

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Eglė LINGAITIENĖ

**NEIĞALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS
ORGANIZAVIMO PROBLEMATIKA**

Magistro darbas

Šiauliai, 2010

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Eglė LINGAITIENĖ

**NEIGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS
ORGANIZAVIMO PROBLEMATIKA**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (NŠV8)**

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius Eglė Lingaitienė
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas doc.dr. Gintaras Šaparnis
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Eglė Lingaitienė

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo problematika.

Magistro darbas.

Magistro darbe yra pateiktas neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo konceptas, išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai darbai ir praktiniai neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tyrimai. Atlikta profesinės reabilitacijos organizavimą reglamentuojančios teisinės bazės ir neįgaliųjų profesinės reabilitacijos specialistų bei neįgaliųjų asmenų, dalyvavusių profesinės reabilitacijos programoje, nuomonių apie profesinės reabilitacijos reglamentavimą, sampratą ir kokybę analizė, pateikta profesinės reabilitacijos organizavimo struktūra, įvardinti profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo principai. Patvirtinta autorės suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad Lietuvoje yra sukurta neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą reglamentuojanti teisinė bazė, veikia už profesinės reabilitacijos organizavimą atsakingų institucijų tinklas, tačiau profesinės reabilitacijos paslaugų kokybės užtikrinimui trūksta šių paslaugų reglamentavimo aiškumo ir funkcijų tarp paslaugas teikiančių institucijų pasiskirstymo.

SUMMARY

Eglė Lingaitienė

Organizational Problems in the Vocational Rehabilitation of Disabled People.

Master's work.

This master's paper indicates the concept of the organization of vocational rehabilitation of disabled people; it analyzes and systemizes theoretical works and practical research in vocational rehabilitation conducted by various Lithuanian and foreign authors. The paper presents a detailed analysis of legal basis that regulates organization of vocational rehabilitation and the opinion of vocational rehabilitation specialists and the disabled who participated in vocational rehabilitation program about the legal regulation, concept, and quality of vocational rehabilitation. It also presents the structure of the organization of vocational rehabilitation and principles for the realization of vocational rehabilitation. Paper proves hypothesis formulated by the author that Lithuania has legal basis that regulates the organization of vocational rehabilitation and there is a net of institutions that are responsible for the organization of vocational rehabilitation, though there is no distinctness in legal regulation of the services and institutional distribution of functions in realizing vocational rehabilitation services.

TURINYS

ĮVADAS	4
I. NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO TEORINIS KONCEPTAS	9
1.1. Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo samprata.....	9
1.2. Profesinę rehabilitaciją reglamentuojančių teisės aktų apžvalga	15
1.3. Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo situacijos Lietuvoje ir Europoje tyrimų apžvalga	19
2. NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO METODOLOGIJA	23
2.1. Tyrimo koncepcijos pagrindimas	23
2.2. Tyrimo imties apibūdinimas	26
2.3. Tyrimo duomenų analizės principai	28
3. NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO REZULTATAI.....	29
3.1. Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimą reglamentuojančios teisinės bazės analizė	29
3.2. Profesinės rehabilitacijos organizavimo vertinimo analizė	49
3.3. Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo kokybės vertinimas	61
IŠVADOS.....	72
REKOMENDACIJOS	74
LITERATŪRA	75
PRIEDAI	Error! Bookmark not defined. 3

IVADAS

Neįgaliųjų profesinė rehabilitacija yra sąlyginai jauna paslauga. Lietuvoje ji pradėta teikti prieš penkis metus, priėmus LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymą, kuris įsigaliojo 2005 m. liepos 1 d. Profesinės rehabilitacijos sistemos funkcionavimui užtikrinti buvo parengti ir patvirtinti šį įstatymą papildantys teisės aktai taip pat datuojami nuo 2005 iki 2010 metų.

Dėl profesinės rehabilitacijos paslaugų naujumo įstaigos, atsakingos už neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimą, susiduria su nenumatytais, daugeliu atveju problemiškais atvejais. D. Andrijauskaitė (2007) straipsnyje „*Neįgaliųjų rehabilitacija: ir medicininė, ir socialinė*“ fiksuoja profesinės rehabilitacijos specialistų nuomones apie įstatymų, reglamentuojančių profesinės rehabilitacijos organizavimą ir profesinės rehabilitacijos organizavimo tobulinimo poreikį.

Iki 2010 m. yra atlikta pakankamai neįgaliųjų socialinės ir profesinės integracijos tyrimų, tačiau tik nedidelė dalis jų tiria profesinės rehabilitacijos sistemą, o analizuojantys ją darbai apima tik vieną iš profesinės rehabilitacijos etapų - neįgaliųjų profesinį rengimą ar specialisto kvalifikaciją.

Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo problematikos temą savo tyrime paliečia J. Ruškus ir G. Mažeikis (2007), analizuodami neįgaliųjų socialinę integraciją atvirkštiniu būdu. Jie teigia, kad socialinė integracija dažnai nelaukta pasiekia priešingų rezultatų nei tikimasi, tyrime autoriai neigiamai vertina vieną iš neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos etapų – darbingumo lygio nustatymą.

L. Žalimienė, R. Lazutka, D. Skučienė, A. Bagdonas, L. Šumskaitė (2007) moksliniame tyrime nagrinėjo neįgalumo nustatymo ir su tuo susijusių išmokų skyrimo reformos metu įvykusių pokyčius ir jų poveikį neįgaliesiems teikiamoms paslaugoms. Vienas iš jų tyrimo uždavinių buvo nustatyti reikšmingiausius neįgalumo ir darbingumo nustatymo sistemos veiklos organizavimo tobulinimo veiksniai. Išvadose tyrėjai įvardino subjektyvumo apraiškas profesinės rehabilitacijos paslaugų teikime kaip vieną iš priežasčių, įtakojančių neįgalumo ir darbingumo nustatymo, o tuo pačiu ir neįgaliųjų bedarbystės mastus Lietuvoje.

Magistro darbe siekiama išanalizuoti neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo struktūrą, kurią sudaro profesinės rehabilitacijos organizavimą reglamentuojanti teisinė bazė, atsakingos už profesinės rehabilitacijos organizavimą institucijos ir jų funkcijos, siekiant išsiaiškinti jų reikšmę kokybiškam neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimui. Remiantis šių institucijų atstovų ir neįgaliųjų asmenų, dalyvavusių profesinės rehabilitacijos programoje, nuomonėmis tyrime analizuojama ar institucijos, atsakingos už neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos vykdymą, laikosi neįgaliųjų socialinės integracijos priemonės reglamentuojančiuose teisės aktuose numatytų neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo principų.

Tyrimo problema: Kokie veiksniai kliudo kokybiškai ir koordinuotai organizuoti neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją?

Tyrimo aktualumas pasireiškia tuo, kad anksčiau atlikti tyrimai dažniausiai nagrinėja tik vieną iš neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo dalių t.y. darbingumo poreikio nustatymą, orientavimą, profesinį mokymą ar pagalbą įsidarbinant, kaip atskirą vienetą, o šiam tyrimui aktualus neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimas kaip visų išvardintų sudedamųjų dalių sisteminio funkcionavimo užtikrinimas Lietuvoje. Remiantis neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų teikėjų bei vartotojų nuomonėmis, darbe analizuojama kaip veikia organizacijų, kurios bendradarbiauja vykdant neįgaliųjų profesinę reabilitaciją, tinklas ir šio tinklo struktūra. Tiriama kuo šio socialinio tinklo narių praktiškai vykdomos veiklos principai skiriasi nuo teisinėje bazėje numatytų profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo principų. S. Newell, J. Swan, (2000) teigimu, analizuojant sistemą kaip visumą, formuojami glaudžiau su socialinių problemų keliamais poreikiais susiję kompleksiniai sprendimai, sukuriamas naujas požiūris į socialinių ekonominių problemų sprendimą.

Tyrimo objektas - neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimas.

Tyrimo dalykas: neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo reglamentavimas teisės aktuose ir asmenų atstovaujančių institucijas, atsakingas už neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vykdymą, bei neįgaliųjų asmenų, dalyvavusių profesinės reabilitacijos programoje, samprata apie profesinės reabilitacijos sistemą, jos teisinį reglamentavimą ir reglamentuotų veiklos principų praktinį laikymąsi vertinat profesinės reabilitacijos organizavimo kokybę.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo teisinį reglamentavimą, nustatyti jį vykdančių organizacijų struktūrą ir išanalizuoti praktinį reglamentuotų profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo principų laikymąsi bei jų reikšmę paslaugų organizavimo kokybės užtikrinimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą.

2. Naudojant pusiau struktūruotą interviu, apklausti neįgaliųjų profesinę reabilitaciją vykdančių institucijų atstovus tam, kad atskleisti jų nuomonę apie profesinės reabilitacijos organizavimo teisinį reglamentavimą ir apibrėžti jų sampratą apie profesinės reabilitacijos organizavimo struktūrą bei nustatyti reglamentuotų profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo principų praktinį laikymąsi vertinat profesinės reabilitacijos organizavimo kokybę.

3. Naudojant pusiau struktūruotą interviu apklausti 20 neįgaliųjų asmenų, dalyvavusių profesinės reabilitacijos programoje, tam, kad atskleisti jų požiūrį į profesinės reabilitacijos organizavimo kokybę.

4. Įvardinti veiksniai, kurie gali kliudyti kokybiškai ir koordinuotai organizuoti neįgaliųjų profesinę reabilitaciją.

Siekiant atskleisti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo problematiką buvo iškelta **tyrimo hipotezė:**

Lietuvoje yra sukurta neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą reglamentuojanti teisinė bazė, veikia už profesinės reabilitacijos organizavimą atsakingų institucijų tinklas, tačiau profesinės reabilitacijos paslaugų kokybės užtikrinimui trūksta šių paslaugų reglamentavimo aiškumo ir funkcijų tarp institucijų pasiskirstymo.

Tyrimo metodologija.

Išsikeltam tyrimo tikslui pasiekti, darbe buvo pasiremta kokybinėmis priemonėmis. Darbe buvo derinami bei integruojami kokybiniai – mokslinės literatūros, dokumentų analizės ir pusiau struktūruoto interviu metodai. *Mokslinės literatūros analizė* buvo taikyta siekiant operacionalizuoti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo konceptą, *dokumentų analizė* - siekiant išanalizuoti Lietuvos teisės aktus reglamentuojančius profesinės reabilitacijos organizavimą bei apibrėžti jo struktūrą ir *pusiau struktūruotas interviu* - siekiant atskleisti organizacijų, atsakingų už profesinę reabilitaciją, atstovų ir neįgaliųjų asmenų, dalyvavusių profesinės reabilitacijos programoje, požiūrį į profesinės reabilitacijos organizavimą.

Tiriamieji.

Tyrimo išanalizuotos neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tema publikuotos monografijos (2000-2010 m.), mokslo darbų disertacijos (2006-2010) ir moksliniai straipsniai (2005-2010).

Ištirti 2 pagrindiniai neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą reglamentuojantys teisės aktai ir už profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą atsakingų institucijų patvirtinti oficialūs vidaus dokumentai.

Tyrimo dalyvavo 24 asmenys, panaudoti netikimybiniai tiriamųjų grupių parinkimo būdai:

Tiksliniu grupių formavimo būdu parinkti 4 asmenys.

Atsitiktiniu grupių parinkimo būdu parinkti 20 asmenų.

Instrumentarijus.

Tyrimui atlikti naudotas pusiau struktūruotas *interview*. Pusiau struktūruoto interviu klausimynai (priedas Nr.1) sudaryti remiantis mokslinės literatūros ir dokumentų analize.

Duomenų apdorojimas. Tyrimo duomenims analizuoti buvo naudojamos santykiškai nestruktūrinta, kokybinė, vadinamąja tradicine analizė. Tyrimo duomenims apdoroti, sisteminti ir vaizduoti grafiškai naudotos *Windows Microsoft Office Word* programos.

Pagrindinis teorinės informacijos šaltinis – mokslinė literatūra, o empirinės informacijos šaltiniai - oficialūs valstybinių organizacijų parengti ir patvirtinti dokumentai reglamentuojantys neįgaliųjų profesinę reabilitaciją ir interviu protokolai su institucijų, atsakingų už neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą, atstovais bei neįgaliaisiais asmenimis, dalyvavusiais neįgaliųjų profesinės reabilitacijos programoje.

Strategija. Tyrimas buvo atliekamas 2009-2010 metais penkiais etapais.

1 etapas. 2009 m. rugsėjo – lapkričio mėn. Buvo gilinamasi į mokslinę literatūrą ir neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo procesus Lietuvoje, suformuluoti tyrimo teoriniai ir metodologiniai pagrindai.

2 etapas. 2009 m. gruodžio mėn. Buvo atliekamas tyrimas – oficialių dokumentų analizė.

3. etapas 2010 m. sausio mėn. Buvo atliekamas tyrimas - interviu.

4 etapas. 2010 m. vasario mėn. Buvo redukuojami tiriamųjų atsakymai.

5 etapas 2010 m. kovo-balandžio mėn. Atlikta duomenų interpretacija ir tyrimo ataskaitos teksto parengimas.

Darbo struktūra: santrauka lietuvių ir anglų kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Darbe pateikti 9 paveikslai, 10 lentelių ir 3 priedai. Darbo apimtis - 77 puslapis, nurodomi 59 literatūros šaltiniai.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: *LR Neigaliųjų socialinės integracijos įstatymas* (2004). [žiūrėta 2009-09-10]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=330987 ir Tarptautinių žodžių žodynas [žiūrėta 2009-09-10]. Prieiga per internetą <http://www.zodynas.lt/tarptautiniu-zodziu>.

Bendradarbiavimas - atskirų ar tos pačios žinybos/tarnybos narių darbas siekiant vieno bendro tikslo, tenkinant atskirų komandos narių poreikius bei tikslus.

Darbingumo lygis – asmens pajėgumas įgyvendinti anksčiau įgytą profesinę kompetenciją ar įgyti naują profesinę kompetenciją arba atlikti mažesnės profesinės kompetencijos reikalaujančius darbus.

Funkcija – sistemos komponento paskirtis, vaidmuo, veikla.

Neįgalusis – asmuo, kuriam neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu nustatyta tvarka pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 procentų darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė.

Organizavimas – organizacinių struktūrų, kurios yra planinių užduočių realizavimo elementai, sukūrimas bei tobulinimas ir kolektyvinių veiksmų suderinamumas, siekiant užsibrėžto tikslo, o kartu įgyvendinant savo.

Problematika - kurios nors srities problemų visuma.

Profesinė rehabilitacija – asmens darbingumo, profesinės kompetencijos bei pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas ugdymo, socialinio, psichologinio, rehabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis.

Sistema - organizaciniu atžvilgiu susietų įstaigų ar ūkinių vienetų visuma.

Struktūra - objekto arba reiškinių sistemos sandara, jos elementų organizacija, tarpusavio ryšiai, santykiai.

Veikla – sąmoningai organizuoti veiksmai, siekiant nustatytų uždavinių ar tikslų įgyvendinimo.

I. NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO TEORINIS KONCEPTAS

1.1. Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo samprata

Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2008 metais (magistrinio darbo rengimo pradžioje) pirmą kartą pripažintų neįgaliaisiais darbingo amžiaus asmenų buvo 26649, tais pačiais metais Lietuvos darbo birža registravo 14653 neįgaliuosius bedarbius, iš kurių įsidarbino 5668. Toks statistinių rodiklių išsidėstymas verčia atkreipti dėmesį į profesinę rehabilitaciją, kuri iki šiol įvairiuose šaltiniuose laikoma viena silpniausių neįgaliųjų integracijos į visuomenę grandžių. Šio darbo tikslas - išsiaiškinti tokio požiūrio galimas priežastis. Šiame skyriuje apibrėžiama neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo samprata.

A. Kriščiūnas (2005) teigia, kad rehabilitacijos sąvoka pirmiausiai atsirado teisinėje praktikoje, apibūdinant pilietinių teisių sugražinimą, o medicinoje šis terminas buvo sutapatinamas su darbingumo gražinimu. Jo straipsnyje nurodyta, kad 1969 metais Pasaulinės sveikatos organizacijos ekspertai rehabilitaciją apibrėžė, kaip kompleksinį, koordinuotą, juridinių, medicininių, profesinių, socialinių priemonių taikymą žmogaus funkcinio aktyvumui sugražinimui.

N. Česnulaitytė (2008) savo darbe nurodo, kad socialinės rehabilitacijos veiklai didelę reikšmę turėjo XX a. antroje pusėje demokratijos ir humanizmo idėjų sklaida edukacinėje, socialinėje bei ekonominėje erdvėje, neformalus neįgaliųjų ir jų artimųjų visuomeniniai judėjimai, įvairių lygmenų administravimo struktūrų sprendimai, palankūs socialinei rehabilitacijai.

Daugelis Europos Sąjungos šalių gali pasigirti turinčios gerai išvystytas neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos sistemas, kurios tiesiogiai daro įtaką asmens galimybėms įsitraukti į aktyvią darbinę veiklą. Pagal Europos Tarybos ekspertų atliktą tyrimą, rehabilitacijos būtinumą iki darbingumo nustatymo nurodė Austrija, Danija, Islandija, Ispanija, Norvegija, Olandija, Slovėnija, Šveicarija, Vengrija, Vokietija. Europos Tarybos šalyse į rehabilitacijos būtinumą iki nustatomas darbingumas žiūrima skirtingai – ne visose šalyse ji yra būtina. European Commission. Social protection in member States of European Union, of the European Economic Area in Switzerland (2006). Kitos Europos Sąjungos šalys taip pat turi ganėtinai gerai išvystytas medicinines, profesines ir socialines rehabilitacijos sistemas, kur neįgaliesiems sudaromos palankios sąlygos dalyvauti įvairiose rehabilitacijos programose.

Europos šalių mokslo teorija ir praktika rodo, kad neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos sistemos modelį turėtų sudaryti keturios pagrindinės struktūrinės dalys: *profesinis konsultavimas, profesinis rengimas, įdarbinimas, profesinė ir socialinė pagalba darbo vietose*. Šių keturių profesinės rehabilitacijos dalių darna užtikrina neįgaliųjų profesinės adaptacijos ir įsidarbinimo sėkmę. Kita vertus, minėtų sistemos dalių nepakankamas funkcionavimas tampa kliūtimi neįgaliųjų integracijai į darbo rinką, skatina didelės grupės žmonių socialinę atskirtį. (Baranauskienė, Juodraitis, 2007).

Ratifikavus naująjį Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, nuo 2005 m. Lietuvoje susiformavo nauja neįgalumo samprata, kurios pagrindą sudaro ne neįgalumas, bet asmens darbingumo galimybių panaudojimas, tokios sampratos dėka didelio dėmesio susilaukė profesinės reabilitacijos organizavimas. Šiame įstatyme, kaip ir kitų Europos šalių praktikoje profesinė reabilitacija (toliau darbe – PR) apibrėžiama kaip asmens darbingumo, profesinės kompetencijos bei pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas ugdymo, socialinio, psichologinio, reabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis.

Lietuvoje pradėta kurti neįgaliųjų PR sistema, apimanti tokias pagrindines paslaugas kaip profesinis orientavimas, konsultavimas, profesinių gebėjimų įvertinimas bei atkūrimas arba naujų išugdytas, perkvalifikavimas. Pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą (2004), neįgaliųjų PR paslaugų teikimo organizavimo sistemos aparatą sudaro šios institucijos: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau darbe NDNT), Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau darbe LDB) ir Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau darbe LDRMT).

Visos minėtos įstaigos teikdamos PR paslaugas asmenims, laikosi principų nurodytų Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklėse (2004):

- bendradarbiavimo – profesinės reabilitacijos paslaugų organizatoriai ir teikėjai dirba glaudžiai bendradarbiaudami;
- operatyvumo – profesinė reabilitacija turi būti pradama kuo anksčiau, siekiant kaip galima greičiau atstatyti asmens profesinius gebėjimus;
- kompleksškumo – profesinė reabilitacijos paslaugos turi būti nukreiptos į kompleksinį biopsichosocialinių problemų sprendimą, apimti priemonės tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams traumų/ligų poveikiams profesinei veiklai pašalinti;
- individualumo – sėkmingos reabilitacijos prielaida yra gera pačių asmenų motyvacija ir iniciatyva profesinės reabilitacijos proceso metu. Profesinės reabilitacijos paslaugos vystomos, atsižvelgiant į paties asmens pastangas ir pasiryžimą sugrįžti į profesinį gyvenimą;
- asmens teisių ir pareigų profesinėje reabilitacijoje vienybės – profesinės reabilitacijos metu asmuo turi teisę reikalauti, kad būtų atsižvelgiama į jo poreikius, polinkius ir galimybes. Iš asmens turi būti reikalaujama asmeninės atsakomybės už prisiimtų išpareigojimų vykdymą bei profesinės reabilitacijos rezultatus;
- racionalumo – jei yra kelios priežastys, trukdančios asmens profesinei integracijai, profesinės reabilitacijos paslaugos turi būti nukreiptos į kompleksinį jų sprendimą. Jei pagrindinės priežasties, trukdančios asmens profesinei integracijai, negalima pašalinti, profesinės reabilitacijos paslaugoms neturi būti pradamos ar tęsiamos;

- prioritetų nustatymo – profesinė rehabilitacija planuojama ir vykdoma pagal šiuos prioritetus: asmens sugrįžimas į tą patį darbą toje pačioje darbovietėje; įsidarbinimas į kitą darbą toje pačioje darbovietėje; įsidarbinimas į ankstesnės profesijos darbą kitoje darbovietėje; įsidarbinimas kitos profesijos darbą kitoje darbovietėje;

- užimtumo skatinimo – pagrindinis profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo rezultatas ir vertinimo kriterijus yra sėkmingas asmens įsidarbinimas atviroje darbo rinkoje;

- ekonominio efektyvumo – profesinės rehabilitacijos pagrindinis rezultatas – įdarbinimas – turi būti pasiekiamas mažiausiomis galimomis sąnaudomis.

Jungtinės karalystės Profesinės rehabilitacijos asociacija PR praktikos standartuose (VRA Standards Of Practice, 2008) įvardija tokias profesinės rehabilitacijos organizavimo sritis:

- vertinimo ir įvertinimo;
- tikslo nustatymo ir intervencijos planavimo;
- sveikatos gerinimo ir paramos grįžimui į darbą konsultacijų teikimo;
- paramos savarankiškam sveikatos būklės valdymui;
- karjeros (profesinių) konsultacijų;
- individualių ir grupinių konsultacijų, siekiant palengvinti medicininį ir psichologinį negalios poveikį;

- dokumentacijos tvarkymo ir perdavimo kitai institucijai paslaugų koordinavimo;
- programos vertinimo ir tyrimų;
- intervencijų, kuriomis siekiama pašalinti aplinkos, užimtumo ir požiūrio kliūtis;
- konsultacijų paslaugų tarp įvairių veikiančių šalių bei reguliavimo sistemų;
- darbo analizės, darbo vietų kūrimo ir įdarbinimo paslaugų;
- konsultacijų apie galimybes naudotis rehabilitacijos programomis.

Lietuvoje PR iš dalies yra dar pradinėje vystymosi stadijoje, bet jungiantis prie bendros Europos Sąjungos socialinės integracijos strategijos palaipsniui pereinama prie konkrečių veiksmų, siekiant suvienodinti PR teikimo principus ir galimybes.

Jungtinių Valstijų PR standartinio modelio (Position Classification Standard for Vocational Rehabilitation, 1970) aprašyme PR apibūdinama kaip visuotinai pripažintas paslaugų teikimas fiziniams asmenims, kurių įsidarbinimo galimybės ar pritaikymas darbui yra sumažėjęs. Tame pačiame šaltinyje nurodoma, kad rehabilitacijos proceso tikslas yra pagal parengtą programą atstatyti asmenų fizinį, psichinį, socialinį, profesinį ir ekonominį naudingumą įvertinant jų turimas galimybes. Profesinės rehabilitacijos uždavinys - parengti neįgaliuosius kaip kvalifikuotus darbuotojus lygiaverčiam įsidarbinimui ir integracijai į visuomenę.

2007 m. pradžioje Škotijos vyriausybė paskelbė koordinuotą, integruotą ir apibrėžtą suaugusiųjų PR paslaugų teikimo sistemos modelį, kurio nuostatose teigiama, kad PR tai "procesas, leidžiantis žmonėms turintiems funkcinį, psichologinį, vystimosi, pažinimo ir emocinių sutrikimų, įveikti kliūtis įsidarbinant, išlaikant ar grįžtant į darbą arba įgyjant kitą naudingą profesiją." Pagrindiniu PR tikslu laikytina pagalba žmonėms išlaikant ar atgaunant galimybę dalyvauti darbo rinkoje. Be to, visuotinai pripažintina, kad ekonominio naudingumo teikimas, išitraukimas į darbą ar kitą reikšmingą ir vertinamą veiklą turi teigiamą poveikį individo sveikatai ir gali padėti išspręsti psichines sveikatos problemas. (Co-ordinated, integrated and fit for purpose: A Delivery Framework for Adult Rehabilitation in Scotland Scottish Executive St. Andrews House, 2007)

B. Gudinavičius (2009) išskyrė užsienio šalių mokslininkus (Jungkunz, 1999, Czycholl, 1999, Jones, 2001, Hallahan, Kauffman, 2003, Gold, 2000), kurių nuomone neįgalių asmenų PR praktikoje egzistuoja penki modeliai: profesinės inkluzijos, profesinio konkurencingumo, profesinės segregacijos, profesinio mokymo ir profesinės karjeros projekto.

Norint gauti atsakymą į tai, koks profesinės reabilitacijos modelis yra tinkamiausias I. Baranauskienė, A. Juodraitis (2007) išanalizavo visus penkis PR modelius atsižvelgiant į Europos Sąjungos neįgaliųjų PR politikos numatytus pagrindinius keturis kriterijus:

1. kompetentingas profesinis konsultavimas;
2. profesinis rengimas;
3. pagalba įsidarbinant;
4. parama darbo vietose.

Autoriai apibendrina: „<...>, kad bet kuris profesinės reabilitacijos modelis, padedantis neįgaliajam asmeniui integruotis į darbo rinką, neturintis diskriminacijos ir segregacijos požymių, neprieštaraujantis mokymosi visą gyvenimą principams, yra priimtinas ir sveikintinas.“

Šiame darbe PR procesas suprantamas kaip profesinio įvertinimo, konsultavimo, profesinio rengimo ir profesinės adaptacijos vienovė. Tik esant šių PR sistemos dalių efektyviai sąveikai įmanomas teigiamas rezultatas - neįgaliųjų dalyvavimas darbo rinkoje.

Tam, kad sistema veiktų kokybiškai, Lietuvoje yra teisiškai apibrėžtas už neįgaliųjų PR atsakingų institucijų tinklas. Profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007-2012 metų strategijoje (2007) teigiama, kad šio tinklo kokybiškas darbas turi užtikrinti neįgaliųjų PR tikslą. Siekiant šio tikslo, apibendrinus visų institucijų veiklą aprašymus, Lietuvos Respublikos įstatymus bei ministrų įsakymus, neįgaliųjų PR organizuojama keliais etapais:

1) PR poreikį nustato NDNT. Tai asmens fizinį bei psichosocialinių profesinių gebėjimų įvertinimas bei įvertinimo rezultatų palyginimas su būsimos darbo vietos/profesijos keliamais reikalavimais. Atliekant profesinių gebėjimų įvertinimą taikomos standartizuotos metodikos ir

metodai, kurie yra taikomi ir tobulinami labiausiai išsivysčiusiose, gerais neįgaliųjų integracijos rodikliais garsėjančiose Europos šalyse. Nustatant PR paslaugų poreikį, vertinami šie kriterijai: medicininiai, funkciniai, profesiniai, kiti kriterijai (amžius, asmens motyvacija).

Su šios institucijos išvada, patvirtinančia PR poreikį, asmuo turi kreiptis į teritorinę darbo biržą pagal gyvenamąją vietą.

2) teritorinė darbo birža (toliau darbe DB), dalyvaujant asmeniui ir konsultuodamasi su PR paslaugas teikiančia įstaiga, sudaro individualų PR planą, kuriame yra numatomos profesinio orientavimo bei konsultavimo paslaugos, profesinių gebėjimų atstatymo ar naujų išugdomo paslaugos bei pagalba įsidarbinant. DB specialistai analizuoja asmens motyvaciją mokytis ir dirbti, taip pat vertina asmenines savybes. Šiame etape asmuo yra konsultuojamas profesinio kryptingumo, tinkamumo, profesinės karjeros planavimo, profesinio mokymo ir įsidarbinimo galimybių klausimais. Individualų PR planą sudariusi teritorinė DB išduoda siuntimą į PR paslaugas teikiančią įstaigą.

3) PR paslaugas teikianti įstaiga, vadovaujantis individualiu PR planu, sudaro asmens individualią PR programą ir jam teikia numatytas paslaugas. PR paslaugos Lietuvoje yra teikiamos 4 metodais:

- *Asmens profesinių gebėjimų įvertinimo* metu suteikiama pagalba asmenims renkantis ar keičiant profesiją. Šiame etape PR specialistai, taikydami profesinio orientavimo metodus, atlieka motyvacijos dirbti/mokytis bei asmeninių savybių, būtinų konkrečiai profesijai, analizę. Neįgaliam asmeniui sudaromos galimybės išbandyti pasirinktą profesiją, imituoti realų darbą. Darbo imitavimo metu taikant specialius profesinių kompetencijų įvertinimo metodus, vertinamos asmens adaptacinės galimybės bei specialieji profesiniai gebėjimai..

- *Teikiant profesinio orientavimo ir konsultavimo* paslaugas, neįgalieji yra konsultuojami profesinio kryptingumo bei tinkamumo klausimais, su specialistų pagalba yra sudaromas profesinės karjeros planas, remiantis profesinių gebėjimų įvertinimo rezultatais bei atsižvelgiant į neįgaliųjų norus ir ketinimus. Šiame etape su neįgalioju aktyviai dirba įdarbinimo vadybininkai, kurie moko neįgaliuosius savarankiškos darbo paieškos būdų, supažindindami juos su visomis darbo paieškos galimybėmis. Įdarbinimo vadybininkai ima vykdyti potencialios darbo vietos paiešką ar užmezga kontaktus su darbdaviais.

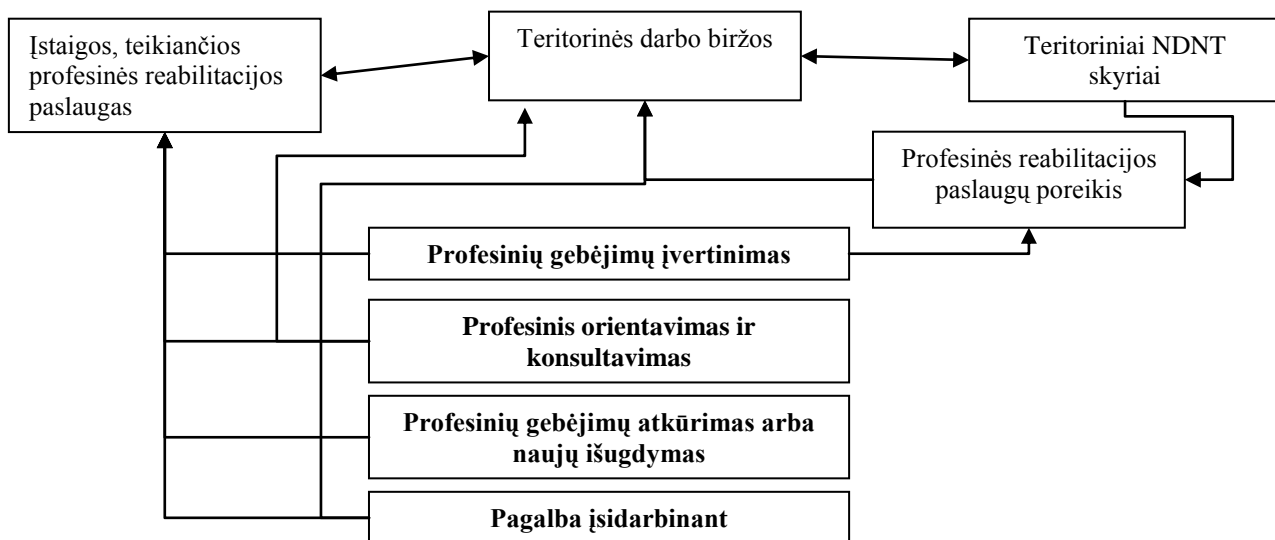
- *Profesinių gebėjimų atkūrimo arba naujų išugdomo* metu atstatomos prarastos savybės, reikalingos darbui, ar lavinamos esamos, bet nepakankamos savybės ar ugdomos naujos savybės atitinkamų priemonių ir įrangos pagalba sukurtoje kuo artimesnėje realiai darbo vietai aplinkoje. Taip pat vykdomas profesinis mokymas pagal darbo rinkos formaliojo ar neformaliojo profesinio mokymo programas, teisės aktų nustatyta tvarka įregistruotas į Studijų ir mokymo

programų registro Darbo rinkos profesinio mokymo dalį ar į Darbo rinkos neformaliojo profesinio mokymo programų sąvadą.

- *Pagalbos įsidarbinimo metu yra renkama ir analizuojama informacija apie esamą situaciją darbo rinkoje, galimos darbo vietos konkrečiam klientui paieška, potencialių darbdavių paieška. PR paslaugas teikianti įstaiga tarpininkauja įdarbinant asmenis, formuoja darbo paieškos įgūdžius, konsultuoja darbdavius dėl darbo vietos pritaikymo, įdarbinimo ir kitais klausimais. Šiame PR etape taip pat aktyviai lavinami ir savarankiški darbo paieškos įgūdžiai, didinama motyvacija darbui bei kvalifikacijos kėlimui.*

4) pasibaigus PR programai, neįgalusis grįžta į NDNT, kur jam nustatomas galutinis darbingumo lygis.

Aprašyta neįgaliųjų PR paslaugų teikimo tvarka pavaizduota 1.1.1 paveiksle.

1.1.1 pav. Neįgaliųjų PR paslaugų teikimo tvarka

Profesinė reabilitacija yra įgyvendinama vadovaujantis tam tikslui sukurtu teisiniu pagrindu. Kitame darbo skyriuje apžvelgiami teisės aktai reglamentuojantys neįgaliųjų PR organizavimą.

1.2. Profesinę reabilitaciją reglamentuojančių teisės aktų apžvalga

Šiame skyriuje pateikiama neįgaliųjų PR reglamentuojančių teisės aktų apžvalga apimanti visą laikotarpį nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų. Šia apžvalga norima pabrėžti PR reiškimo naujumą ir kaitą Lietuvoje, kuri gali būti viena iš priešasčių sąlygojančių neįgaliųjų PR organizavimo problematiką.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir pradėjus keisti socialinės apsaugos sistemą, kurios viena iš sudėtinių dalių yra ir neįgaliųjų PR, privalėjo būti pakeisti visi Lietuvos, kaip Sovietų Sąjungos valstybės, teisės aktai. Pagrindiniai įstatymai buvo parengti ir priimti per palyginti trumpą laiką po nepriklausomybės atkūrimo. 1990 – 1991 metais buvo priimti pagrindiniai socialinę apsaugą reformuojantys teisės aktai, apibrėžiantys ilgalaikius socialinės apsaugos sistemos struktūrinius principus, įgyvendinti esminiai institucijai pokyčiai (Guogis, Bernotas, Ūselis, 2000).

- Pirmasis teisės aktas, reglamentuojantis žmonių su negalia teisinę padėtį, - Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. liepos 5 d. priimtas nutarimas Nr. I-352 „Dėl Lietuvos Respublikos invalidų interesų gynimo“. Šiuo aktu Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba pripažino Invalidų teisių deklaraciją, priimtą Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinėje Asamblėjoje 1975 m., ir įpareigojo Sveikatos apsaugos ir socialinių reikalų komisiją parengti Lietuvos Respublikos invalidų teisinės padėties įstatymo projektą.

- Lietuvos Respublikos Seimas 1991 metais priėmė „Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymą“, kuriame reguliuojamas invalidumo nustatymas, medicininė, profesinė ir socialinė žmonių su negalia reabilitacija, aplinkos pritaikymas, ugdymas, mokymas bei nustatomos teisinės, ekonominės ir organizacinės integracijos į darbo rinką, profesijos įgijimo, dalyvavimo visuomeniniame gyvenime garantijos.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. nutarimu Nr. 253 „Dėl Valstybinės invalidų medicininės, profesinės, socialinės reabilitacijos programos krypties 1992–2002 metams patvirtinimo“ patvirtintos „Valstybinės invalidų medicininės, profesinės, socialinės reabilitacijos programos kryptys 1992–2002 metams“.

Šie teisės aktai yra pagrindiniai dokumentai, atspindintys Lietuvos žmonių su negalia socialinės integracijos raidą.

Didelę įtaką neįgaliųjų socialinei integracijai šalyje turi tarptautiniai teisės aktai ir narystė Europos Sąjungoje. Lietuvos Respublika yra ratifikavusi keletą (privalomojo ir rekomendacinio pobūdžio) *tarptautinių sutarčių*. Tais atvejais, kai Lietuvos Respublikos ratifikuota tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymą, pirmenybė turi būti teikiama tarptautinės sutarties nuostatoms. Rekomendacinio pobūdžio tarptautiniai dokumentai įtvirtina

principines nuostatas, o valstybės, prisijungdamos prie tokio tipo sutarčių, prisiima moralinius įsipareigojimus laikytis jų nurodytų principų bei normų.

Europos Sąjungos šalys yra priėmusios įvairių privalomojo ir rekomendacinio pobūdžio tarptautinių aktų, kuriais remiamasi siekiant suvienodinti neįgaliųjų PR organizavimą ir vykdymą, tai daugiausia yra bendrieji tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai. Pagrindiniai susitarimai, kuriuos ratifikavo Lietuvos Respublika, yra šie:

- Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta 1994 m. birželio 23 d. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 159 „Dėl invalidų profesinės rehabilitacijos ir užimtumo“. Ratifikuodama šį dokumentą kiekviena Tarptautinės darbo organizacijos narė įsipareigojo sudaryti žmogui su negalia galimybę gauti, išsaugoti tinkamą darbą, daryti profesinę karjerą, taip pat siekti tokio žmogaus socialinės integracijos.

- Europos socialinė chartija pataisyta 1996 m., Lietuvoje įsigaliojo nuo 2001 m.;

- 2006 m. Jungtinių Tautų Organizacija patvirtino Neįgaliųjų teisių konvenciją, kurios ratifikavimui rengiasi Lietuva. Konvencijoje numatoma, kad valstybės turės priimti naujus įstatymus dėl Konvencijoje numatytų neįgaliųjų teisių įgyvendinimo ir privalės panaikinti visa, kas susiję su neįgaliųjų diskriminacija. Lietuva prie Konvencijos prisijungė socialinės apsaugos ir darbo ministrei Vilijai Blinkevičiūtei 2007 metų kovą Niujorke pasirašius Konvenciją ir jos fakultatyvų protokolą. Konvencijos tikslas - skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui.

Prisijungimas prie minėtų tarptautinių dokumentų yra svarbi socialinės apsaugos tarptautinio koordinavimo priemonė. Tačiau bendrieji tarptautiniai dokumentai, dažniausiai yra politinio pobūdžio, todėl prisijungimas prie jų negarantuoja, kad atskirose Europos valstybėse jų ir juose nurodytų principų bus laikomasi. Todėl neįgaliųjų PR organizavimas yra įtvirtintas ***nacionaliniais valstybiniais įstatymais ir poįstatyminiais aktais***. Per 2005-2009 metus šalyje priimti pagrindiniai teisės aktai, kurių įgyvendinimas didina neįgaliųjų galimybes dirbti, mokytis, būti ugdomiems. Šiuo metu galioja 12 pagrindinių teisės aktų reglamentuojančių neįgaliųjų PR organizavimą, jie išvardinti 1.2.1 lentelėje (Priedas Nr.2.). Šiame skyriuje apžvelgti 4 svarbiausi teisės aktai reglamentuojantys neįgaliųjų PR organizavimą.

- Svarbiausias įstatymas reglamentuojantis neįgaliųjų socialinės integracijos sistemą yra Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2004). Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas suderintas su Europos Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatančia vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus.

Įstatymu įteisintos naujos sąvokos bei terminai, pakeisti invalidumo nustatymo metodai, juo siekiama priartinti neįgaliųjų socialinės integracijos modelį prie ES šalių modelio. Teisiškai

įtvirtinant neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, numatyta nauja galimybė neįgaliesiems integruotis į darbo rinką dalyvaujant PR programoje. Čia pirmą kartą Lietuvoje apibrėžiama sąvoka „profesinė rehabilitacija“. Jame taip įtvirtintos prielaidos sukurti PR sistemą, užtikrinančią kokybiškų paslaugų teikimą.

- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymu patvirtino Profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašą (2004) ir Profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisykles (2004). Šiuose dokumentuose apibrėžiami kriterijai, kuriais vadovaujantis nustatomas darbingumo lygis ir jų taikymas. Čia reglamentuojamas dokumentų, reikalingų darbingumo lygiui nustatyti, pateikimas, darbingumo lygio ir priežasties nustatymas, pakartotinio darbingumo lygio vertinimas. Teisės akte taip pat išskiriami pagrindiniai PR paslaugų teikimo principai bei jiems įgyvendinti numatyti PR paslaugų organizatoriai ir teikėjai.

- Profesinės rehabilitacijos programos baigimo pažymėjimo išdavimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. gegužės 20 d. įsakymu Nr. A1-144 patvirtintos Profesinės rehabilitacijos pažymėjimo išdavimo taisyklės. Šiose taisyklėse numatyta PR pažymėjimo išdavimo, tęsimo, saugojimo bei baigimo tvarka bei institucijų atsakingų už šias funkcijas darbo tvarka.

- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2007 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. A1-157 patvirtino „Profesinės rehabilitacijos paslaugų plėtros 2007- 2012 metų strategiją“, kurios pagrindą sudaro prielaidos teisinės, ekonominės ir organizacinės PR sistemos sukūrimui, kuri užtikrintų galimybes neįgaliesiems įsitraukti į darbo rinką. Šioje strategijoje yra išskirti 3 tikslai. Pirmasis tikslas yra tobulinti PR sistemos teisinę bazę, antrasis – didinti PR paslaugų prieinamumą bei įvairovę ir trečiasis tikslas yra gerinti PR paslaugų kokybę. Minėta strategija numato teisės aktų, reguliuojančių PR sistemą, tobulinimą, tobulinant PR infrastruktūrą, siekiant tolygaus PR paslaugas teikiančių įtaigų pasiskirstymo šalyje, organizuojant visuomenės informavimo kampanijas apie PR sistemą Lietuvoje, skatinant PR sistemoje dalyvaujančių institucijų, įstaigų ir neįgaliųjų nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą, taip pat tobulinant PR paslaugų teikimo metodinę bazę ir PR specialistų kvalifikaciją.

Be šių pagrindinių įstatymų yra ir kitų teisės aktų, tiesiogiai nepriskiriamų PR organizavimui, bet turinčių įtakos PR sistemos vystymuisi ir paslaugų gerinimui:

- Lietuvos Respublikos Užimtumo rėmimo įstatymas (2006). Įstatyme atsirado nuostata – skatinti neįgaliųjų įdarbinimą ir jų verslumą. Šis įstatymas sudaro sąlygas neįgaliesiems dirbti pagal jų galimybes.

- Lietuvos Respublikos Socialinių įmonių įstatymas (2004), kuris reglamentuoja įmonių, kuriose dirba neįgalieji, rėmimo tvarką ir sudaro sąlygas sunkias negalias turintiems neįgaliesiems dirbti.

Institucijos vadovaujasi ne tik valstybinės reikšmės teisės aktais, bet ir kitais *oficialiais įmonės veiklos organizavimo dokumentais*. Tyrimo empirinėje dalyje išanalizuoti institucijų teikiančių PR paslaugas nuostatai.

Valstybės kontrolė atliko Neįgaliųjų socialinės integracijos programos veiklos auditą (2007) ir pateikė rekomendacijas, pagal jas Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintas Valstybinio audito ataskaitos rekomendacijų įgyvendinimo planas, kuriame planuojamos priemonės Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programos nustatytiems trūkumams šalinti ir rekomendacijoms įgyvendinti. Planuojama tobulinti Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programos koordinavimą, stebėseną, socialinės integracijos priemonių planavimą, vykdymą, koordinavimą, tobulinti teisinę bazę.

Įgyvendinant Nacionalinės programos priemones kiekvienais metais apie 30 proc. šalies neįgaliųjų gauna paslaugas ar pasinaudoja neįgaliųjų socialinės integracijos programomis. Įgyvendinant minėtus įstatymus turėtų gerėti įvairaus amžiaus neįgaliųjų gyvenimo kokybė, nes realizuojant jų pagrindines nuostatas dėl PR organizavimo, šalyje kuriama vieninga PR sistema, sudaranti prielaidas neįgaliesiems įgyvendinti vieną esminių demokratinės visuomenės teisių - teisę į darbą.

1.3. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo situacijos Lietuvoje ir Europoje tyrimų apžvalga

Profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007 – 2012 metų strategijoje išskirta, kad Lietuvoje yra nepakankamas PR sistemos metodinis pasiruošimas: nėra parengta visuotinai patvirtintų neįgaliųjų PR programų, paslaugų teikimo bei asmens gebėjimų (įgūdžių) vertinimo metodikų, nėra sukurtų PR paslaugų standartų, trūksta kvalifikuotų specialistų, galinčių teikti kokybiškas PR paslaugas neįgaliesiems (Profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007-2012 metų strategija, 2007).

Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje nurodyta, kad Lietuvoje nesukurta ir neišvystyta bendruomeninė PR struktūra vietiniuose regionuose. Lietuvos savivaldybėse nėra struktūrų, besirūpinančių neįgaliųjų PR ir įdarbinimu. Savivaldybėse yra vykdomos pavienės – programos, vietinės užimtumo iniciatyvos, kurių tikslas – neįgaliųjų profesinė reabilitacija ir įdarbinimas. (Nacionalinė bendroji strategija. Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinė paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti, 2007).

Kadangi neįgaliųjų PR yra dar visai naujas reiškinys, ją analizuoja labai mažai lietuvių autorių. Iki 2010 m. atlikta pakankamai neįgaliųjų socialinės integracijos tyrimų, tačiau tik keletas tyrimų apima PR organizavimo sistemos analizę, dažniausiai analizuojamas vienas iš neįgaliųjų PR etapų - neįgaliųjų profesinį rengimas, PR paslaugų poreikio nustatymas. Šiame skyriuje apžvelgiami tik tie tyrimai, kuriuose neįgaliųjų PR analizuojama sisteminiu požiūriu.

Neįgaliųjų PR organizavimo situacijos Lietuvoje ir Europoje tyrimų apžvalgos tikslas – mokliškai pagrįsti neįgaliųjų PR organizavimo kokybės analizės būtinumą ir nustatyti gilesnės analizės reikalaujančius PR organizavimo aspektus.

„Savo straipsniuose ir monografijose daugelis mokslininkų keliais aspektais tyrinėjo Europos socialinį modelį ir jo pokyčius. <...> Nemažai dėmesio mokslininkai skyrė neįgaliųjų socialinei integracijai ir užimtumui. Neįgaliųjų užimtumo problemas tyrinėjo Colinas Barnesas, Geofas Merceris, Kevin Shartz, Mollie W. Marti, Peteris D. Blanckas, Helen A. Schartz, Michaelas Oliveris, Bobas Sapey, Alanas Roulstone‘as, Manule‘is Castellsas <...> „ (Bilevičienė, 2009).

Neįgaliųjų PR sistemą analizuoja keletas Lietuvos autorių: J. Ruškus ir G. Mažeikis (2007), I. Baranauskienė ir A. Juodraitis (2007), J. Pravilionis ir Dž. Povilianskienė (2001), I. Baranauskienė ir B. Gudinavičius (2007).

Tačiau mokslinėje literatūroje dažniausiai apžvelgiami atskiri PR organizavimo problemų aspektai, nėra išsamios neįgaliųjų PR organizavimo kaip sistemos analizės.

Darbe dėmesys atkreipiamas ne į tai, kaip mokslininkai traktuoja PR ir atskirus jos etapus, bet kaip veikia organizacijų, kurios kartu vykdo neįgaliųjų PR, tinklas, kuo šio tinklo partnerystė

skiriasi nuo teisinėje bazėje numatyto institucinio bendradarbiavimo modelio. Tokia partnerystė mokslinėje literatūroje vadinama politiką įgyvendinančia partneryste Brinkerhoff, D. W. (1999).

Neįgaliųjų PR organizavimas, pagal 1.1. skyriuje apibrėžtą neįgaliųjų PR paslaugų teikimo struktūrą, yra sistema, atitinkanti sistemai taikomas charakteristikas:

- sistemą sudaro vienareikšmiškai identifikuojami elementai;
- sistemos elementai yra susieti ryšiais, kurie sudaro sistemos struktūrą;
- sistema turi ribas, atskiriančias ją nuo jos aplinkos;
- sistemos elementų būseną kinta laike - t.y. sistema yra dinamiška.

Sistemos dažniausiai studijuojamos tam, kad galima būtų išsiaiškinti priežastis, kodėl sistemos veikia prastai, nenašiai, kaip jų veikimą patobulinti, kaip išspręsti vienokias ar kitokias problemas. Norint priversti sistemą elgtis taip, kaip norime, mes turime suprasti jos elgseną - aprašyti, nustatyti jos elementus bei sąveikas tarp tų elementų. (Vaitiekus, 2009) Vadovaujantis šiuo požiūriu atlikta mokslinės literatūros neįgaliųjų PR organizavimo tema analizė.

Organizacijų, atsakingų už neįgaliųjų PR organizavimą, veiklų sistemiškumas turėtų užtikrinti tarpinstitucinį prieinamumą, sudarantį sąlygas neįgaliesiems pereiti iš vienos PR sistemos dalies į kitą.

J. Pravilionis, Dž. Povilianskienė, (2001) iškelia neįgaliųjų socialinių poreikių įvertinimo sistemos nebuvimą, nurodo socialinio darbo bei vadybos specialistų socialiniame darbe trūkumą kaip vieną iš svarbiausių profesinio rengimo institucijų problemų. Autoriai remdamiesi C. Barcyk apibendrinimu pateikė esmines nuostatas, principus ir vadybos priemones galinčias būti įrankiais šių socialinių paslaugų kokybės kūrimo įrankiais.

Nuostatos: visuotinis puikios kokybės siekimas, dėmesys vartotojams, visuotinis dalyvavimas.

Principai: grupinis darbas, sistemos integracija, kokybės standartas, kokybės matavimas, nuolatinės kokybės gerinimas.

Priemonės: modelio apžvalga, mokymas, procesų suvokimas, problemų apibrėžimas, problemų sprendimas, personalo atsakomybė, aktyvi vadyba, tiekėjų kokybė, bendravimas, skatinimas.

Šio požiūrio pritaikymas institucijoms, atsakingoms už neįgaliųjų PR organizavimą, savo veiklos prioritete turėtų būti iškeliami – dėmesį neįgaliesiems.

J. Ruškus (2002) siūlo vertinant socialinės integracijos kokybę, kurios dalimi yra profesinė rehabilitacija, atsižvelgti į tai: ar yra pakankamai galimybių sukurti arba atkurti dėl negalės nesukurtus ar nutrūkusius socialinius santykius; ar sudarytos sąlygos neįgaliajam atlikti savo pareigas ir įsipareigojimus, išpildyti savo ir kitų lūkesčius; ar neįgalus asmuo turi galimybių įsitraukti į įdomią, produktyvią veiklą ir pasiekti numatytus tikslus; ar neįgalusis gauna pakankamai

informacijos, leidžiančios planuoti ateitį; ar turi pakankamai teisingų žinių apie savo fizinę, socialinę, psichologinę būklę, bendruomenės galimybes ir išteklius?

Kompleksišką neįgaliųjų dalyvavimo darbo rinkoje problemų vertinimą pateikia I. Baranauskienė ir J. Ruškus (2004), jie išskiria Lietuvos neįgaliųjų profesinio rengimo sistemos kokybiškumą, kuris pasireiškia kaip specialiųjų profesinio rengimo centrų steigimasi, mėginimas integruoti neįgalius jaunuolius į profesines mokyklas ir Vakarų Europos valstybių profesionalios patirties įsisavinimas.

N. Česnulaitės (2008) atlikto tyrimo išvados atskleidė, kad PR sistema yra efektyvi. Tyrimo duomenimis daugumai neįgaliųjų, kurie dalyvavo PR programoje, pavyko integruotis į darbo rinką. Išvadose teigiama, kad PR efektyvumą parodo neįgaliųjų finansinių išteklių tikslingas pasiskirstymas, patenkinę visus būtinausius poreikius, neįgalieji turimas finansines pajamas skiria laisvalaikio praleidimui. Anot autorės, šie požymiai nurodo pozityvią ir savalaikę neįgaliųjų socializaciją ir integraciją baigus PR programą.

Tačiau I. Baranauskienės ir B. Gudinavičiaus (2008) teigimu, nustatyta, kad Lietuvoje atskiros PR sistemos dalys nesuvokiamos kaip vientisa sistema. Į socialinę paramą nežiūrima kaip į neįgaliųjų profesinio rengimo tęstinumą ir įprasminimą. Per menki kooperacijos ryšiai tarp specialistų, dirbančių atskirose PR sferose. Nepakankamai bendradarbiauja atskiras PR sritis kuriojančios institucijos, specialistai nesusitaria dėl PR proceso prioritetų. Patį procesą labiau veikia ne visuomenės interesas, o atskirų specialistų ar valdininkų nuostatos ir kompetentingumas.

Darbo ir socialinių tyrimų instituto mokslininkai B. Gruževskis, L. Okunevičiūtė, L. Žalimienė, ir V. Česnuitytė (2006) atlikto tyrimo „Sunkiai integruojamų asmenų padėties darbo rinkoje analizė ir priemonės jų užimtumui didinti“, kurio tikslas buvo ištirti sunkiausiai integruojamų asmenų padėtį darbo rinkoje ir parengti pasiūlymus jų užimtumui didinti, ataskaitoje nurodo, kad kol kas dalyvavimo profesinio mokymo ir persikvalifikavimo programose rodikliai nerodo didelio aktyvumo.

J. Ruškus ir G. Mažeikis (2007) analizuoja neįgaliųjų socialinę integraciją atvirktiniu būdu, anot jų :

„socialinė integracija dažnai nelauktai pasiekia priešingų rezultatų nei tikimasi. Užuoat įtraukus neįgaliuosius į aktyvią bendruomenės veiklą ir atvėrus bendruomenę jų dalyvavimui, dar labiau stiprinami neigiami socialiniai vaizdiniai ir nuostatos <...> toliau tęsiamas spekuliacijavimas socialinės integracijos sąvoka, kai realiai už to dažnai teglūdi <...> klinikinis-korekcinis neįgalumo vertinimas, atitinkamai ir neįgaliojo socialinio dalyvavimo galimybių nuvertinimas, atskyrimas nuo galimybės atlikti reikšmingų įnašų į bendruomenės gyvenimą.“

D. Šėporaitytė ir A. Tereškinas (2007) savo tyrimo ataskaitoje akcentuoja paties neįgalaus asmens motyvaciją siekti išsilavinimo, taip pat autoriai nurodo, kad žmonėms, turintiems skirtingas

negalias, sudaromos nevienodos sąlygos įgyti išsilavinimą, bei siūlo atsižvelgiant į tai, laikytis labiau individualizuoto požiūrio į neįgaliųjų profesijos įgijimą, o PR galimybes Lietuvoje vertina kaip nepakankamas ir siūlomas PR paslaugas teikiančių įstaigų specialybes kaip nepaklausias.

A. Guogis ir D. Bernotas (2008) kaip vieną iš nepakankamo socialinėje sistemoje dalyvaujančių įstaigų ir institucijų bendradarbiavimo priežasčių įvardina nepakankamą socialinių interesų grupių solidarumą, kuriant vieningą socialinės demokratijos modelį.

Visi šiame skyriuje apžvelgti tyrimai ir analizės orientuoti į atskirų neįgaliųjų PR etapų procesus, todėl galima teigti, kad mokslinių tyrimų erdvėje trūksta tyrimų apie tų procesų sąveiką ir rezultatus.

2. NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo koncepcijos pagrindimas

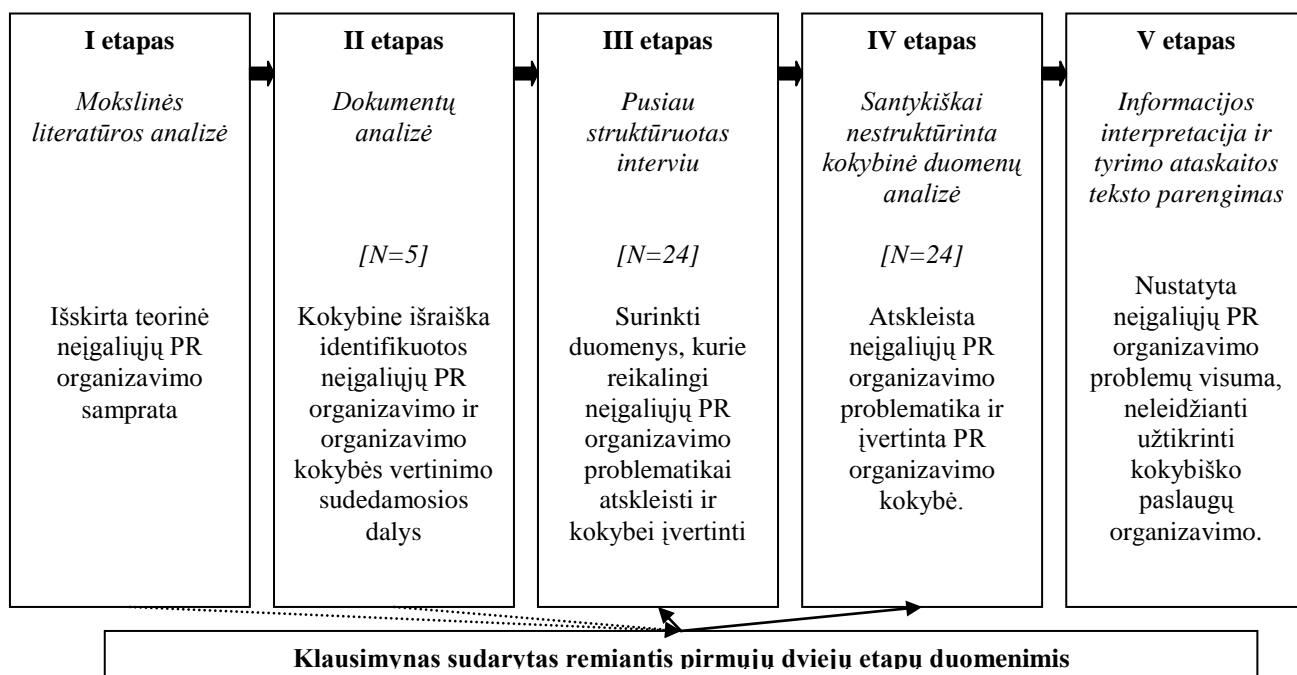
Siekiant apibrėžti neįgaliųjų PR organizavimo struktūrą ir išsiaiškinti veiksnius, kurie kliudo kokybiškai ir koordinuotai organizuoti neįgaliųjų PR paslaugas pasirinkti kokybiniai tyrimo metodai, pagal S. Stainback ir W. Stainback (1988) kokybinis tyrimo metodas – tai giluminis vienos nedidelės socialinės realybės pjūvis, kai detalai ir nestruktūruotai, bet sistemingai renkamos žinios apie reiškinį ar individą.

Šiame tyrime vadovautasi A. Strauss ir J. Corbin (pagal. Girdzijauskienė, 2006) požiūriu, kuris įvardija tokius kokybinių metodų siekius:

- 1) geriau suprasti reiškinį, apie kurį dar mažai žinoma;
- 2) išvelgti jau žinomų reiškinų naujas perspektyvas;
- 3) gauti nuodugnios informacijos apie tuos reiškinius, kuriuos tirti kiekybiniais metodais neįmanoma.

Lietuvoje nėra atlikto koncentruoto kokybinio tyrimo apie neįgaliųjų PR kaip sistemos funkcionavimą šalyje, o atlikti kiekybiniai tyrimai, analizuojantys atskirus neįgaliųjų PR etapus dėl metodologinių ypatumų negali giliau pažvelgti į asmenų dirbančių institucijose, atsakingose už neįgaliųjų PR, patirtis.

Tyrimo pradžioje buvo sukonstruotas 2.1.1 paveiksle pavaizduotas tyrimo dizainas – nustatytos nuoseklios procedūros ir jų eigoje gautų duomenų analizės metodai.

2.1.1 pav. Tyrimo *Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo problematika* dizainas: metodai ir eiga.

Kaip matyti paveiksle, buvo taikyti šie kokybiniai metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, pusiau struktūruotas interviu.

Mokslinės literatūros analizė darbo tikslui pasiekti pasirinkta todėl, kad pasak K. Kardelio (2002), literatūros šaltinio analizė yra neatsiejama mokslinio darbo dalis, kuri tęsiasi per visą mokslinio tyrimo procesą. Naudojant šį metodą, darbe ieškota žinių apie naujausius Lietuvos ir kitų šalių mokslininkų darbus ir tyrimo faktus patvirtinančios medžiagos, koreguota tyrimo eiga.

L. Rupšienės (2007) ir R. Tidikio (2003) teigimu, **dokumentų analizės** naudojimas kokybiniuose tyrimuose yra kaip papildomas duomenų rinkimo metodas (pvz., parengiamajame interviu etape, rengiant klausimyną).

L. Žadeikaitė ir R. Bruzgelevičienė (2007) išnaginėjusios socialinio dokumentinio tyrimo metodą publikacijoje, teigia, kad nepaisant kai kurių aspektų skirtingo traktavimo, mokslinėje literatūroje laikomasi bendros esminės sampratos, kad dokumentinis tyrimas yra socialinis kokybinis tyrimas, kuris aprėpia įvairiomis formomis (vaizdu, garsu, raštu, žodžiu, virtualiai) bei technikomis (pieštuku, parkeriu, vaizdo fiksavimo, garso fiksavimo, spausdinimo mašinėle, kompiuteriu ir t.t.) socialinę tikrovę liudijančių, fiziškai įkūnytų šaltinių analizę.

Analizuojant dokumentus ieškota informacijos apie neįgaliųjų PR organizavimą, t.y. kaip teisiniai dokumentai apibrėžia šį reiškinį, jo organizavimo principus, vykdytojus ir jų funkcijas ir t.t.

G. McCulloch (2004) kaip dokumentinio tyrimo centrą aptaria rašytinių dokumentinių šaltinių - politikos kūrimo lygmens ataskaitų, mokslinių pranešimų, publikacijų, ir t.t. analizę, pabrėždamas, kad prie jų puikiai dera nerašytinių dokumentinių šaltinių analizė - apklausa, interviu ir panašiai.

Atlikta oficialių dokumentų analizė suteikė papildomos informacijos rengiantis atlikti kitą tyrimo etapą - **interviu**. Interviu metodas pasirinktas todėl, kad interviu ne tik praplečia informacijos rinkimo galimybes ir duomenų tikslumą, bet ir leidžia labiau įsigilinti į tyrimo problemą (Guščinskienė, 2004).

Duomenims rinkti pasirinktas *pusiau struktūruotas interviu* – pokalbis, pagal iš anksto paruoštus klausimus (Girdzijauskienė, 2006).

Interviu su neįgaliųjų PR organizuojančių institucijų atstovais metu koncentruotasi ties jų patirtimi PR organizavime, jų požiūriu į neįgaliųjų PR organizavimą Lietuvoje, jų atstovaujamos institucijos funkcijas neįgaliųjų PR organizavime bei praktinį reglamentuotų jų veiklos principų laikymąsi bei jo reikšmę paslaugų organizavimo kokybės užtikrinimui. Neįgaliųjų PR organizuojančių institucijų atstovai išsakė savo nuomonę apie atstovaujamų institucijų atliekamas funkcijas, jų reglamentavimą teisės aktuose.

Interviu su neįgaliaisiais asmenimis metu koncentruotasi ties jų patirtimi ir nuomone apie neįgaliųjų PR organizavimą ir jo kokybę.

Remiantis mokslinės literatūros ir teisinių aktų analizės rezultatais buvo sudaryti 2 pusiau struktūruoto interviu klausimynai. Vienas jų skirtas neįgaliųjų PR specialistams, kitas - neįgaliesiems asmenims, dalyvavusiems PR programoje.

Klausimyno specialistams pagrindą sudaro 5 uždaro tipo klausimai ir 14 atviro tipo klausimų. Klausimynas suskirstytas į 2 pagrindinius blokus:

1. *demografinį*, skirtą išsiaiškinti respondentų užimamas pareigas ir patirtį veikloje susijusioje su neįgaliųjų PR organizavimu;

2. *pagrindinį* – skirtą neįgaliųjų PR organizavimo problematikai ir PR paslaugų kokybės vertinimui tirti sudaro 3 dalys, skirtos išsiaiškinti specialistų nuomonę apie:

2.1. jų atstovaujamos institucijos atliekamų funkcijų teisinį reglamentavimą;

2.2. neįgaliųjų PR organizavimą Lietuvoje, jos struktūrą, jų atstovaujamos institucijos funkcijas neįgaliųjų PR organizavime;

2.3. praktinį teisiškai numatytų PR paslaugų teikimo principų laikymąsi jų institucijoje.

Klausimyno neįgaliesiems pagrindą sudaro 6 uždaro tipo klausimai ir 12 atviro tipo klausimų. Klausimynas suskirstytas į 2 pagrindinius blokus:

1. *demografinį*, skirtą išsiaiškinti respondentų darbinę patirtį, prieš kiek laiko asmuo baigė PR programą ir jų įsidarbinimo po PR programos rezultatus;

2. *pagrindinį* – skirtą neįgaliųjų PR organizavimo problematikai ir PR paslaugų kokybės vertinimui tirti sudaro 3 dalys, skirtos išsiaiškinti:

2.1. jų sampratą apie PR teisinį reglamentavimą;

2.2. jų sampratą ir patirtį neįgaliųjų PR organizavime;

2.3. jų nuomonę apie neįgaliųjų PR organizavimo kokybę.

Interviu metu savo respondentams garantuotas anonimiškumą, todėl pokalbių protokoluose nenaudojami respondentų vardai ir pavardės, pokalbių protokolai pateikiami Priede Nr. 3.

Interviu trukmė nuo 15 iki 30 min. Laikas buvo patogus respondentui ir pakankamas užfiksuoti norimus duomenis.

2.2. Tyrimo imties apibūdinimas

Imtis, jos sudarymo būdas, dydis ir kt. yra itin svarbios empirinio socialinio tyrimo metodologinės charakteristikos (Kardelis, 2005, Charles, 1999).

Mokslinės literatūros imtis. Neįgaliųjų PR klausimais nuo 2005m. publikuota nemažai darbų, tačiau tokių, kurie analizuotų tiriamąją temą rasti nebuvo lengva. Todėl tyrimo pradžioje buvo sudarytas literatūros, su kuria reikia susipažinti, eiliškumas: a) monografijos (2000-2010 m.); b) mokslo darbų disertacijos (2006-2010); c) moksliniai straipsniai (2005-2010).

Nagrinėjant mokslinę literatūrą naudotas analizės būdas kaip iš visos duomenų bazės yra išrenkami *duomenys, patvirtinantys tyrinėtojo supratimą ar suvokimą*. Literatūros šaltiniai buvo atrankami keliais etapais:

1. Šaltinis atsirenkamas pagal pavadinimą nurodantį į sąsajas su nagrinėjama tema;
2. Išsiaiškinamas jo turinys, t.y. bandoma suprasti pagrindines autoriaus mintis ir idėjas;
3. Atrankami tipiškiausi faktai ir palyginami su jau žinomais.

Dokumentų analizės imtis. Atsirenkant dokumentus analizei, pirmiausia reikia keliais pjūviais pirminius dokumentinius šaltinius įvertinti: nustatyti dokumentų autentiškumą, įvertinti jų patikimumą, aiškumą, suprantamumą, numatyti teorinį pagrindą, kuriuo gali būti analizuojami dokumentiniai šaltiniai. (McCulloch, 2004). Todėl renkantis dokumentus šiam tyrimui atsižvelgta į jų :

- 1) Autentiškumą - patikrinta, ar dokumentinio šaltinio versija tikroji ir visa.
- 2) Patikimumą – nustatyta, kokia yra dokumento svarba, t. y. koks jo svoris kontekste.

Nagrinėjant teisės aktus iš visos duomenų bazės išrinkti duomenys, galintys konstruktyviai apibrėžti tiriamąjį objektą.

Šiame tyrimo etape buvo išanalizuoti 2 pagrindiniai neįgaliųjų PR organizavimą reglamentuojantys teisės aktai ir trijų pagrindinių už PR vykdymą atsakingų institucijų oficialūs organizaciniai vidaus dokumentai.

Pusiau standartizuoto interviu imtis. Atliekant šį kokybinį tyrimą pusiau struktūruoto interviu metodui buvo naudojami 2 netikimybiniai tiriamųjų grupių parinkimo būdai.

Pusiau struktūruotam interviu, kurio tikslas buvo surinkti duomenis apie PR reglamentavimo teisės aktuose ir PR organizavimo vertinimą ir reglamentuotų veiklos principų praktinį laikymąsi institucijoje, atsakingose už PR organizavimą, imčiai sudaryti buvo naudota *tikslinių grupių formavimo* atranka.

K. Kardelis (2005) *tikslinių grupių formavimo* būdą apibūdina kaip asmenų, kurie tyrėjo manymu, yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu, įtraukimą į formuojamą grupę.

Autorės nuomone, atrinkti tiriamieji labiausiai atitinka šią nuostatą, t.y. atrinkti neįgaliųjų PR specialistai, kurių tiesioginės pareigos yra neįgaliųjų PR vykdymas. Iš viso apklausti 4 asmenys, 2.2.1 lentelėje atsispindi respondentų pasiskirstymas pagal institucijas.

2.2.1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal institucijas

	Respondentai N=4
Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1
Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1
Profesinės reabilitacijos paslaugas teikianti įstaiga	2

Pusiau struktūruotam interviu, kurio tikslas buvo surinkti duomenis apie PR organizavimo kokybę buvo naudotas *atsitiktinis grupių parinkimo būdas*.

K. Kardelis, (2005) *atsitiktinį grupių parinkimo būdą* apibūdina kaip asmenų, kuriuos lengva rasti, kurie yra greta, tyrimui parinkimą. Šiame tyrime pasirinkti neįgalūs asmenys, kurie dalyvavo PR programoje Šiaulių darbo rinkos mokymo centro profesinės reabilitacijos padalinyje, nes juos buvo lengva rasti, jų naujausi kontaktiniai duomenys yra išsaugoti mokymo centro duomenų bazėje, kuri yra prieinama tyrėjai.

Tyrime dalyvavo 20 judėjimo negalia turinčių darbingo amžiaus (18 – 61 m.) asmenų, iš jų 12 moterų, 8 vyrai. PR kokybę vertino po PR programos 14 įsidarbinusių ir 6 neįsidarbinę asmenys. Įsidarbinimo po PR programos rodikliai atskleidžia ar naudinga patiems neįgaliesiems PR programa, ar pasiektas pagrindinis PR tikslas – neįgalaus asmens integracija į darbo rinką.

Bendrai tyrimo imtį sudaro įvairi mokslinė literatūra neįgaliųjų PR tema, 5 teisės aktai reglamentuojantys neįgaliųjų PR bei 24 asmenų, atrinktų netikimybiniais tiriamųjų grupių parinkimo būdais, nuomonė.

2.3 Tyrimo duomenų analizės principai

Atliekant šį tyrimą taikyta bendroji kokybinių tyrimų teoretikų nuostata, jog atskirti kokybinių duomenų rinkimo ir analizės fazių apskritai neįmanoma, jie teigia, kad kokybinių duomenų analizė prasideda kartu su jų rinkimu, pirmieji duomenys gali padėti formuluoti pirmines idėjas, o vėlesnieji duomenys gali priversti jas patikrinti ar koreguoti, ieškoti naujų.

B. Bitinas (2006) pateikdamas duomenų analizės sampratą, teigia:

„<...>kokybiniai duomenys - tai stebėjimo protokolai, interviu ir pokalbių įrašai <...> įvairūs skelbti dokumentai <...> ir kitokia tyrimo tikslų atžvilgiu nestructūruota medžiaga“.

Anot G. Šaparnio (2000) kokybinio tyrimo atlikėjai tiksliai ir suprantama forma fiksuodami visus renkamus duomenis, daromus sprendimus ir jų pagrindimą, suteikia galimybę kitam tyrėjui analizuoti veiksmus, protokolus ir sprendimus, papildomai juos analizuoti. Todėl gautų duomenų analizė įvykdyta pagal iškeltą hipotezę ir teorinėje darbo dalyje suformuluotas koncepcijas.

Duomenų kokybinės analizės metodu gauta informacija atskleidžia ne faktų kiekybę ar dažnį, bet yra interpretuota, aiškinta, suteikiant prasmę bei atskleidžiant jos svarbą tiriamaisiais klausimais. Išvados nesuprojektuotos statistinei visumai, bet pateiktos remiantis kokybine informacija.

I. Luobikienė, (2006), aprašydama kokybinės duomenų analizės konstrukciją, vadovaujasi Miles ir Huberman (1994) nuomone, kad kokybinė duomenų analizė yra išsamių duomenų šaltinis aiškinant dėsningus ir pastovius socialinių reiškinių ryšius. Savo požiūrį jie vadina „transcendentiniu realizmu“, ir jų analizė turi tris pagrindinius komponentus:

- duomenų redukciją;
- duomenų rodymą;
- išvadų darymą ir tikrinimą.

Duomenų redukcija tyrime vyko redaguojant, segmentuojant ir apibendrinant gautą informaciją. Toliau buvo išskirtas skaičiavimo vienetas –tema ir dėsningumai. Galiausiai duomenys buvo konceptualizuoti ir paaiškinti. Duomenys buvo redukuoti (sumažinti) neprarandant reikšmingesnės informacijos.

Duomenys empirinėje dalyje parodyti juos susistemintus, sutraukus ir surinkus į lenteles bei schemas, siekiant apibendrinti ir organizuoti gautą informaciją į vieną lygmenį, kuris yra gilesnės analizės pagrindas.

Išvados buvo daromos duomenų redukavimo metu, tačiau tame etape jos dar nebuvo pakankamai aiškios ir tikslios, išvadų formulavimas buvo baigtas atlikus visų duomenų analizę.

3. NEIĞALIŪJŪ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO REZULTATAI

3.1. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą reglamentuojančios teisinės bazės analizė

Profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007- 2012 metų strategijoje (2007) atlikus PR sistemos būklės analizę ir SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) analizę, teigiama, kad šalyje yra sukurta ir tobulinama PR sistemos teisinė bazė. Tačiau, čia taip pat konstatuojama, kad yra nepakankamas PR sistemos metodinis pasiruošimas ir nepakankamas PR sistemoje dalyvaujančių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimas, dėl to teikiamos nepakankamai kokybiškos ir įvairios PR paslaugos bei neveikia efektyvi PR sistema.

Šioje darbo dalyje ištirti 2 pagrindiniai teisės aktai, kuriais vadovujamasi organizuojant PR ir kiekvienos, už PR vykdymą atsakingos institucijos, nuostatai bei respondentų nuomonės apie esamą šios srities reglamentavimą. Tyrime išanalizuoti tik tie dokumentų straipsniai, kurie yra susiję su PR organizavimu.

Pagrindines neįgaliųjų socialinės integracijos sritis reglamentuojančiame įstatyme - Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme (2004) - apibrėžiamos **profesinės reabilitacijos paslaugos, neįgalumo lygį ir darbingumo lygį nustatanti įstaiga, neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymo tvarka, profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio tenkinimo tvarka.**

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintas įsakymas „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004) įteisina **profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašą ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisykles, kurios nustato profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo principus, profesinės reabilitacijos paslaugų organizatorius bei teikėjus, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą ir finansavimą.**

Apibendrinus šių teisės aktų turinį, galima teigti, kad sukurtos neįgaliųjų PR organizavimo sistemos teisinės bazės pagrindą sudaro:

1. PR sampratos apibūdinimas;
2. Neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymo tvarka ir jį nustatanti įstaiga;
3. PR paslaugų poreikio tenkinimo ir nustatymo tvarka;
4. PR paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklės:
 - 4.1. PR paslaugų teikimo principai;
 - 4.2. PR paslaugų organizatoriai bei teikėjai;
 - 4.3. PR paslaugų teikimas ir finansavimas.

LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme išskiriamos šios pagrindinės PR paslaugos: **profesinis orientavimas ir konsultavimas, profesinių gebėjimų įvertinimas ir profesinių gebėjimų atkūrimas arba naujų išugdymas, perkvalifikavimas.**

Už PR paslaugų teikimo organizavimą atsako **Socialinės apsaugos ir darbo ministerija**. Šią funkciją ji įgyvendina pasitelkdama **LDB prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir LDRMT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.**

Tačiau, analizuojant minėtą įstatymą, išaiškėja, kad į PR organizavimą atskirais įstatymo straipsniais ir punktais įtraukiamos ir kitos institucijos. Įstatyme nurodyta, kad už neįgalumo ir darbingumo lygio bei PR poreikio nustatymą atsakinga **NDNT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos**. Įstatyme taip pat nurodoma, kad už PR programų įgyvendinimą atsakingos yra: **asmens sveikatos priežiūros įstaigos, įstaigos teikiančios reabilitacijos paslaugas, PR centrai ir profesinio rengimo bei kitos ugdymo institucijos.**

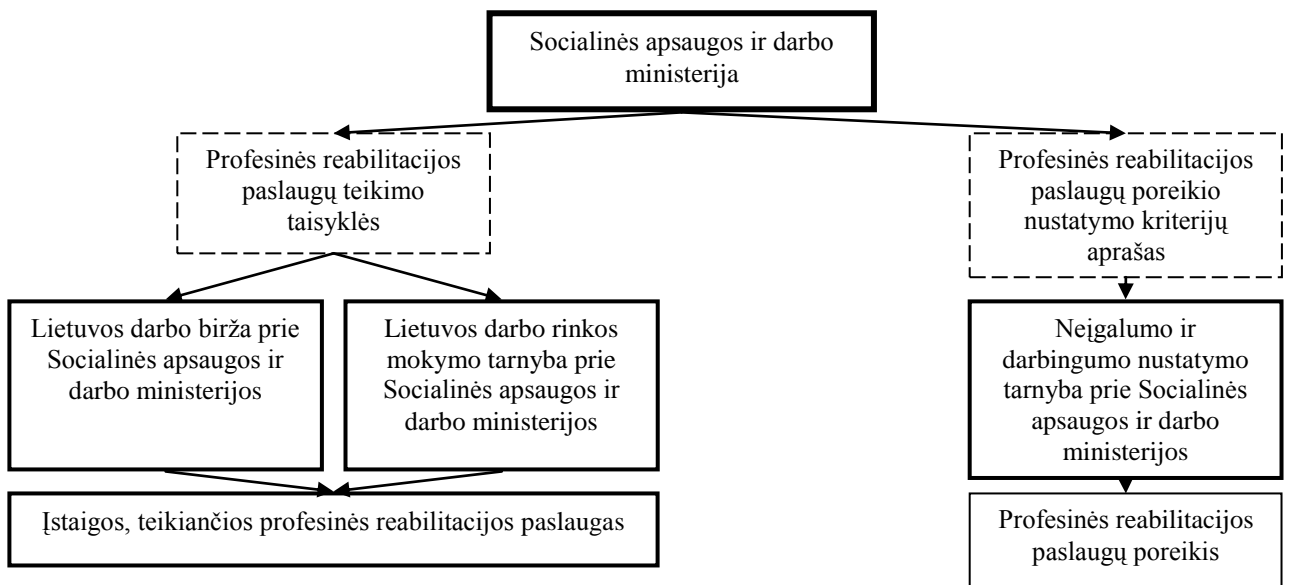
Vadovaujantis šio įstatymo bendromis nuostatomis ir atskiruose įstatymo straipsniuose išdėstytu PR sistemos dalių veiklos reglamentavimu, galima išskirti šias PR organizavimo sudedamąsias dalis, kurios yra pavaizduotos 3.1.1 lentelėje.

3.1.1 lentelė

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo sistemos reglamentavimas Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų integracijos įstatyme

Profesinės reabilitacijos paslaugos pavadinimas	Atsakinga institucija	Atsakingos institucijos reglamentuojama veikla	Įgyvendinančioji institucija
Profesinis orientavimas, konsultavimas, profesinių gebėjimų įvertinimas, atkūrimas arba naujų išugdymas, perkvalifikavimas		1. Tvirtina profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo taisykles.	LDB prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
			LDRMT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
Neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymas	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	1. Tvirtina NDNT nuostatus. 2. Tvirtina profesinės reabilitacijos poreikio nustatymo kriterijus.	NDNT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
Profesinės reabilitacijos programų įgyvendinimas		1. Tvirtina profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo taisykles.	Asmens sveikatos priežiūros įstaigos, teikiančios reabilitacijos paslaugas, PR centrai ir kitos ugdymo institucijos

Kaip matyti lentelėje, šis įstatymas apibrėžia PR organizavimo etapus ir už jų organizavimą ir vykdymą atsakingas institucijas bei pagrindinės, už PR organizavimą atsakingos, institucijos veiklas. Nors įstatyme PR organizavimo sistema yra išdėstyta nevientisai, išanalizavus atskirus jo straipsnius galima sudaryti PR organizavimo struktūrą 3.1.1 pav.

3.1.1 pav. Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo struktūra

Iš struktūros sandaros matyti, kad už neįgaliųjų PR organizavimą atsakinga institucija yra Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, o įgyvendinančių institucijų, skirtingai nei apibrėžia įstatymas, yra ne dvi, o trys:

Pagal įstatyme minimų institucijų apibrėžtas funkcijas, prie PR organizavimo sistemos reikėtų priskirti NDNT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri nustato PR paslaugų poreikį.

Autorės nuomone, į PR organizavimo sistemą turėtų būti įtraukta ir kita institucijų grupė, kuriai įstatymas nurodo vykdyti PR programas:

Profesinės rehabilitacijos programas įgyvendina asmens sveikatos priežiūros įstaigos, teikiančios rehabilitacijos paslaugas, profesinės rehabilitacijos centrai, profesinio rengimo ir kitos ugdymo institucijos. (LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2004)

Paveiksle pavaizduotos sistemos elementus siejantys ryšiai sudaro tam tikrą vientisumą, šią sistemą galėtume apibūdinti kaip grupę tarpusavyje sąveikaujančių elementų, veikiančių drauge siekiant įgyvendinti įstatyme numatytą tikslą:

Profesinės rehabilitacijos paslaugomis siekiama ugdyti ar atkurti neįgaliųjų darbingumą ir didinti jų įsidarbinimo galimybes. (LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2004)

Veikdami pavieniui, nesąveikaudami tarpusavyje ir neveikdami vienas kito išvardinti elementai šios sistemos nesudarytų.

Todėl, autorės nuomone, visas šias institucijas galima vadinti sistema, nes kiekviena atskirai negali pasiekti mokslinėje literatūroje įvardinto pagrindinio PR tikslo - atkurti arba padidinti asmens darbingumą, profesinę kompetenciją bei pajėgumą dalyvauti darbo rinkoje.

Pavaizduota struktūra tai pat rodo, kad išanalizuotas įstatymas nurodo į kitą poįstatyminį aktą - Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. patvirtintą įsakymą Nr. A1-302 „Dėl Profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir

profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004), kuris reglamentuoja institucijų, atsakingų už profesinės reabilitacijos organizavimą, veiklas.

Šiame teisės akte nurodomos už neįgalųjų PR organizavimą atsakingų institucijų veiklos pavaizduotos 3.1.2 lentelėje.

3.1.2 lentelė

Neįgalųjų PR organizavimo sistemos reglamentavimas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintame įsakyme „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“

PR paslaugos pavadinimas	Už organizavimą atsakinga institucija	Reglamentuojama veikla	Igyvendinančioji institucija	Reglamentuojama veikla	Vykdančioji institucija	Reglamentuojama veikla
Profesinis orientavimas, konsultavimas, profesinių gebėjimų įvertinimas, atkūrimas arba naujų išugdymas, perkvalifikavimas	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	1. Tvirtina reikalavimus PR paslaugoms bei jas teikiančioms įstaigoms; 2. Tvirtina PR pažymėjimų išdavimo taisykles bei PR pažymėjimo formą.	Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1. Kaupia informaciją apie PR paslaugas teikiančias įstaigas bei teikiamas PR paslaugas; 2. Organizuoja bei koordinuoja PR paslaugų teikimą; 3. Vykdo PR paslaugų teikimo ir asmenų dalyvavimo PR programose priežiūrą; 4. Tvirtina individualaus PR plano asmenims, nukreiptiems į PR, formą.	Teritorinė darbo birža	1. Registruoja asmenis, kuriems nustatytas PR paslaugų poreikis. 2. Sudaro individualų PR planą. 3. Bendradarbiauja su esamu ar būsimu asmens darbdaviu, PR paslaugas teikiančiomis įstaigoms. 4. Pateikia PR plano nuorašą PR paslaugas teikiančiai įstaigai. 5. Prižiūri PR plano vykdymą 6. Koreguoja individualų PR planą. 7. Išduoda asmeniui siuntimą į PR paslaugas teikiančią įstaigą. 8. Išduoda ir užbaigia asmeniui PR pažymėjimą 9. Teikia informaciją NDNT apie PR programos baigimą ar apie PR programos nutraukimą; 10. Teikia informaciją PR pašalpa mokančiai institucijai; 11. Stabdo PR

						programą 12. Nutraukia PR programą.
			Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	1. Dalyvauja, organizuojant PR paslaugų teikimą; 2. Rengia ir tvirtina PR paslaugas teikiančių įstaigų profesinio mokymo programas; 3. Bendradarbiau ja ir teikia siūlymus LDB dėl PR paslaugų teikimo plėtos.		
Neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymas			NDNT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	3. Nustato profesinės reabilitacijos paslaugų poreikį.		
Profesinės reabilitacijos programų įgyvendinimas					Asmens sveikatos prižiūros įstaigos, teikiančios reabilitacijos paslaugas, profesinės reabilitacijos centrai, profesinio rengimo ir kitos ugdymo institucijos	1. Sudaro asmens PR programą ir teikia jam paslaugas. 2. Tešia PR pažymėjimą. 3. Sudaro sutartį su asmeniu dėl asmens dalyvavimo PR programoje sąlygų. 4. Informuoja teritorinę DB apie PR programos trukmę, eigą bei vykdymą. 5. Suderinus su teritorine DB bei asmeniu, gali koreguoti asmens PR programą ir įvykdymo terminus. 6. Konsultuoja teritorinę darbo biržą dėl PR plano sudarymo; 7. Teikia informaciją teritorinei DB:

Lentelėje matyti, kad į PR organizavimo sistemą įtraukiama dar viena juridinių asmenų grupė – teritorinės darbo biržos. Teritorinių darbo biržų PR organizavime funkcijos apibrėžiamos įsakymo IV straipsnyje:

Asmenys ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo dienos kreipiasi į teritorinę darbo biržą pagal gyvenamąją vietą<...> (Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklės, 2004).

Teritorinė darbo birža ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo visų šių Taisyklių 14 punkte nurodytų dokumentų gavimo dienos, dalyvaujant asmeniui bei konsultuodamasi su profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančia įstaiga, sudaro asmens individualų profesinės reabilitacijos planą. (Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklės, 2004).

Išanalizavus šį teisės aktą, galima teigti, kad šis dokumentas nekonstruktyviai ir nesistemiškai apibrėžia PR organizavimo sistemą. Įsakyme neišvardintos visos institucijos ir jų veiklos, su kuriomis susiduria vienintelis PR paslaugų gavėjas ir paslaugų kokybės vertintojas – neįgalus, darbingo amžiaus asmuo. Įsakyme ir jo prieduose neminimi NDNT teritoriniai poskyriai, kurie tiesiogiai asmenims nustato PR poreikį. Šios institucijos yra neatskiriamas PR sistemos vienetas. Kiekviena institucija, su kuria tiesiogiai susiduria paslaugos gavėjas, turi būti laikytina PR sistemos dalimi.

Įsakyme yra paminėta, kad PR poreikį nustato NDNT, tačiau nėra išaiškinta, kad tai daro Tarnybos teritoriniai padaliniai:

<...> nustatomas profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis asmenims, teisės aktų nustatyta tvarka atsiųstiems į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dėl darbingumo lygio nustatymo, ir šių kriterijų taikymą. <...> Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis nustatomas darbingumo lygio nustatymo procedūros metu. <...> (Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklės, 2004).

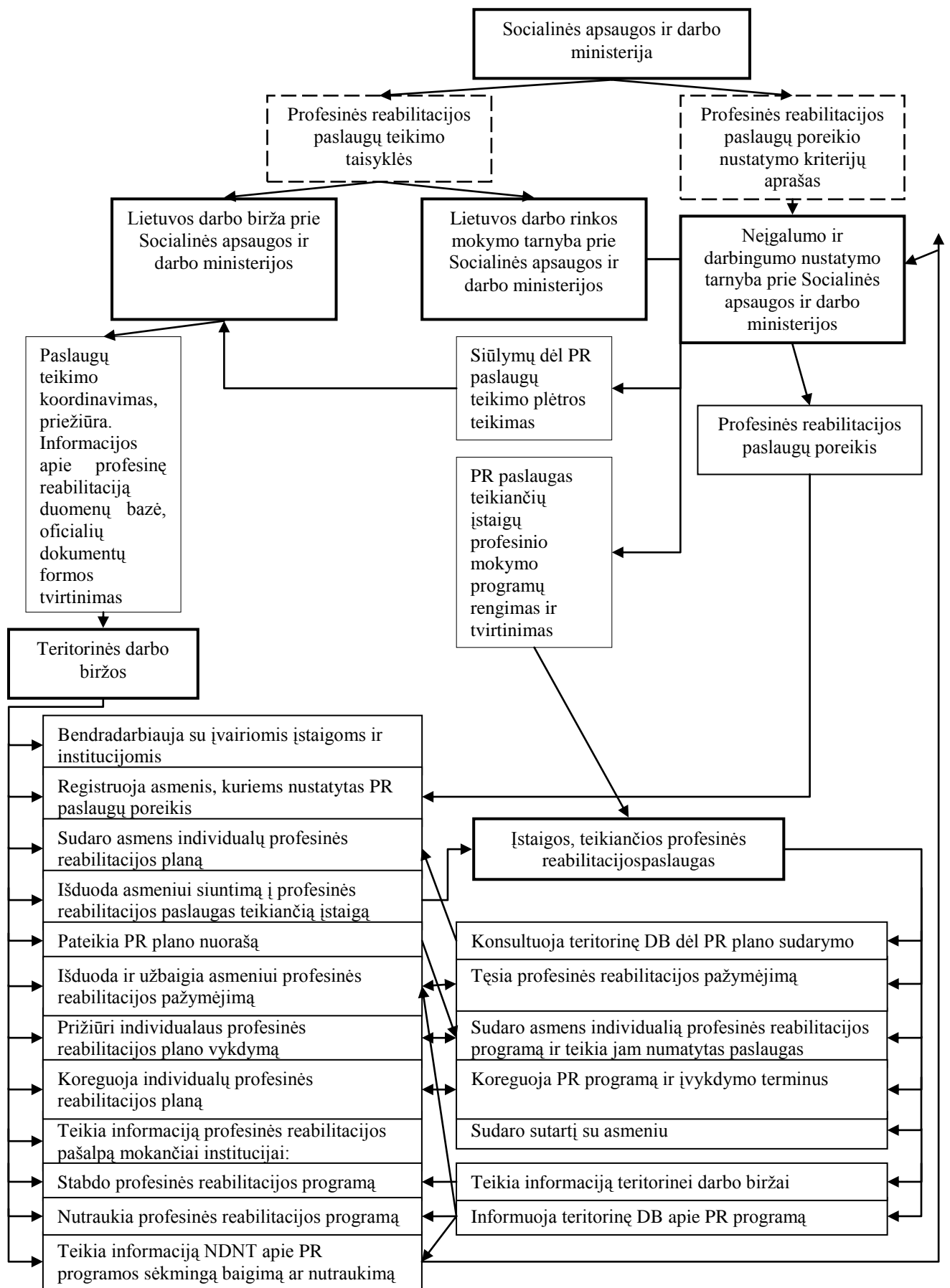
Kaip matyti lentelėje, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintas įsakymas apibrėžia PR organizavimo etapus ir institucijas atsakingas už jų organizavimą ir vykdymą, šiame dokumente taip pat išaiškintos atsakingų už PR paslaugų teikimą institucijų veiklos.

Siekiant PR organizavimo kokybės užtikrinimo, sistema turėtų veikti atsižvelgiant į šiuos organizavimo principus (Appleby, 1994):

- uždavinių vienovės – kiekviena institucija turi prisidėti prie sistemos siekiamų uždavinių įgyvendinimo;
- komandų vienovės – dviejų ar daugiau institucijų nurodymai gali kirstis, todėl kiekviena institucija turi būti pavaldi tik vienai aukštesniajai institucijai;

- atsakomybės – kiekvienos institucijos atsakomybė turi būti absoliuti ir prilygti turimai užduočiai.

Išskyrus visas įsakyme paminėtas institucijas ir jų veiklas bei suderinus su aukščiau nagrinėto įstatymo analizės rezultatais, galima pavaizduoti detalesnę neįgalių PR paslaugų organizavimo ir teikimo struktūrą (3.1.1 pav.). Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos teritoriniai padaliniai įsakyme nėra minimi, todėl jie nėra vaizduojami paveiksle.

3.1.2 pav. Detali neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo struktūra

Pavaizduotoje struktūroje matyti, kad tarpinstituciniai ryšiai neįgaliųjų PR organizavime teisiškai apibrėžti, tačiau jų reglamentavimas yra pakankamai painus. Pagal institucijų ir jų veiklų išsidėstymą struktūroje galima teigti, kad PR organizavime laikomasi uždavinių ir komandų vienovės organizavimo principų, tačiau kiekvienos sistemą sudarančių institucijų atsakomybės nėra aiškiai apibrėžtos, o kai kurios iš jų priskiriamos dviem skirtingoms institucijoms.

Mažiausiai apibrėžta atsakomybė tenka LDRMT, jos atsakomybė viename iš įsakymo punktų įvardijama kaip dalyvavimas organizuojant PR paslaugų teikimą. Toks išaiškinimas nenurodo už kokias konkrečias veiklas atsakinga ši institucija.

Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba dalyvauja, organizuojant profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimą; <...> (Profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklės, 2004).

Už PR plano sudarymą atsakomybę dalijasi kelios institucijos, nors individualų planą pasirašo teritorinės DB vadovas arba jo įgaliotas asmuo, tačiau atsakomybė už plano sudarymo tvarką įsakyme reglamentuota nepakankamai aiškiai, pagal įsakymą ją turėtų prisiimti dvi institucijos, tvarka aiškinama trijuose dokumento punktuose:

<...> Teritorinė darbo birža <...> konsultuodamasi su profesinės rehabilitacijos paslaugas teikiančia įstaiga, sudaro asmens individualų profesinės rehabilitacijos planą.<...>.

<...> Teritorinė darbo birža, sudarydama individualų profesinės rehabilitacijos planą, esant reikalui, bendradarbiauja su <...> profesinės rehabilitacijos paslaugas teikiančiomis įstaigoms..

<...> Profesinės rehabilitacijos paslaugas teikianti įstaiga konsultuoja teritorinę darbo biržą dėl individualaus profesinės rehabilitacijos plano sudarymo bei, esant reikalui, dalyvauja individualaus profesinės rehabilitacijos plano sudaryme<...>.

Šiame teisės akte minimos ir kitos institucijos, kurios veikia neįgaliųjų PR srityje, joms priskiriama atsakomybė už informacijos apie asmenį teikimą, teisingumą bei informacijos apie asmens duomenis konfidencialumą :

<...> NDNT, asmens sveikatos priežiūros įstaigos, darbdaviai, savivaldybės institucijos ir įstaigos, profesinės rehabilitacijos paslaugas teikiančios įstaigos ir kitos įstaigos, teikiančios teritorinei darbo biržai informaciją apie asmenį, reikalingą profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimui, atsako už pateiktos informacijos teisingumą bei informacijos apie asmens duomenis konfidencialumą.<...>

Nepaisant to, šis tyrimas apsiriboja ties aukščiau skyriuje [žr. 35 psl.] išskirtų, pagrindinių už PR vykdymą atsakingų institucijų veiklomis.

Be aukščiau skyriuje išanalizuotų valstybinės reikšmės teisės aktų - LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtinto įsakymo „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir PR paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“, neįgaliųjų PR organizavimas yra reglamentuotas ir kiekvienos už jo vykdymą atsakingos institucijos oficialiuose vidaus dokumentuose.

Raštvedybos taisyklėse apibrėžiama, kad oficialus dokumentas tai - su įstaigos veikla susijęs, jos parengtas ar gautas dokumentas, įtrauktas į įstaigos dokumentų apskaitos sistemas.

Tyrimui atlikti buvo pasirinkti už PR įgyvendinimą atsakingų institucijų nuostatai, nes jie anot raštvedybos taisyklių, yra dokumentas, kuris nustato įstaigos ir jos struktūrinių padalinių steigimo ir darbo organizavimo tvarką, jų funkcijas, teises, pareigas ir išdėsto įstaigos pagrindines veiklos kryptis, uždavinius, juose nustatytos įstatymų ir kitų teisės aktų įgyvendinimo normos.

Tyrime išanalizuoti šie institucijų atsakingų už PR įgyvendinimą oficialūs vidaus organizaciniai dokumentai: NDNT nuostatai, LDB nuostatai ir VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro padalinio „Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos centras“ nuostatai.

Šių dokumentų analizės metu siekiama nustatyti ar visos už PR įgyvendinimą atsakingos institucijos savo veikla susijusios su PR paslaugų teikimu, nuostatų straipsniuose įtraukė LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintame įsakyme „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ reglamentuotas veiklas, už kokias institucijos veiklas jos prisiima atsakomybę savo vidaus darbo taisyklėse.

Pagal raštvedybos taisyklėse apibrėžtą nuostatų sampratą ir 3.1.1 paveiksle pavaizduotą PR organizavimo struktūrą įstatuose siekta išskirti:

- pagrindines už PR įgyvendinimą atsakingų institucijų veiklos kryptis;
- pagrindinius už PR įgyvendinimą atsakingų institucijų veiklos uždavinius;
- LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo įgyvendinimo normas;
- LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ įgyvendinimo normas;
- PR paslaugų teikimo taisyklių įgyvendinimo normas;
- PR paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo įgyvendinimo normas.

Gauti rezultatai pavaizduoti 3.1.3 lentelėje: „Už neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą atsakingų institucijų veiklos reglamentavimas oficialiuose vidaus dokumentuose“.

**Už neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą atsakingų institucijų veiklos
reglamentavimas oficialiuose vidaus dokumentuose**

Profesinės reabilitacijos paslaugos pavadinimas	Institucijos atsakingos už profesinės reabilitacijos vykdymą		
	Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba	Lietuvos darbo birža	VŠĮ darbo rinkos mokymo centro padalinys "Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos centras"
<p align="center">Reglamentuojamos veiklos</p> <p align="center">Neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymas, profesinis orientavimas, konsultavimas, profesinių gebėjimų įvertinimas, atkūrimas arba naujų išugdyimas, perkvalifikavimas</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teikia pasiūlymus LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl teisės aktų, susijusių su neįgalumo ir darbingumo lygio bei PR poreikio nustatymu, tobulinimo; 2. Atlieka asmens PR paslaugų poreikio nustatymą; 3. Vykdo PR paslaugų poreikio planavimą; 4. Kaupia, sistemina ir analizuoja duomenis apie neįgalumo lygį bei darbingumo lygį, jų priežastis, PR poreikį; 5. Rengia ir teikia LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijai statistinę informaciją apie PR poreikį; 6. Rengia metodinę medžiagą dėl PR; 7. Analizuoja Europos Sąjungos šalių patirtį PR srityje; 8. Teikia, keičiasi informacija bei bendradarbiauja su asmens sveikatos priežiūros įstaigomis, LDB prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, savivaldybėmis, valstybės institucijomis ir įstaigomis, kitomis organizacijomis; 9. Organizuoja specialiųjų poreikių nustatymo pažymų blankų gamybą ir aprūpina jais LR asmens sveikatos priežiūros įstaigas; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teikia pasiūlymus užimtumo rėmimo teisinei bazei tobulinti. 2. Organizuoja ir koordinuoja profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą bei profesinės reabilitacijos pašalpų skyrimą ir mokėjimą Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo ir jo įgyvendinimą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vertina asmens psichosocialines profesines savybes ar funkcinių pajėgumą. 2. Analizuoja asmens motyvacijos mokytis ir dirbti bei asmenines savybes, konsultuoja profesinio kryptingumo, karjeros planavimo klausimais, informuoja apie mokymo ir įsidarbinimo galimybes, išbando profesinius gebėjimus; 3. Atstato prarastas savybes, bei lavina esamas savybes, reikalingas darbui, ir/ar ugdo naujas savybes 4. Renka informaciją ir analizuoja apie situaciją darbo rinkoje, ieško galimos darbo vietos klientams bei potencialių darbdavių, tarpininkauja įdarbinant asmenis, formuoja darbo paieškos įgūdžius, konsultuoja darbdavius. 5. Esant reikalui įstaiga organizuoja ir užtikrina maitinimo ir nakvynės paslaugų teikimą. 6. Teikia medicininės reabilitacijos psichologo, socialinio darbuotojo, laisvalaikio organizavimo ir kitas papildomas paslaugas, kurios skatina efektyvesnę mokymosi procesą bei sėkmingesnę neįgaliųjų integraciją į darbo rinką.

Kaip matyti lentelėje, kiekvienos institucijos nuostatuose yra pateikiama informacija apie PR vykdymą, tačiau visos institucijos skirtingu detalumu pateikia pagrindinius savo veiklos uždavinius ir teisės aktų įgyvendinimo normas.

Lyginant 3.1.1, 3.1.2 ir 3.1.3 lentelių duomenis ir už PR paslaugų teikimą atsakingų institucijų nuostatuose reglamentuojamas veiklas, galima būtų teigti, kad:

- visos už PR įgyvendinimą atsakingos institucijos savo nuostatuose apibrėžia pagrindines veiklos kryptis;
- visos už PR įgyvendinimą atsakingos institucijos savo nuostatuose apibrėžia pagrindinius veiklos uždavinius, tačiau NDNT bei LDB jų nedetalizuoja, skirtingai nei VšĮ darbo rinkos mokymo centro padalinys „Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos centras“;
- visos už PR įgyvendinimą atsakingos institucijos savo nuostatuose numato LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo įgyvendinimo normų vykdymą;
- visos už PR įgyvendinimą atsakingos institucijos savo nuostatuose numato LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo „Dėl Profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ įgyvendinimo normų vykdymą;
- PR paslaugų teikimo taisyklių įgyvendinimo normų vykdymas institucijų nuostatuose numatytas kitų teisės aktų vykdymas, tačiau nei viena iš jų savo nuostatose nedetalizuoja veiklų, numatytų šiuose taisyklėse;
- PR paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašas skirtas vienai iš už PR įgyvendinimą atsakingų institucijų – NDNT veiklos vykdymui, tačiau jos nuostatuose šio aprašo normų vykdymas numatytas kaip kitų teisės aktų vykdymas, ji savo nuostatose nedetalizuoja veiklų, išskirtų šiame apraše;
- VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro padalinio „Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos centro“ nuostatuose yra reglamentuojamos kitos veiklos, nenumatytos minėtuose teisės aktuose.

Apžvelgus visos neįgaliųjų PR organizavimą reglamentuojančios teisinės bazės analizės rezultatus, galima daryti išvadą, kad už PR įgyvendinimą atsakingų institucijų veiklų reglamentavimas nėra pakankamai aiškus ir jam trūksta struktūriškumo.

Siekiant išsiaiškinti kaip vertinamas neįgaliųjų PR reglamentavimas teisiniuose aktuose buvo apklausti 4 neįgaliųjų PR specialistai ir 20 neįgaliųjų asmenų, dalyvavusių PR programoje.

Atsakymo į klausimą *Kaip vertinate neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos teisinį reglamentavimą?* svarumo užtikrinimui jo kontekstas išskirtas į 5 klausimus ir pateiktas 3.1.4 lentelėje.

3.1.4 lentelė

Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos reglamentavimo teisiniuose aktuose vertinimas

Klausimai Respondentų atsakymų segmentavimas	Respondentų atsakymai Dažnis
1. Klausimas.	• <u>Žino:</u>

<p>Kiek įstatymų ar kitų oficialių teisės aktų reglamentuoja jūsų organizacijos veiklą?</p>	<p>4 iš 4 apklaustųjų atsakė žinantys teisės aktus, reglamentuojančius profesinės reabilitacijos organizavimą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>NDNT tarybos nuostatai.</i> • <i>LR Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas. (paminėjo 3 respondentai)</i> • <i>Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo. (paminėjo 3 respondantai).</i> • <i>Lietuvos Respublikos konstitucija.</i> • <i>Lygių galimybių įstatymas.</i> • <u>Apytiksliai:</u> <p>4 iš 4 apklaustųjų atsakė žinantys kitus teisės aktus, reglamentuojančius PR organizavimą, tačiau negalėjo įvardinti konkrečių jų pavadinimų:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>paslaugų teikimo metodika.</i> • <i>tvarkos taisyklės.</i> • <i>įvairios sutartys su neįgaliais asmenimis.</i> • <i>įvairios sutartys su socialiniais partneriais.</i>
<p>2. Klausimas. Kuris teisės aktas aiškiausiai apibrėžia jūsų organizacijos veiklą?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nurodo:</u> <p>2 iš 4 apklaustųjų respondentų:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nuostatai.</i> • <i>Paslaugų teikimo metodikos.</i> • <u>Nurodo nekonkrečiai:</u> <p>1 iš 4 apklaustųjų respondentų,</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>visų įsakymų ir įstatymų visuma.</i> • <u>Nenurodo:</u> • 1 iš 4 apklaustųjų nepateikė atsakymo.
<p>3. Klausimas. Kokios, jūsų manymu, yra silpniausios jūsų organizacijos veiklos reglamentavimo pusės?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nurodo:</u> <p>3 iš 4 apklaustųjų respondentų:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Institucijų funkcijų dubliavimas (įvertinimo ir pagalbos įsidarbinant etapuose).</i> • <i>sprendimų dėl profesinės reabilitacijos poreikio nustatymo tvarka. (pasisakė 2 respondantai)</i> • <i>Vieningos profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo metodika.</i> • <i>Atsakomybių ir pareigų nustatymo tobulinimas. (pasisakė 2 respondantai)</i> • <i>Tarpinstitucinės informacijos sklaidos funkcionavimas.</i> • <u>Nurodo nekonkrečiai:</u> <p>1 iš 4 apklaustųjų respondentų:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Įstatymų laikymosi nelankstumas pavieniams atvejams.</i> • <i>Žmogiškojo faktoriaus stoka.</i>
<p>4. Klausimas. Ar jūs buvote supažindintas ar susipažinęs su įstatymais ar kitais oficialiais teisės aktais, reglamentuojančiais neįgalųjų profesinę reabilitaciją?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Buvo supažindinti:</u> <p>8 iš 20 apklaustųjų respondentų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Susipažino patys:</u> <p>3 iš 20 apklaustųjų respondentų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Buvo supažindinti ir domėjosi patys</u> <p>3 iš 20 apklaustųjų respondentų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Nebuvo supažindinti, susipažinę:</u> <p>6 iš 20 apklaustųjų respondentų.</p>
<p>5. Klausimas. Kokių/ius žinote teisės aktus, reglamentuojančius neįgalųjų profesinę reabilitaciją?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Žino ir gali įvardinti teisės aktus.</u> <p>3 iš 20 apklaustųjų respondentų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Žino, bet ne pavadinimus, o tai ką jie reglamentuoja.</u> <p>2 iš 20 apklaustųjų respondentų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Nežino.</u> <p>15 iš 20 apklaustųjų respondentų.</p>

1 klausimu „Kiek įstatymų ar kitų oficialių teisės aktų reglamentuoja jūsų organizacijos veiklą?“ siekta išsiaiškinti ar neįgalųjų PR specialistai žino kokie įstatymai reglamentuoja jų atstovaujamos institucijos veiklą. Kadangi tik turintys žinių apie šios srities veiklą reglamentavimą teisės aktuose yra kompetentingi atsakinėti į kitus tyrimo klausimus. Tuo pačiu buvo išsiaiškinta ar specialistai teisingai supranta PR organizavimo reglamentavimą.

Atilikus dokumentų analizę nustatyta, kad neįgaliųjų PR organizavimą reglamentuoja:

1. LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas;
2. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ ir jo priedai;
3. Remiantis aukščiau paminėtais teisės aktais, patvirtinti organizacijų veiklos nuostatai.

Pagal atsakymus į šį klausimą galima teigti, kad visi apklausti specialistai yra kompetentingi, nes visi nurodė teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų PR organizavimą. Trys iš keturių respondentų nurodė LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą ir Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo, todėl galima sakyti, kad autorė analizei tikslingai pasirinko teisės aktus, nes ir ketvirtasis specialistas pateikė nuorodą į juos tik negalėjo įvardinti konkrečių pavadinimų:

<...> Pirmiausia, tai savo veikloje remiamės LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu.
(interview Nr. 21).

<...> Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo, Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo <...>. (interview Nr. 24).

Mūsų organizacijos veikla griežtai laikosi tvarkos numatytos įstatymuose, poįstatyminiuose aktuose ir nuostatuose. Tačiau tikslų jų pavadinimų negaliu pasakyti, veiklą vykdomė jau seniai, todėl nereikia kiekvieną dieną skaityti tų įstatymų. Jei kas neaišku tai juos ir atsiverčiame. (interview Nr. 22).

Pagrindinis yra Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo, ten yra aprašas, kuriuo vadovaujantis mes vykdomė savo veiklą, žinoma, ir kiti įstatymai, <...>. (interview Nr. 23).

Be šių dviejų pagrindinių teisės aktų respondentai nurodė dar vieną teisės aktą, kuris, anot jų, reglamentuoja jų organizacijos vykdomas veiklas tai yra NDNT tarybos nuostatai;

Neminint tikslų pavadinimų įvardinti ir kiti teisės aktai:

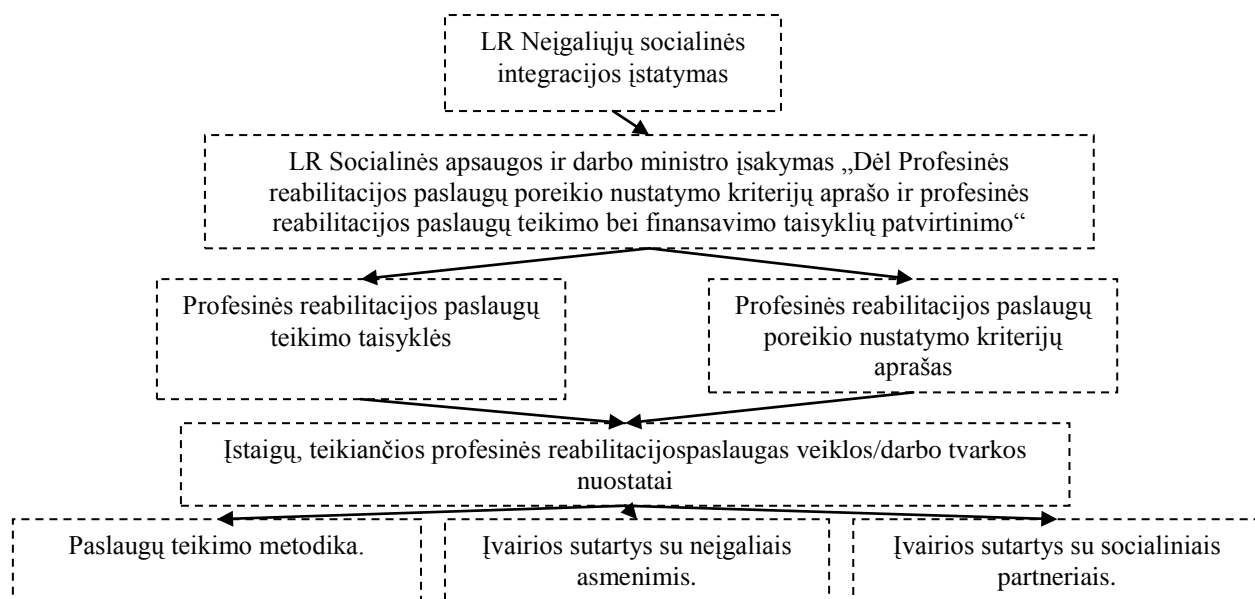
1. Paslaugų teikimo metodika.
2. Įvairios sutartys su neįgaliais asmenimis.
3. Įvairios sutartys su socialiniais partneriais.

Begalės, pradedant nuo Lietuvos Respublikos konstitucijos, Lygių galimybių įstatymo, <...> baigiant kitais įstatymais, bei vidaus dokumentais, tokiais kaip veiklos nuostatai, paslaugų teikimo metodika, tvarkos taisyklės įvairios sutartys su neįgaliais asmenimis bei socialiniais partneriais.
(interview Nr. 24)

<...> dabar mes savo regione, savo iniciatyva sudarome sutartis su NDNT ir darbo biržomis, teikiame ataskaitas, kurios nėra numatytos teisinėje bazėje. (interviu Nr. 23)

Autorės nuomone, LR Konstitucija ir Lygių galimybių įstatymas nėra teisės aktai, kurie galėtų būti priskirti dokumentams, reglamentuojantiems PR organizavimą.

Atlikus analizę išaiškėjo, kad specialistai, nors ir ne konkrečiai įvardindami teisės aktų pavadinimus, teisingai supranta PR organizavimo reglamentavimą. Įvertinus dokumentų analizės rezultatus ir respondentų atsakymus į 1 klausimą, 3.1.3 paveiksle pavaizduota neįgalųjų PR sistemos dokumentų struktūra.

3.1.3 pav. Neįgalųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo teisinių dokumentų struktūra

Apibendrinus 3.1.3 paveiksle pavaizduotą schemą ir neįgalųjų PR specialistų nuomones, galima teigti, kad PR teisinio reglamentavimo struktūra susideda iš 5 pakopų. Aukščiausioje struktūros pakopoje yra LR Neįgalųjų profesinės rehabilitacijos įstatymas, kuriame reglamentuotos veiklos vykdomos pasitelkiant LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą „Dėl Profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ ir jo priedus t.y. Profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo taisykles ir Profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašą. Vadovaujantis šiais teisės aktais tvirtinami ir įgyvendinami įstaigų, teikiančių PR paslaugas veiklos/darbo tvarkos nuostatai. Penktąją pakopą sudaro papildomi oficialūs organizacijų dokumentai, kuriuos tvirtina ir pagal juos veikas vykdo įstaigos, teikiančios PR paslaugas.

2 klausimu „Kuris teisės aktas aiškiausiai apibrėžia jūsų organizacijos veiklą?“ siekta išsiaiškinti, kuris teisės aktas yra aktualiausias neįgalųjų PR paslaugas teikiančioms institucijoms vykdant joms priskirtas veikas.

2 iš 4 apklaustųjų nurodė, kad savo veikloje dažniausiai naudojami organizacijos veiklos nuostatais, o viena iš jų dar paminėjo savo organizacijoje patvirtintos paslaugų teikimo metodikos panaudojimą.

Savo veikloje remiamės nuostatais. (interview Nr. 21).

Pagrindiniais laikyčiau organizacijos nuostatus, kurie parengti vadovaujantis LR įstatymais dėl profesinės reabilitacijos, tačiau įstatymuose yra nenumatytų sričių, kurias vykdome savo veikloje, todėl tam turime sukurtas metodikas, kurios yra pagrindinės mūsų organizacijos teikiamų paslaugų taisyklės. (interview Nr. 24)

1 iš 4 apklaustų respondentų, teigė negalintys įvardinti konkretaus teisės akto, kuris jo atstovaujamai institucijai yra pagrindinis vykdamas PR.

Nėra vieno konkretaus dokumento, kuris aiškiausiai apibrėžtų mūsų organizacijos veiklą profesinėje reabilitacijoje, tai visų įsakymų ir įstatymų visuma. (interview Nr. 22).

1 iš 4 apklaustų respondentų, nepateikė atsakymo.

Apibendrinus 3.1.3 paveiksle pavaizduotą schemą ir neįgaliųjų PR specialistų nuomones, galima teigti, kad vykdamas neįgaliųjų PR, apklaustų atsakingų institucijų atstovai pagrindiniais savo veiklos dokumentais laiko 4 teisinių dokumentų struktūros pakopos dokumentus - organizacijos veiklos nuostatus.

3 klausimu „Kokios, jūsų manymu, yra silpniausios jūsų organizacijos veiklos reglamentavimo pusės?“ siekta išsiaiškinti kaip neįgaliųjų PR specialistai vertina neįgaliųjų PR organizavimo teisinį reglamentavimą.

4 iš 4 apklaustų neįgaliųjų PR specialistų nuomone, neįgaliųjų PR organizavimo reglamentavimas jų organizacijos atveju yra problemiškas.

2 iš 4 specialistų nuomone, koreguotini šie PR organizavimo aspektai:

- funkcijų tarp institucijų pasiskirstymas (įvertinimo ir pagalbos įsidarbinant etapuose);

Persipina organizacijų, atsakingų už profesinės reabilitacijos organizavimą, funkcijos, ypač įvertinimas. <...>(interview Nr. 23).

Dėl įdarbinimo, už šią funkciją nėra aiškaus atsakomybių apibrėžimo, ir mes atsakingi už įdarbinimą ir darbo biržą, mūsų rezultatai pagal tai skaičiuojami ir darbo biržos. (interview Nr. 24).

- sprendimų dėl PR poreikio nustatymo tvarka;

<...> Turėtų būti įteisinti tokie dalykai, kaip:

- kad viena institucija negali priimti sprendimų be likusių institucijų pritarimo, dabar tai sąlygoja netinkamo žmogaus atsiuntimą, kuriam net negalime suteikti paslaugų;

- pirmiausia sprendimą ar priimti žmogų reabilitacijos programai turėtų mokymo centras.

(interview Nr. 23).

<...> profesinės reabilitacijos paslaugas teikianti įstaiga, turi mažiausiai teisių priimat sprendimus dėl paties organizavimo. Vyksta šitaip: neigaliajam NDNT nustato profesinės reabilitacijos poreikį, ir toliau nei viena iš institucijų t.y. nei darbo birža nei mes negalime pakeisti jų sprendimo, nors, mūsų nuomone, žmogus pasiūstas pas mus neturi motyvacijos mokytis, o darbo biržoje neranda motyvacijos dirbti. Toliau dėl to nustatymo, tai gerai būtų, kad teisiškai būtų numatyta, kad sprendimą dėl profesinės reabilitacijos poreikio priimtų visos organizacijos kartu, NDNT daro medicininę išvadą, darbo birža apie motyvaciją ir galimybes įsidarbinti po profesinės reabilitacijos programos, o mes spręstume dėl motyvacijos mokytis. Kas iš to, kad visi tikriname neįgalaus asmens gebėjimus ir motyvaciją, o sprendžia viena institucija. <...>(interview Nr. 24).

- vieningos PR paslaugų teikimo metodika;

Nėra sukurtos vieningos profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo metodikos, visos tokias paslaugas teikiančios institucijos laikosi tvarkos, kurią sau nusistato vadovaujantis įstatymais, tačiau taip nėra gerai, visos tokios organizacijos turėtų veikti pagal vieną modelį. <...>(interview Nr. 24).

- atsakomybių ir pareigų nustatymo tobulinimas;

<...> Tinkama teisinė bazė labai palengvintų darbą, dabar mes savo regione, savo iniciatyva sudarome sutartis su NDNT ir darbo biržomis, teikiame ataskaitas, kurios nėra numatytos teisinėje bazėje. <...>(interview Nr. 23).

<...> Neteisingai paskirstytos atsakomybės ir pareigos instituciniame lygyje, profesinės reabilitacijos paslaugos organizuojamos tik iš viršaus į apačią, didžiausią atsakomybę nešanti institucija – profesinės reabilitacijos paslaugas teikianti įstaiga, turi mažiausiai teisių priimat sprendimus dėl paties organizavimo. <...> (interview Nr. 24).

- tarpinstitucinės informacijos sklaidos funkcionavimas;

Nematau jokių silpnų pusių. Negalėčiau vertinti. Na gal galiu pakomentuoti, kad nėra reglamentuoti tam tikri aspektai:

- 1) neaišku, ką daryti, jei asmuo su NDNT išvada per 3 darbo dienas neatvyksta į darbo biržą;
- 2) negauname informacijos ar baigęs asmuo įsidarbino ar ne. (interview Nr. 21).

Problemų išvelgia, tačiau, kurių teisės aktų dalį keisti negali nusakyti 1 iš 4 apklaustų respondentų:

- įstatymų laikymosi nelankstumas pavieniams atvejams;

Įstatymų laikymasis neleidžia aktyviai integruoti neįgaliojo, yra tam tikri procesai, kurių privalu laikytis, nors efektyviau būtų kai kuriuos etapus praleisti, bet čia kalbu tik apie pavienius atvejus. (interview Nr. 22).

- žmogiškojo faktoriaus stoka.

<...> Kartais taikant įstatymus dingsta paprasčiausias žmogiškasis faktorius. Kai jau užklausėte, tai gal gerai būtų jei visa darbo tvarka būtų sutalpinta viename teisės akte, kaip paslaugos teikimo metodika. (interviu Nr. 22).

Šio skyriaus pradžioje išanalizavus neįgaliųjų PR organizavimą reglamentuojančius teisės aktus buvo išvardintos sukurtos neįgaliųjų PR organizavimo sistemos teisinės bazės sudedamosios dalys. [žr. 28 p]

Šiame tyrimo etape gauti rezultatai sutampa su išvadamis padarytomis nagrinėjant pagrindinius teisės aktus [žr. 42 p], todėl galima teigti, kad PR teisinis reglamentavimas yra neišsamus arba koreguotinas šiuose neįgaliųjų PR organizavimo sistemos teisinės bazės sudedamosiose dalyse:

- profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio tenkinimo tvarkoje;
- profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo tvarkoje;
- profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo taisyklėse.

4 klausimu „*Ar jūs buvote supažindintas ar susipažinęs su įstatymais ar kitais oficialiais teisės aktais, reglamentuojančiais neįgaliųjų profesinę reabilitaciją?*“ siekiama išsiaiškinti ar paslaugos gavėjai yra supažindinami su neįgaliųjų PR paslaugų teikimo teisiniais dokumentais.

- 8 iš 20 apklaustų respondentų teigė, kad, jų nuomone, jie buvo supažindinti su PR paslaugų teikimą reglamentuojančia teisine baze:

Taip. Informaciją gavau darbo biržoje, darbo rinkos mokymo centre ir internetu. Papasakojo apie įstatymą neįgaliųjų integracijos į darbo rinką. (interviu Nr. 2).

Mane supažindino kurčiųjų reabilitacijos centro darbo tarpininkė Raimonda, ji pasakė, kad galiu gauti naują specialybę, o pagal ją rasti nuolatinį darbą. Bet gal čia daugiau kalba ne apie pačius įstatymus buvo, bet pasakė kas man priklauso pagal įstatymus. Kad pagal juos mes privalome gauti specialybę ir mokymo centras mums darbo suranda. (interviu Nr. 3).

Mane supažindino koordinatorė, kad žinočiau kaip elgtis mokykloje, kad nepažeidinėčiau taisyklių, bet ne su įstatymais, o oficialiomis taisyklėmis, kur pasirašiau. (interviu Nr. 6).

Supažindinta buvau darbo biržoje kai pasirašiau sutartį. Pati nesidomėjau. (interviu Nr. 10).

Taip buvau supažindinta, bet kas tai padarė nebeprisimenu. Dėl tvarkos ten kas po ko eina, tai gal reabilitacijos mokymo centre tada. (interviu Nr. 16).

- 3 iš 20 apklaustų respondentų teigė, kad jų nuomone, jie patys susipažino su PR paslaugų teikimą reglamentuojančia teisine baze:

Žinau įstatymus, pats ir susipažinau, nes norėjau mokytis ir turėjau išsiaiškinti kas man priklauso, kokios lengvatos ir t.t. (interviu Nr. 11).

Niekas manęs nesupažindino, pats domėjausi įstatymais ir visa profesinės reabilitacijos tvarka. Buvau pirmasis neįgalusis asmuo profesinės reabilitacijos centre nebuvo su kuo pasitarti

dėl savo teisių ir pareigų, todėl teko pačiam domėtis, labai maloniai padėjo centro direktorius ir darbuotojos. (interviu Nr. 12).

Tik iš dalies pati susipažinau. (interviu Nr. 14).

- 3 iš 20 apklaustų respondentų teigė, kad jų nuomone, jie buvo supažindinti ir domėjosi patys PR paslaugų teikimo teisine baze:

Pati domėjausi, klausinėjau pažįstamų invalidų ir kada atėjau į profesinės rehabilitacijos centrą buvau supažindinta. Ne su įstatymais, bet nupasakojo ką reikės daryti ir kokias sutartis reikės pasirašyti. (interviu Nr. 1).

Esu susipažinęs su įstatymais ir kitais oficialiais teisės aktais. Supažindino su įstatymais testavimo metu, pats pasiskaičiau apie tuos iš sutarčių. Įstatymus reikia žinoti. (interviu Nr. 5).

Man siūlė iš rehabilitacijos kurčiųjų draugijos, tai susipažinau su įstatymais. Nusprendžiau eiti mokytis ir gauti baigimo profesinės kvalifikaciją. Žinojau kaip pačiai elgtis, o žinoti svarbu dar ir todėl, kad nepažeistų įstatymų. Svarbu stengtis pagilinti žinias, nes viskas įdomu. (interviu Nr. 7).

- 6 iš 20 apklaustų respondentų teigė, kad jų nuomone, jie nebuvo supažindinti, susipažinę su PR paslaugų teikimo teisine baze:

Niekas manęs nepažindino su įstatymais. (interviu Nr. 4).

Ne, tik buvo pasirašyta sutartis, kurioje viskas išdėstyta (interviu Nr. 13).

Ne. (interviu Nr. 15, 18, 19, 20)

Atikus duomenų apie neįgaliųjų susipažinimo su PR paslaugų teisiniu reglamentavimu, išsiaiškinta, kad didžioji dalis paslaugos gavėjų yra supažindinami su neįgaliųjų PR paslaugų teikimo teisiniais dokumentais, kiti teigė susipažinę patys, buvo dalis apklaustųjų, kurie teigė, kad nei patys, nei institucijos nesupažindino su teisės aktais.

Gauti rezultatai leidžia manyti, kad 14 iš 20 neįgaliųjų asmenų galės objektyviau vertinti gautų paslaugų kokybę.

Kaip matyti pagal tyrimo rezultatus neįgaliųjų PR organizavimo reglamentavime įvykdyti patobulinimai yra vis dar nepakankami efektyviam PR paslaugų teikimui vykdyti. Neįgaliųjų PR organizavimas reglamentuojamas teisės aktuose, tačiau reglamentavimas yra nepakankamas arba koreguotinas, nes PR sistema įstatyme išdėstyta nevientisai ir ne sistemingai, pagal dokumentuose aprašytus tarpinstitucinių ryšių santykius neįgaliųjų PR organizavime kiekvienos iš sistemą sudarančių institucijų atsakomybės nėra aiškiai apibrėžtos, o kai kurios iš jų priskiriamos dviem skirtingoms institucijoms.

Neįgaliųjų PR specialistų nuomone, teisinis PR organizavimo reglamentavimas yra netinkamas arba koreguotinas šiuose teisinės bazės sudedamosiose dalyse: profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio tenkinimo tvarkoje; profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo tvarkoje; profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo taisyklėse.

Asmenys, dalyvavę PR programoje yra susipažinę su Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu, PR paslaugų teikimo tvarka, sutartims tarp asmens ir neįgaliųjų profesinės reabilitacijos centro, tačiau jiems trūksta žinių apie paslaugų teikimo metodikas, sutartis su kitomis neįgaliųjų PR organizavime dalyvaujančiomis institucijomis ir neįgaliais asmenimis.

3.2. Profesinės reabilitacijos organizavimo vertinimo analizė

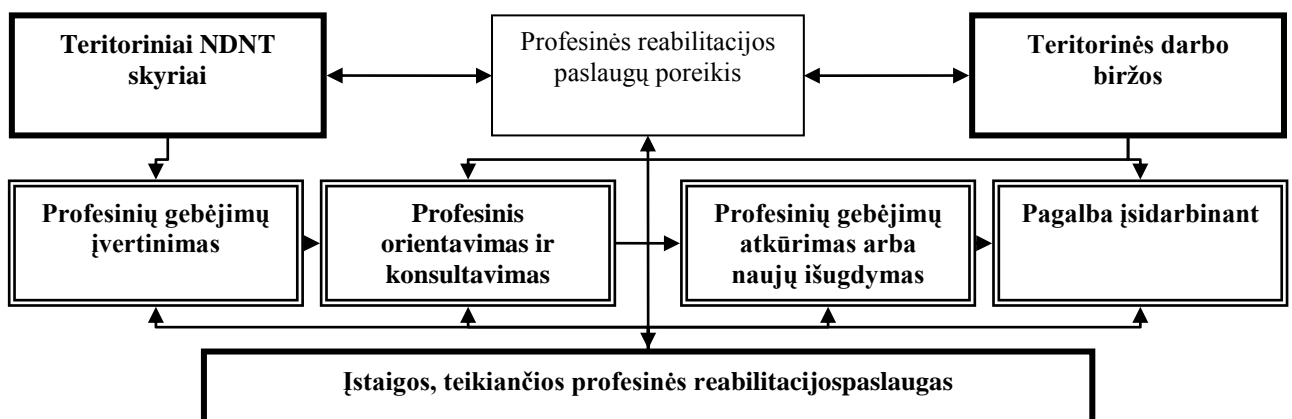
2007 m. Lietuvos Respublikos Valstybinė kontrolė atliko Neįgaliųjų socialinės integracijos auditą ir nustatė, kad:

Nacionalinė žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programa nebuvo įgyvendinama kompleksiškai, ne visi atsakingi vykdytojai įgyvendino numatytas priemones, trūko bendradarbiavimo tarp jų įgyvendinančių institucijų. <...> Dalis Neįgaliųjų socialinės integracijos programos lėšų nepagrįstai skirta neįgaliųjų asociacijoms ugdymo, užimtumo, profesinės reabilitacijos projektams vykdyti, <...> (Neįgaliųjų socialinės integracijos programos veiklos audito ataskaita, 2007).

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės atlikto audito ataskaitą galima teigti, kad įstaigų, atsakingų už PR programos įgyvendinimą ir paslaugų teikimą, pakanka ir jų vykdomos funkcijos galbūt ir apima visa, kas leidžia efektyviai funkcionuoti PR, tačiau reikalingas glaudesnis bendradarbiavimas, tikslesnis lėšų paskirstymas ir vykdomos veiklos kontrolė.

Išanalizuota mokslinė literatūra PR organizavimo tema, 2-jų pagrindinių teisės aktų nuostatos, kuriomis vadovaujamosi organizuojant PR bei respondentų nuomonės apie PR organizavimo sampratą ir vertinimą.

Išanalizavus mokslinę literatūrą ir teisinius aktus reglamentuojančius neįgaliųjų PR organizavimą, galima daryti išvadą, kad **profesinės reabilitacijos vykdymas** - asmens darbingumo, profesinės kompetencijos bei pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas ugdymo, socialinio, psichologinio, reabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis. Profesinės reabilitacijos vykdymo struktūra pavaizduota 3.1.6 paveiksle.

3.1.6 pav. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vykdymo struktūra

Siekiant patvirtinti tyrimo hipotezę buvo apklausti 4 neįgaliųjų profesinės reabilitacijos specialistai ir 20 neįgaliųjų asmenų dalyvavusių profesinės reabilitacijos programoje.

Atsakymo į klausimą „Kaip suprantate ir vertinate neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą?“ svarumo užtikrinimui, jo kontekstas išskirtas į 4 klausimus ir pateiktas 3.1.5 lentelėje.

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo vertinimas

Klausimai Respondentų atsakymų segmentavimas	Respondentų atsakymai Dažnis
<p>1. Klausimas. Kaip jūs suprantate profesinės reabilitacijos organizavimą?</p>	<p>• Apibrėžia tiksliai: 3 iš 4 apklaustųjų teisingai supranta profesinės reabilitacijos organizavimo struktūrą: Respondentai profesinės reabilitacijos organizavimą supranta kaip</p> <ul style="list-style-type: none"> • šių institucijų: LDB prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (4 ats.) NDNT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (3 ats.) NDNT teritoriniai padaliniai (2 ats.) LDB teritoriniai padaliniai (2 ats.) Profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančios įstaigos (3 ats.) Socialinės įmonės (1ats.) • bendradarbiavimą vykdant šias veiklas: profesinės reabilitacijos poreikio nustatymas; (3 ats.) neįgaliųjų profesinis orientavimas ir konsultavimas; (3 ats.) profesinių gebėjimų atkūrimas arba naujų išugdyimas, perkvalifikavimas; (3 ats.) pagalba įsidarbinant; (3 ats.) finansavimo skyrimas; (1 ats.) paslaugų teikimo kontrolė; (3 ats.) vykdančių institucijų veiklos tvarkų nustatymas; (1 ats.) profesinių gebėjimų įvertinimas. (1 ats.) <p>• Apibrėžia apytiksliai: 1 iš 4 apklaustųjų respondentų galėjo apytiksliai apibūdinti PR organizavimo struktūrą: <ul style="list-style-type: none"> • profesinių įgūdžių suteikimas neįgaliesiems su papildomai suteikiamomis gydymo paslaugomis ir reabilitacijos paslaugomis. </p> <p>• Negali apibrėžti: 0 iš 4 apklaustųjų negalėjo apibūdinti profesinės reabilitacijos organizavimo struktūros.</p> <p>• Apibrėžia tiksliai: 0 iš 20 apklaustųjų galėjo tiksliai apibrėžti PR organizavimo struktūrą.</p> <p>• Apibrėžia apytiksliai: 17 iš 20 apklaustųjų respondentų profesinės reabilitacijos organizavimą supranta kaip šių institucijų Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, (2 ats.) LDB teritoriniai padaliniai, (3 ats.) Profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančios įstaigos, (3 ats.) Profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančios įstaigos ir LDB teritoriniai padaliniai, (10 ats.) Profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančios įstaigos ir LDB ir NDNT teritoriniai padaliniai, (1 ats.) Savivaldybė. (1 ats.) šių veiklų vykdymą: Vykdančių institucijų veiklos tvarkų nustatymas; (2 ats.) Profesinės reabilitacijos paslaugų finansavimas; (1 ats.) Neįgaliųjų profesinis orientavimas ir konsultavimas ir pagalba įsidarbinant; (1 ats.) Profesinių gebėjimų atkūrimas arba naujų išugdyimas perkvalifikavimas; (5 ats.) Perkvalifikavimas ir pagalba įsidarbinant. (8 ats.)</p> <p>• Negali apibrėžti: 3 iš 20 apklaustųjų teigė negalintys apibūdinti PR organizavimo struktūros.</p>
<p>2. Klausimas. Kokias veiklas vykdo jūsų</p>	<p>• Nurodo konkrečiai: 3 iš 4 apklaustųjų respondentų:</p>

atstovaujama institucija?	<i>Profesinės reabilitacijos paslaugų finansavimo skyrimas; (1 ats.)</i> <i>Profesinės reabilitacijos poreikio nustatymas; (1 ats.)</i> <i>Neįgaliųjų profesinis orientavimas ir konsultavimas; (3 ats.)</i> <i>Profesinių gebėjimų įvertinimas; (2 ats.)</i> <i>Profesinių gebėjimų atkūrimas ar perkvalifikavimas; (1 ats.)</i> <i>Pagalba įsidarbinant; (2 ats.)</i> <i>Paslaugų teikimo kontrolė. (1 ats.)</i> •Nurodo nekonkrečiai: 1 iš 4 apklaustų respondentų: <i>Profesinės reabilitacijos paslaugų vykdymas. (1 ats.)</i>
3. Klausimas. Su kokiais problemomis susiduria jūsų organizacija, vykdydama savo veiklą/kokias problemas išvelgiate neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavime?	•Nurodo: 4 iš 4 apklaustų respondentų: <i>Per mažas neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančių institucijų tinklas; (2 ats.)</i> <i>Profesinės reabilitacijos poreikio nustatymas; (3 ats.)</i> <i>Neteisingas atsakomybių paskirstymas; (2 ats.)</i> <i>Paslaugų teikimo nustatymo tvarka; (2 ats.)</i> <i>Vieningos paslaugų teikimo metodikos nebuvimas. (2 ats.)</i>
4. Klausimas. Su kokiais problemomis susidūrėte (kokias problemas išvelgiate) lankydamiesi institucijose, atsakingose už profesinės reabilitacijos organizavimą?	•Nurodo konkrečiai: 11 iš 20 apklaustų respondentų. <i>Informavimas apie paslaugas ir paslaugų teikimo tvarką;(3 ats.)</i> <i>Papildomos veiklos organizavimas; (2 ats.)</i> <i>Pakartotinis neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymas; (1 ats.)</i> <i>Maitinimo paslaugos;(1 ats.)</i> <i>Paslaugų dubliavimas; (2 ats.)</i> <i>Griežta dalyvavimo programoje laiko apskaita. (2 ats.)</i>

1 klausimu „Kaip suprantate ir vertinate neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą?“ siekta išsiaiškinti ar neįgaliųjų PR specialistai ir neįgalieji, baigę PR programas, teisingai supranta PR organizavimo struktūrą ir tikslus. Daroma prielaida, kad nesuprantantys šio socialinio reiškinių struktūros ir tikslų specialistai yra nepasirengę kokybiškai dirbti šioje srityje. Neįgaliųjų nuomonė svarbi dėl to, kad nuo jų PR sampratos bus aišku, kurias organizavimo sritis jie vertina pagal kitus tyrimo klausimus.

Apibendrinus darbe išnagrinėtos mokslinės literatūros ir dokumentų analizės rezultatus, **profesinės reabilitacijos organizavimą** galima apibūdinti, kaip LR įstatymuose nurodytų institucijų, atsakingų už PR organizavimą, numatytų veiklų vykdymą siekiant padidinti arba atkurti asmens darbingumą, profesines kompetencijas bei pajėgumą dalyvauti darbo rinkoje ugdymo, socialinio, psichologinio, reabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis, teikiant jiems PR poreikio nustatymo, profesinio orientavimo ir konsultavimo, profesinių gebėjimų įvertinimo, profesinių gebėjimų atkūrimo arba naujų išugdymo, perkvalifikavimo ir pagalbos įsidarbinant paslaugas.

4 iš 4 apklaustų neįgaliųjų PR specialistai pakankamai tiksliai apibūdino neįgaliųjų PR organizavimo struktūrą ir jos tikslus:

Visų toje srityje dirbančių įstaigų bendras darbas: mokymo centro, darbo biržos, socialinių įmonių ir NDNT tarnybos, o gal turėčiau sakyti taip: neįgaliųjų profesinis orientavimas, tinkamos specialybės parinkimas, įgūdžių apmokymas ir integravimas į darbo rinką. Tai nuoseklus, dinaminis procesas, apimantis įvairias veiklas nuo profesinės reabilitacijos poreikio nustatymo iki asmens įdarbinimo. (interview Nr. 21).

Tai profesinės reabilitacijos paslaugų teikimas etapais ir tame dalyvauja daugelis institucijų. Pirmiausia Neįglumo ir darbingumo nustatymo tarnyba sprendžia dėl profesinės reabilitacijos poreikio, tuomet regioninė darbo birža skiria finansavimą ir vykdo paslaugų teikimo kontrolę, o profesinės reabilitacijos centras teikia paslaugas ir yra atskaitingas darbo biržai.< ...> (interview Nr. 23).

Profesinės reabilitacijos organizavimą suprantu kaip NDNT, LDB ir jų teritorinių padalinių bei profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančių įstaigų darbą, t.y. vykdančių institucijų, veiklos tvarkų nustatymą (profesinės reabilitacijos poreikio nustatymui, profesiniam orientavimui ir konsultavimui, profesinių gebėjimų įvertinimui, profesinių gebėjimų atkūrimui arba naujų išugdymui, perkvalifikavimui ir pagalbai įsidarbinant) ir jų vykdymo kontrolę ir vertinimą, profesinės reabilitacijos poreikio nustatymo, profesinio orientavimo ir konsultavimo, profesinių gebėjimų įvertinimo, profesinių gebėjimų atkūrimo arba naujų išugdymo, perkvalifikavimo ir pagalbos įsidarbinant vykdymą. Visų išvardintų institucijų glaudų bendradarbiavimą siekiant užtikrinti įstatymuose sukurtos neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemos efektyvų funkcionavimą. (interview Nr. 24).

1 iš 4 apklaustų neįgaliųjų PR specialistų, autorės nuomone, klaidingai supranta PR organizavimą. Iš šio respondento atsakymo matyti, kad jis painioja profesinę ir medicininę reabilitacijas, nes PR nesusijusi su gydymo paslaugomis, jų neorganizuoja.

<...>Tai tiesiog profesinių įgūdžių suteikimas neįgaliesiems su papildomai suteikiamomis gydymo paslaugomis ir reabilitacijos paslaugomis.<...> (interview Nr. 22).

Šio respondento teiginys, kad PR organizavimas yra paslaugos „...asmenims, kurie nori įgyti naują profesiją arba atlikti mažesnės kvalifikacijos reikalaujančius darbus...“ nesutampa su Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo (2004) nuostata - negalėjimas panaudoti asmens turimos profesinės kvalifikacijos, bet galėjimas dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus vertinamas tik kaip vidutinio palankumo darbui aplinkybė.

Tačiau šio respondento atsakymo negalima laikyti visiškai netikslu, nes jis nurodo, kad :

Profesinės reabilitacijos organizavimą suprantu, kaip paslaugas asmenims, kurie nori įgyti naują profesiją <...> dėl ligos, sveikatos būklės ar organizmo funkcijų sutrikimo. <...> Tikslas padėti asmenims dėl ligos negalintiems dirbti pagal turimą profesiją ar persikvalifikuoti profesinėje srityje bei integruotis į darbo rinką pagal sveikatos galimybes, gebėjimus ir norus. (interview Nr. 22).

Dauguma apklaustų specialistų paminėjo PR paslaugas teikiančias įstaigas, LDB ir NDNT teritorinius padalinius kaip institucijas, priklausančias PR organizavimo sistemai, vienas respondentas sistemai priskyrė socialines įmones. Respondentai nenurodė už PR organizavimą atsakingos ministerijos, bet paminėjo jai pavaldžias institucijas, kurias ji pasitelkia įgyvendindama savo uždavinius.

NDNT, darbo birža, jų padaliniai ir institucijos, teikiančios profesinės reabilitacijos paslaugas, kitos įmonės ir organizacijos, kurios priima į darbą asmenis baigusius profesinės reabilitacijos programas. (interviu Nr. 21).

<...> profesinės reabilitacijos centrą, teritorines darbo biržas ir neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos padalinius bei institucijas, kurioms jos yra pavaldžios. (interviu Nr. 23).

Priskirčiau profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančias įstaigas, Lietuvos darbo biržą ir jos teritorinius skyrius, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos teritorinius padalinius. (interviu Nr. 24).

Galima teigti, kad respondentai pakankamai tiksliai supranta PR organizavimo aparatą. Apibūdindami PR organizavimo uždavinius, be vykdančiųjų institucijų, kurias jie atstovauja, uždavinių, jie nurodo ir uždavinius, kuriuos įgyvendina ministerija, bei jai pavaldžios institucijos.

Apibendrinus mokslinės literatūros, dokumentų analizės rezultatus ir įvertinus respondentų nuomones, sudaryta 3.1.6 lentelė, kuri iliustruoja PR organizavimo struktūrą apimančią teisiniuose aktuose ir respondentų atsakymuose nurodytas institucijas ir jų uždavinius, kuriuos institucijos vykdo bendradarbiaudamos, siekiant padidinti arba atkurti asmens darbingumą, profesines kompetencijas bei pajėgumą dalyvauti darbo rinkoje ugdymo, socialinio, psichologinio, reabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis.

3.1.6 lentelė

Profesinės reabilitacijos organizavimo struktūra: institucijos ir uždaviniai

Institucijos	Uždaviniai
Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Vykdančių institucijų veiklos tvarkų nustatymas
LDB prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	Profesinės reabilitacijos paslaugų finansavimo skyrimas
NDNT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	Profesinės reabilitacijos poreikio nustatymas
LDRMT prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	Neįgalųjų profesinis orientavimas ir konsultavimas
NDNT teritoriniai padaliniai	Profesinių gebėjimų įvertinimas
LDB teritoriniai padaliniai	Profesinių gebėjimų atkūrimas ar perkvalifikavimas
Profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančios įstaigos	Pagalba įsidarbinant
Socialinės įmonės	Paslaugų teikimo kontrolė

Neįgalųjų atsakymai į šį klausimą parodė, kad nėra nei vieno respondento, kuris galėtų tiksliai apibūdinti PR organizavimą. Tačiau 17 iš 20 respondentų nurodė bent po vieną PR organizavimo uždavinį:

Pagalba atkurti profesinius gebėjimus, susirasti darbo vietą, persikvalifikuoti, ar ne taip? (interviu Nr. 1).

Padėti neįgaliesiems apsispręsti dėl profesijos, padėti jiems įsidarbinti, t.y. susirasti darbo vietą. (interviu Nr. 2).

Neįgalųjų darbingumo atstatymas siekiant juos integruoti į darbo rinką? Visa tai yra apibrėžta įstatymų ir kitų dokumentų, <...> (interviu Nr. 12).

Žmogus persikvalifikuoja, tai yra įgyja naują specialybę, kad galėtų dirbti su negalia pavyzdžiui, aš esu agronomė, bet sveikata neleidžia dirbti, tai mokiausi apskaitininko darbo. (interviu Nr. 17).

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, neįgalieji PR organizavimą supranta kaip perkvalifikavimą ir įsidabinimą, tokį atsakymą pateikė net 8 respondentai, 5 neįgalieji jam priskiria tik profesinių gebėjimų atkūrimą arba naujų išugdymą, perkvalifikavimą. 3 iš 20 apklaustųjų neteisingai supranta organizavimo profesinėje rehabilitacijoje reikšmę:

Organizavimas rehabilitacijoje, tai kai naujiems žmonėms pristatoma mūsų mokymo programa ir t.t. na viskas kas čia vyksta, vienu žodžiu, tai kaip supažindinimas. (interviu Nr. 3).

Tai supažindinimas su nauja profesija. (interviu Nr. 15).

Respondentams atsakius į papildomą klausimą „*Kokios institucijos organizuoja profesinės rehabilitacijos įgyvendinimą Lietuvoje?*“, paaiškėjo, kad net 10 iš jų mano jog tai daro PR paslaugas teikiančios įstaigos ir LDB teritoriniai padaliniai. 2 respondentai nurodė, kad tai daro įstatymus įgyvendinanti institucija, kiti nurodė bent po vieną iš PR organizavimo struktūrai priklausančių institucijų:

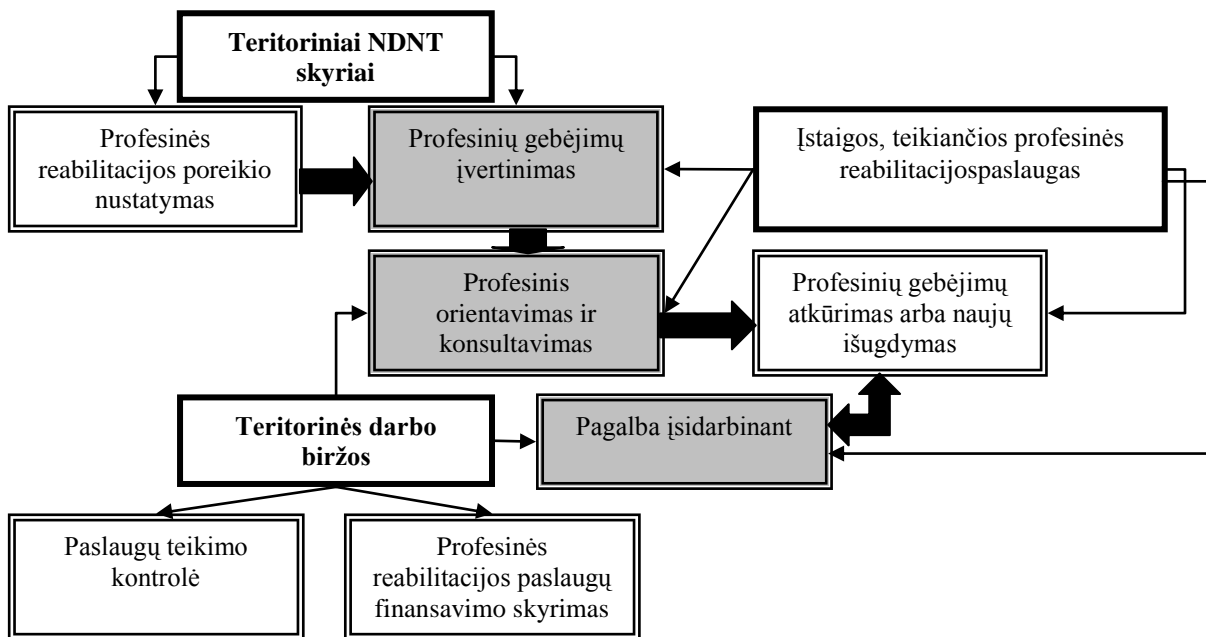
Mokymo centras ir darbo birža. (interviu Nr. 1).

Valstybė <...> ministerijos. (interviu Nr. 2).

Mokymo centras ir darbo birža, neįgalumo tarnyba. (interviu Nr. 18).

Apibendrinus visus atsakymus į 1 klausimą išsiaiškinta, kad neįgaliųjų PR specialistai ir neįgalieji tik iš dalies supranta PR organizavimo struktūrą ir tikslus. Apklaustieji PR specialistai yra pasirengę dirbti šioje srityje, tačiau jiems trūksta gilesnio sistemos suvokimo. Išanalizavus neįgaliųjų atsakymus, galima teigti, kad pagal jų sampratą apie šią struktūrą, svarbiausiomis neįgaliųjų PR organizavimo struktūros dalimis jie laiko profesinį perkvalifikavimą ir įdarbinimą.

2 klausimu „*Kokias veiklas vykdo jūsų atstovaujama institucija?*“ siekta išsiaiškinti kaip teisinių dokumentų analizės metu nustatytas neįgaliųjų PR paslaugų teikimo organizavimo painumas atsispindi specialistų nuomonių analizės rezultatuose.

3.1.6 pav. Neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją vykdančių institucijų funkcijų pasiskirstymas

3.1.6 paveiksle iliustruota neįgaliųjų PR vykdančių institucijų funkcijų pasiskirstymo struktūra. Paryškintomis rodyklėmis pažymėtas neįgaliojo asmens kelias pagal PR etapus, o paryškinti langeliai su PR etapo pavadinimais iliustruoja tuos etapus, už kurių įgyvendinimą atsakinga ne viena, o kelios institucijos.

Iš PR specialistų atsakymų matyti, kad nekyla abejonų dėl PR paslaugų finansavimo skyrimo, PR poreikio nustatymo, profesinių gebėjimų atkūrimo ar perkvalifikavimo ir paslaugų teikimo kontrolės funkcijų pasidalijimo. Už šių funkcijų vykdymą atsakomybę specialistai priskiria vienai institucijai:

NDNT teritoriniai skyriai <...> nustatome profesinės rehabilitacijos poreikį <...> (interview Nr. 21).

<...> bendradarbiavimas su mokymo įstaigomis <...> dėl tinkamų programų vykdymo. Darbo birža skirsto neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos programų finansavimą ir darbo vietų subsidijavimą. (interview Nr. 22).

Profesinės rehabilitacijos centras atsako už <...> Tada prasideda asmens profesinių gebėjimų ugdymas ar atkūrimas, kitais žodžiais tariant, tai jau yra profesinis mokymas. <...>. (interview Nr. 2).

Nekonkrečiai nurodžiusio respondento atsakymą: „Mokymo centras atsakingas už profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimą“ galima prilyginti interview Nr. 24 atsakymui į 2 klausimą, todėl, kad PR paslaugos pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą apibrėžiamos kaip profesinis orientavimas, konsultavimas, profesinių gebėjimų įvertinimas, atkūrimas arba naujų išugdymas, perkvalifikavimas.

Abejonių sukelia atsakomybės už neįgaliųjų profesinio orientavimo ir konsultavimo, profesinių gebėjimų įvertinimo ir pagalbos įsidarbinant funkcijas pasiskirstymas.

3 respondentai atstovaujantys skirtingas institucijas prisiskiria atsakomybę už neįgaliųjų profesinio orientavimo ir konsultavimo funkcijų vykdymą:

NDNT teritoriniai skyriai <...> Konsultuojame, suteikiame informaciją, kartais ir orientuojame teisingai asmenis kurie nori dalyvauti, bet mūsų nuomone jie yra netinkami. <...> (interview Nr. 21).

Profesinės rehabilitacijos centras atsako už <...> pagal gautus rezultatus asmuo yra nukreipiamas į jo profesinius gebėjimus atitinkančią profesiją, asmeniui suteikiama informacija apie visas jam tinkamas profesijas. <...>. (interview Nr. 24).

Darbo biržos atstovas teigia, jog jo atstovaujamos institucijos funkcija yra:

Informacijos suteikimas asmenims, kurie kreipiasi su NDNT išvada, apie profesinės rehabilitacijos mokymo programų pasirinkimą, kitaip dar pasakius motyvuoja neįgaliuosius, ryšio palaikymas su mokymo įstaigomis dėl mokymo organizavimo, <...>(interview Nr. 22).

Profesinių gebėjimų vertinimo funkcijas pasisakė atliekantys 2 skirtingų institucijų specialistai:

NDNT teritoriniai skyriai <...>. nustatome profesinės rehabilitacijos poreikį vertindami jo profesinius ir fizinius gebėjimus, <...> (interview Nr. 21).

Profesinės rehabilitacijos centras atsako už asmens profesinių gebėjimų nustatymą <...>(interview Nr. 24)

Pagalbą įsidarbinant taip pat pasisakė teikiantys 2 skirtingų institucijų specialistai:

<...> su mokymo įstaigomis dėl įdarbinimo <...>(interview Nr. 22).

<...>Paskutiniame profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo etape mūsų centro specialistai suteikia pagalbą asmenims įsidarbinant. <...>(interview Nr. 24).

Apibendrinus specialistų atsakymus į 2 klausimą įsitikinta, kad teisinių dokumentų analizės metu nustatyta neįgaliųjų PR paslaugų teikimo organizavimo painumą gali patvirtinti ir specialistų nuomonių analizės rezultatai. Atsakomybę už neįgaliųjų profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugas dalijasi 3 institucijos, už profesinių gebėjimų įvertinimo paslaugas – 2 institucijos ir už pagalbą įsidarbinant atsakingos 2 institucijos.

3 klausimu „*Su kokiomis problemomis susiduria jūsų organizacija, vykdydama savo veiklą/kokias problemas išvelgiate neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavime?*“ siekta išsiaiškinti kokias PR organizavimo problemas išvelgia specialistai atlikdami jiems numatytas funkcijas.

Neįgaliųjų PR specialistai įvardino tokias problemas su kuriomis jie susiduria vykdydami savo veiklą:

- per mažas neįgaliųjų PR paslaugas teikiančių institucijų tinklas;

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos atstovo nuomone, Lietuvoje yra per mažas neįgaliųjų PR paslaugas teikiančių įstaigų tinklas:

<...> Sunku išsiųsti žmogų profesinei reabilitacijai, jei jis gyvena ne mieste, nors ir kelionės ir apgyvendinimo išlaidos kompensuojamos, dažnai nenori asmuo atsiskirti nuo šeimos, ypač jei neturi vairuotojo pažymėjimo ir jam tektų naudotis viešuoju tarpmiestiniu transportu. <...>(interview Nr. 21).

DB atstovo atsakymas pritaria nuomonei, kad Lietuvoje nepakankamai išplėtotas neįgaliųjų PR paslaugas teikiančių įstaigų tinklas:

<...>Reabilitacijos centrai yra tolokai nuo gyvenamosios vietos, negalime kasdien matyti ir išklaudyti neįgaliojo pageidavimų <...>(interview Nr. 22).

- netinkama PR poreikio nustatymo tvarka;

DB atstovas abejoja NDNT profesinių gebėjimų vertinimo objektyvumu:

<...> NDNT išduoda išvadą apie profesinės reabilitacijos poreikį net nedarbingiems asmenims. <...>(interview Nr. 22).

PR centrų atstovai taip pat išvelgia problemų šiame PR etape:

<...> neaiškūs negalių apibrėžimai, kad būtų galima įvertinti ar žmogus yra teisingai nukreipiamas profesijai. Nėra išskiriamos negalios, nėra kriterijų pagal kuriuos būtų galima atrinkti tinkamą žmogų. Nėra aiškios takoskyros tarp fizinės ir psichinės negalios <...>jei jau NDNT išdavė pažymą apie poreikį, tai žmogaus nepriimti negalima, reiškia jis tinkamas ir turi mokytis. (interview Nr. 23).

<...>profesinių gebėjimų nustatymo funkcija lyg ir vykdo Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba, bet jie nėra profesijos mokytojai, jie medicinos darbuotojai, ir turėtų vertinti tik medicininius gebėjimus.<...>Sprendimą dėl profesinės reabilitacijos poreikio turėtų priimti visos profesinės reabilitacijos paslaugų teikime dalyvaujančios institucijos. (interview Nr. 24).

- neteisingas atsakomybių paskirstymas;

<...> Paslaugos yra dubliuojamos, kelios institucijos vykdo tą pačią veiklą, ypač pirmame etape<...> galutinę atsakomybę neša tik profesinės reabilitacijos paslaugas teikianti įmonė, nors ar asmuo turi čia patekti ar jis tinkamas ir koks bus jo krepšelis sprendžia kitos institucijos. Net įstatymuose nėra apibrėžta už ką kuri institucija yra atsakinga yra tarsi vienas tikslas įdarbinti ir visi malamės apie jį. <...>(interview Nr. 23).

<...>Neteisingai suskirstytos už profesinės reabilitacijos organizavimą atsakingų įmonių funkcijos, dabar taip ir neaišku ar darbo birža ar reabilitacijos centras konsultuoja ir orientuoja neįgaliuosius, jei tai daro darbo birža tuomet neįgalusis asmuo turi kreiptis į biržą dėl profesinių gebėjimų nustatymo. To padaryti šiai dienai neįmanoma, nes darbo birža neturi teisės parinkti

mokymo įstaigos ir jei asmens pasirinktoje įstaigoje nėra specialybės į kurią darbo birža orientavo klientą, tokia jos veikla yra niekinė.<...> (interview Nr. 24).

- paslaugų teikimo nustatymo tvarka;
<...> paslaugų teikimo sąlygas diktuoja nekompetentinga institucija <...>(interview Nr. 23).
<...> Keista, kad paslaugų teikimo tvarka nuleidžiama iš viršaus, manyčiau dėl šių paslaugų teikimo tvarkos turėtų spręsti paslaugas teikiančios institucijos, jų asociacijos <...>. (interview Nr. 24).

- vieningos paslaugų teikimo metodikos nebuvimas;
<...> nėra paslaugų teikimo standarto, yra nurodyti terminai, per kiek laiko turėtų būti įvykdyta viena ar kita veikla, bet kaip tai turi būti vykdoma kiekviena institucija tvarkosi savaip<...> (interview Nr. 23).

<...> Pirmiausia Lietuvoje nėra sukurto vieningo profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo modelio, jo egzistavimas labai palengvintų profesinės reabilitacijos centrų darbą ir neįgalieji galėtų tikėtis to paties kiekvienoje tas pačias funkcijas vykdančioje institucijoje. Tada būtų galima pradėti galvoti apie paslaugų teikimo kokybę, o šiuo metu dar reikia kurti metodikas kaip tai daryti.<...> (interview Nr. 24).

- neracionali finansavimo skyrimo tvarka.
<...> finansavimas yra iš anksto numatytas visam laikotarpiui, mano nuomone, neįmanoma nemačius žmogaus apspręsti krepšelio dydžio, jį turėtų pateikti paslaugas teikianti įstaiga susipažinusi su kuo turės reikalą.<...> (interview Nr. 23).

Apibendrinus specialistų atsakymus į 3 klausimą išaiškėjo, kad PR specialistai atlikdami jiems numatytas funkcijas susiduria su nepakankamo dydžio neįgaliųjų PR paslaugas teikiančių institucijų tinklu, jų netenkinančia PR poreikio nustatymo tvarka, atsakomybių paskirstymu, paslaugų teikimo nustatymo tvarka ir vieningos paslaugų teikimo metodikos nebuvimu.

4 klausimu „Su kokiomis problemomis susidūrėte (kokias problemas išvelgiate) lankydamiesi institucijose, atsakingose už profesinės reabilitacijos organizavimą?“ siekta išsiaiškinti ar neįgalieji išvelgia organizavimo problemas gaudami privalomas PR paslaugas.

Analizuojant neįgaliųjų atsakymus į ankstesnius tyrimo klausimus prieita išvados, kad daugumas jų PR organizavimą supranta tik dalinai, todėl daugelio atsakymai į šį klausimą siejasi tik su PR centro ir regioninės BD padalinio veiklos vertinimu. 11 iš 20 neįgaliųjų teigė išvelgiantys problemų neįgaliųjų PR organizavime. Jie pasigenda sklandumo vykdant šias funkcijas:

- informavimo;

Nors atsakomybę už neįgaliųjų informavimo paslaugas prisiima 3 institucijos, 3 iš 20 neįgaliųjų asmenų šias paslaugas vertina, kaip nepakankamas, jie nurodė, kad buvo nepakankamai, netinkamai ar ne laiku informuoti apie tokių paslaugų teikimą ar jų teikimo tvarką:

Neįgalumo nustatymo komisijos registratūroje buvo pateikta klaidinanti informacija dėl mokymų. (interviu Nr. 2).

Neturėjau problemų, išskyrus, kol sužinojau, kad yra tokia programa, nes labai mažai informuoja apie tai. (interviu Nr. 14).

Nesusidūriau su problemomis, gal tik, kad neinformavo visko laiku, kaip už ką apmoka, bet gal čia mano kaltė, turėjau visko pasiklausinėti pats. (interviu Nr. 19).

- papildomos veiklos organizavimo;

Tokių funkcijų vykdymas nėra reglamentuojamas teisės aktuose ir 2 iš 20 respondentų pateikė savo nuomonę apie tokių paslaugų poreikį:

Pavyzdžiui, kaip aš miegu centro kambaryje, tai nėra veiklos po pamokų. (interviu Nr. 3).

Po paskaitų nėra veiklos, labai nuobodu pasidaro. (interviu Nr. 4).

- pakartotinio neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymo;

Pabaigus PR programą teisės aktuose yra numatyta, kad neįgalus asmuo, kurio darbingumo lygis yra nustatytas terminuotai, turi pakartotinai apsilankyti NDNT komisijoje. Tikimasi, kad pagal asmens profesines ir fizines galimybes parinktos profesijos įgijimas padidina asmens darbingumo lygį. 1 iš 20 neįgaliųjų nesutikdamas su tokia nuostata, išreiškia savo nuomonę:

Viskas čia gerai, tik kam vėl ta invalidumą peržiūri, nes juk mūsų neišgydo. (interviu Nr. 5).

Autorės nuomonė sutampa su teisinių aktų nuostatomis, todėl pakartotinio neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymo organizavimą laiko neproblematišku.

- maitinimo paslaugų organizavimas;

Buvo problemų su maitinimu, bet neesminis čia dalykas. (interviu Nr. 8).

Už maitinimo paslaugų organizavimą atsakinga yra PR paslaugas teikianti institucija, ji su neįgaliuosius maitinančia organizacija sudaro maitinimo paslaugų teikimo sutartį, todėl už maisto paruošimą ji neprisiima atsakomybės, jei respondantai nurodytų, kad tokios paslaugos jiems buvo nesuteiktos, tuomet, tai galėtų būti kaip viena iš PR paslaugas teikiančių įmonių veiklos organizavimo problema.

- paslaugų dubliavimas;

Profesinių gebėjimų nustatymo paslaugos dvigubą teikimą išvelgė ir neįgaliųjų PR specialistai, todėl tikėtina, kad ji daro įtaką ne tik paslaugas teikiančių, bet ir paslaugas gaunančių nuomonei vertinant paslaugų kokybę. Už šios problemos egzistavimą pasisakė 2 iš 20 neįgaliųjų:

Labai susijaudinau kai jau komisijoje leido mokyti tą specialybę, tai mokymo centre dar kartą tikrino viską, o galiausiai leido, galėtų vienu kartu nuspręsti ar tinkama ar ne, o tai pasijunti kaip „durnelis“. (interviu Nr. 9).

Gal nepatiko tai, kad neįgalumo ir darbingumo tarnyboje pažymėti punktai ko negalėd daryti neleido rinktis norimos specialybės, tam reikėjo papildomo gydytojo išrašo, kad galėsiu dirbti tokį darbą. (interview Nr. 13).

- griežta dalyvavimo programoje laiko apskaita.

DB atstovas į vieną iš ankstesnių klausimų apie PR reglamentavimo silpnąsias puses, atsakė, kad per griežtas įstatymų laikymasis atskiriems atvejams gali įtakoti žmogiškojo faktoriaus praradimą, jautrumą situacijai. Tačiau, autorės nuomone, griežta laiko apskaita būtina, nes teikiamos paslaugos yra finansuojamos iš valstybės biudžeto ir sunku būtų nustatyti lankstumo ribas pavieniams atvejams. 2 iš 20 neįgalųjų griežtą dalyvavimo programoje laiko apskaitą įvardija kaip vieną iš PR organizavimo problemų:

Dėl lankstumo pateisinimo, kur pasisuksi ten pažymą reikia nešti, kitaip nemokės, o mes juk turime daug pas daktarus važinėti tai ir prašinėji dėl kiekvieno tyrimo. Galėtų būti paprasčiau. (interview Nr. 10).

Problemų šioje srityje yra daug, tačiau reikia suprasti, kad tokios paslaugos yra naujovė ir viskam reikia laiko nusistovėti. <...> Problema įvardinčiau taisyklių atskiriems atvejams nebuvimą, ne visišką pritaikymą asmeninėms situacijoms (interview Nr. 12).

9 iš 20 apklaustų respondentų neišsprendžia problemų PR organizavime:

Nesusidūriau su jokiais problemomis. (interview Nr. 1, 6, 7, 11, 15, 16, 17, 18, 20)

Apibendrinus neįgalųjų asmenų atsakymus į 4 klausimą išaiškėjo, kad dalyvavusių PR programose asmenų nuomone, probleminėmis galima laikyti informavimo apie paslaugas ir paslaugų teikimo tvarką, papildomų veiklų vykdymo, pakartotinio neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymo, vientiso paslaugų teikimo, dalyvavimo programoje laiko apskaitos organizavimą.

Apklausti PR specialistai atlikdami jiems numatytas funkcijas susiduria su nepakankamo dydžio neįgalųjų PR paslaugas teikiančių institucijų tinklu.

3.3. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo kokybės vertinimas

Tam, kad už PR organizavimą atsakingų institucijų sistema veiktų kokybiškai, Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklėse (2006) yra apibrėžti PR paslaugų teikimo principai. Šioje tyrimo dalyje bandoma išsiaiškinti ar neįgaliųjų PR sistemoje veikiančios institucijos vadovaujasi šiais principais.

Apklausti 4 neįgaliųjų PR specialistai ir 20 neįgalių asmenų, dalyvavusių PR programoje.

Atsakymo į klausimą „Kaip vertinate neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo kokybę?“ svarumo užtikrinimui jo kontekstas suskaidytas į 4 klausimus ir pateiktas 3.1.7 lentelėje.

3.1.7 lentelė

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo kokybės vertinimas

Klausimai	Respondentų atsakymai Dažnis
<p>1. Klausimas</p> <p>Kokiais neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo klausimais dirbate bendradarbiaudami su kitomis tinklo institucijomis?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nurodė:</u> 3 iš 4 apklaustųjų atsakė bendradarbiaujantys su: <i>už profesinės reabilitacijos vykdymą atsakingomis institucijomis; (1 ats.)</i> <i>profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančiomis institucijomis; (3 ats.)</i> <i>kitomis institucijomis. (1 ats.)</i> • <u>Nurodė nekonkrečiai:</u> 1 iš 4 apklaustųjų respondentų nurodė, kad. <i>vyksta tiesioginis bendravimas tarp institucijų. (1 ats.)</i>
<p>Kaip organizacijų, su kuriomis susidūrėte profesinės reabilitacijos metu, bendradarbiavimas palengvino jūsų profesinės reabilitacijos programos organizavimą?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Palengvino:</u> 11 iš 20 apklaustųjų atsakė, kad bendradarbiavimas palengvino programą dėl: <i>tarpinstitucinių veiklų suderinimo; (6 ats.)</i> <i>informacijos tarp institucijų sklaidos; (2 ats.)</i> <i>profesinių įgūdžių atstatymo ciklo organizavimo; (1 ats.)</i> <i>pagalbos įsidarbinant ciklo organizavimo; (1 ats.)</i> <i>finansavimo klausimų išaiškinimo; (1 ats.)</i> • <u>Nenurodė:</u> 6 iš 20 apklaustųjų respondentų . • <u>Nepalengvino:</u> 3 iš 20 apklaustųjų nurodė bendradarbiavimo stoką sąlygojantį: <i>atsakomybių pasiskirstymo neaiškumą; (1 ats.)</i> <i>veiksmų neoperatyvumą; (1 ats.)</i> <i>sprendimų nesuderinamumą. (1 ats.)</i>
<p>2. Klausimas</p> <p>Ar profesinė reabilitacija vykdoma operatyviai siekiant kaip galima greičiau atstatyti asmens profesinius gebėjimus?</p>	<p>4 iš 4 apklaustųjų atsakė:</p> <p>Taip: <i>Tiksliai reglamentuotas kiekvieno etapo terminas. (4 ats.)</i></p> <p>Ne: <i>Koreguotinas patekimo į profesinę reabilitaciją terminas; (1 ats.)</i> <i>Koreguotina pagalbos įsidarbinant etapo trukmė. (1 ats.)</i></p>
<p>Kurios iš organizacijų, su kuriomis susidūrėte profesinės reabilitacijos metu, veiklą laikytumėte operatyviausia?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Teigiamai vertina:</u> 13 iš 20 apklaustųjų: <i>Profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančių institucijų veiklos operatyvumą; (3 ats.);</i> <i>Visų atsakingų institucijų veiklų operatyvumą. (10 ats.)</i> • <u>Rekomenduotų:</u> 3 iš 20 apklaustųjų respondentų . <i>Profesinių gebėjimų atkūrimo etapo ilginimą; (1 ats.)</i> <i>Pagalbos įsidarbinant etapo trukmės trumpinimą; (1 ats.)</i> <i>Profesinių gebėjimų tikrinimo etapo dubliavimą. (1 ats.)</i> • <u>Neigiamai vertina:</u> 1 iš 20 apklaustųjų.

	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nepateikė atsakymo:</u> 3 iš 20 apklaustųjų.
<p>3. Klausimas. Už kokių priemonių taikymą atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti trumpalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nurodė:</u> 4 iš 4 apklaustųjų: <i>Socialinių poveikių šalinimo priemonės:</i> <i>Profesinių įgūdžių išugdymas; (2 ats.)</i> <i>Mokymo įrangos profesinių įgūdžių įgijimui aprūpinimas. (1 ats.)</i> <i>Psichologinių poveikių šalinimo priemonės:</i> <i>Nefinansuojamos .(1 ats.)</i> <i>Biologinių poveikių šalinimo priemonės:</i> <i>Negali teikti .(2ats.)</i>
<p>Kokias priemones profesinės reabilitacijos metu jums buvo pritaikytos, kad pašalintų jūsų trumpalaikius ar ilgalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nurodė:</u> 20 iš 20 apkaustųjų: <i>Socialinių poveikių šalinimo priemonės:</i> <i>Profesinių įgūdžių įgijimas. (3 ats.)</i> <i>Psichologinių poveikių šalinimo priemonės:</i> <i>Netaikė. (2 ats.)</i> <i>Psichologinė parama .(1 ats.)</i> <i>Biologinių poveikių šalinimo priemonės:</i> <i>Masažai, mankštos. (10 ats.)</i> <i>Netaikė jokių (6 ats.)</i>
<p>4. Klausimas. Ar profesinės reabilitacijos metu atsižvelgiama į asmens poreikius, polinkius ir galimybes ir kokiomis priemonėmis jūsų organizacija reikalauja asmens asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės reabilitacijos rezultatą?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nurodė :</u> 4 iš 4 respondentų: <i>Požiūris į asmens poreikius, polinkius ir galimybes.</i> <i>Atsižvelgia: (4 ats.)</i> <i>Atsižvelgia vadovaujantis nustatytais kriterijais ir metodais. (1 ats.)</i> <i>Naudojamos priemonės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą ir rezultatus:</i> <i>Darbingumo lygio nustatymas ;(1 ats.)</i> <i>Mokymo sutartis. (3ats.)</i>
<p>Ar profesinės reabilitacijos metu buvo atsižvelgta į jūsų poreikius, polinkius ir galimybes ir kokiomis priemonėmis iš jūsų buvo pareikalauta asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės reabilitacijos rezultatą?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Nurodė:</u> 20 iš 20 respondentų: <i>Požiūris į asmens poreikius, polinkius ir galimybes.</i> <i>Atsižvelgia: (20 ats.)</i> <i>Naudojamos priemonės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą ir rezultatus:</i> <i>Mokymo sutartis; (10ats.)</i> <i>Kontrolė; (3 ats.)</i> <i>Nenaudojamos. (7 ats.)</i>

1 klausimais pateiktais neįgaliųjų PR specialistams „Kokiais neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimo klausimais dirbate bendradarbiaudami su kitomis tinklo institucijomis?“ ir asmenims, dalyvavusiems PR programoje, „Kaip organizacijų, su kuriomis susidūrėte profesinės reabilitacijos metu, bendradarbiavimas palengvino jūsų profesinės reabilitacijos programos organizavimą?“ siekta išsiaiškinti ar neįgaliųjų PR specialistų atstovaujama institucija laikosi bendradarbiavimo principo ir kaip tai daro įtaką neįgaliesiems asmenims suteiktų paslaugų kokybės vertinimui?

Bendradarbiavimo principo laikymasis įpareigoja PR paslaugų organizatorius ir teikėjus dirbi glaudžiai bendradarbiaujant. Specialistai atstovaujantys už PR paslaugų teikimą atsakingas institucijas nurodė, kad vyksta glaudus tarp-institucinis bendradarbiavimas su:

- PR paslaugas teikiančiomis institucijomis; 3 iš 4 atsakinėjusių respondentų teigė, kad bendradarbiaujama dėl šių priežasčių:

- a) profesinio orientavimo ciklo organizavimo;
- b) finansavimo klausimų sprendimo;

- c) įdarbinimo klausimais;
- d) profesinės reabilitacijos poreikio nustatymo objektyvumo;
- e) paslaugų teikimo standartizavimo;
- f) einamųjų kasdieninių klausimų sprendimo;
- g) dalyvavimo bendruose projektuose;
- h) teikiamų paslaugų reklamos.

Taip, darbo birža yra jungiamoji dalis, mes bendradarbiaujame su mokymo centrais nukreipdami žmones, skirstydami lėšas, įdarbindami. <...> Galėtų labiau bendradarbiauti su NDNT, nes būtų gerai, kad prieš nustatant poreikį būtų galima atlikti darbo pasiūlos-paklausos analizę <...> tada būtų galima asmenį tinkamai motyvuoti įgyti tokią profesiją, kad baigus programą būtų geresnės sąlygos integruotis darbo rinkoje, pritaikant įgytas žinias. (interviu Nr. 22).

<...> mūsų iniciatyva, kviečiamės regioninių darbo biržų ir NDNT atstovus į susitikimus, bandome inicijuoti didesnę bendradarbiavimą prieš atsiunčiant neįgalų asmenį. Su kitomis profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančiomis įstaigomis bendradarbiaujame paslaugų teikimo standartizavimo klausimais, <...> pat tariamės dėl einamųjų kasdieninių klausimų, dalyvaujame bendruose projektuose. <...> Su NDNT, dabar jau bendradarbiaujame, bet toks bendradarbiavimas nėra teisiškai reglamentuotas, konsultuojame vieni kitus įvertinimo etape. Taip pat jie prisideda prie mūsų teikiamų paslaugų reklamavimo, klientų paieškos. Su darbo birža kalbamės finansavimo klausimais, dėl nukreipimo į profesiją. Jei to nedarytume gautųsi chaosas, nes darbo birža dažnai nežino apie negalios pobūdį. (interviu Nr. 23).

<...> siekiame tapti profesinės reabilitacijos metodiniu centru, todėl bandome apvienyti visas profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančias organizacijas. Neišvengiamai bendradarbiaujame su darbo biržomis, nes nuo mūsų veiklų koordinuotumo priklauso teikiamų paslaugų kokybė ir efektyvumas. Tačiau visas minėtas bendradarbiavimas daugiausiai yra inicijuojamas mūsų centro. Būtų labai teisinga, jei teisiškai būtų skatinamas abipusis bendradarbiavimas. (interviu Nr. 24).

- už PR vykdymą atsakingomis institucijomis;

<...> Mūsų reabilitacijos centras jau ilgą laiką beldžiasi į daugelio institucijų duris, nuo pat savo įsteigimo pradžios siekiame bendradarbiavimo su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kadangi mūsų steigėjas yra neįgalųjų profesinės reabilitacijos departamentas, vyksta glaudus bendradarbiavimas su juo. <...> (interviu Nr. 21).

- su kitomis institucijomis;

<...> Bendradarbiaujame su įmonėmis ir tai labai sunku, nes lyginant su kitų šalių praktika, tai mūsų šalyje nėra svarių argumentų darbdaviui priimti į darbą neįgalų asmenį, tiesa, yra subsidijos, bet tai apie ką kalbu visai kas kita. (interviu Nr. 23).

Lyginant su ankstesniame tyrimo etape nustatytomis probleminėmis paslaugų teikimo organizavimo dalimis, matyti, kad institucijos bendradarbiauja ieškodamos tinkamų sprendimų, tačiau 2 respondantai, atstovaujantys PR paslaugas teikiančias institucijas, pažymi, kad toks bendradarbiavimas yra vykdomas jų iniciatyva, jų nuomone, siektina, kad bendradarbiavimas būtų skatinamas teisiškai.

Autorės nuomone, vyksta pakankamai intensyvus PR paslaugas teikiančių institucijų inicijuotas bendradarbiavimas tarpusavyje, tačiau nesilaikoma ar nepakankamai laikomasi bendradarbiavimo principo tarp organizatorių ir teikėjų, nes tiekėjų atstovai nenurodė bendraujantys su už PR įgyvendinimą atsakingomis institucijomis.

Paklausti apie tarp-institucinio bendradarbiavimo įtaką paslaugų kokybei 9 iš 20 neįgaliųjų pasisakė, kad institucijos teikiančios PR paslaugas ir regioninių darbo biržų bendradarbiavimas palengvino jų PR programos organizavimą dėl, šių priežasčių:

- tarpusavio veiklų suderinimo;

Niekas niekur nesiuntinėjo iš kabineto į kabinetą, organizacijos klausimus sprendė tarpusavyje. (interviu Nr. 1).

Niekas manęs nesiuntinėjo, elgėsi gerai su manimi, atsižvelgė į mano norus. (interviu Nr. 6).

Viskas vyko labai organizuotai iš vienos organizacijos nuėjau į kitą nereikėjo grįžinėti atgal dėl kokio nors popieriuko, viską pasakė ką reikia nusinešti į mokymo centrą. (interviu Nr. 14).

Veiksmai buvo derinami tarpusavyje, viskas vyko aiškia tvarka, etapas po etapo.(interviu Nr. 1).

- informacijos tarp institucijų sklaidos;

Buvo smulkiai paaiškinta kur kreiptis, kada ir kokie dokumentai reikalingi. (interviu Nr. 2).

<...> skambindavo iš centro į biržą <...>, tai gal visą informaciją persiduodavo viena kitai. (interviu Nr. 20).

- finansavimo klausimų;

<...> skambindavo iš centro į biržą dėl talonėlių kompensavimo, <...>. (interviu Nr. 20).

2 iš 20 neįgaliųjų pasisakė, kad institucijų teikiančių PR paslaugas ir darbdavių bendradarbiavimas palengvino jo PR programos organizavimą dėl:

- profesinių įgūdžių atstatymo ciklo organizavimo;

Negaliu pateikti pavyzdžio, gerai dirbo visi ir tiek, greitai praktiką surado. (interviu Nr. 17).

- pagalbos įsidarbinant ciklo organizavimo;

Mokymo centro vadybininkas bendravo su įmonėmis į kuriasėjau dėl pokalbio, koordinatore tvarkė popierizmą dėl apmokėjimo. (interviu Nr. 11).

6 iš 20 neįgaliųjų teigė, negalintys vertinti institucijų bendradarbiavimo:

Nebuvo joms ko bendradarbiauti. (interviu Nr. 3).

Nepalengvino ir nepasunkino, buvo kaip buvo. (interviu Nr. 8).

3 iš 20 neįgaliųjų išvėlgė bendradarbiavimo tarp institucijų stoką, kuri apsunkino jų PR programos organizavimą dėl, šių priežasčių:

- veiksmų neoperatyvumo;

Buvo kad pinigai vėlavo, tai gal kad viena kitai popieriukus nesusiuntinėja, nes mums tai griežtai mėnesio gale viską sunėsti reikėjo. (interviu Nr. 9).

- sprendimų nesuderinamumo;

Jau biržoje buvome apkalbėję į kokią specialybę galėčiau mokytis, bet leidimo tokiai iš komisijos negavau, tada atėjus į centrą pasakė, kad galėčiau gauti leidimą, bet dar iš kitur t.y. gydytojo savo. Galėtų tada visur vienodai nurodyti ar atsižvelgti į tuos pačius reikalavimus. (interviu Nr. 13).

- atsakomybių pasiskirstymo neaiškumo.

Taip, bet tik iki to momento kol atsiuntė į mokyklą, o paskui vieni sako vieną, kiti sako kad čia jau kita atsakinga už tą, taip ir neaišku kas už ką atsakingas. (interviu Nr. 19).

Apibendrinus respondentų atsakymus į 1 klausimą išaiškėjo, kad neįgaliųjų PR specialistų atstovaujamos institucijos pakankamai intensyviai tarpusavyje, tačiau jų nepakankamas bendradarbiavimas su PR paslaugų organizatoriais įrodo nepakankamą bendradarbiavimo principo laikymąsi. Dėl tiekėjų tarpusavio bendradarbiavimo, jų klientai paslaugų kokybę vertina teigiamai dėl institucijų tarpusavio veiklų suderinamumo, informacijos tarp institucijų sklaidos, profesinių įgūdžių atstatymo ciklo organizavimo, pagalbos įsidarbinant ciklo organizavimo, finansavimo klausimų išaiškinimo, tačiau vertomis bendradarbiavimo laikytų tarp-institucinio neaiškus atsakomybių pasiskirstymo, veiksmų neoperatyvumo, sprendimų nesuderinamumo sritis.

2 klausimais pateiktais neįgaliųjų PR specialistams „*Ar profesinė rehabilitacija vykdoma operatyviai siekiant kaip galima greičiau atstatyti asmens profesinius gebėjimus? Nuo kokių jūsų organizacijos veiklų priklauso profesinės rehabilitacijos operatyvumas?*“ ir asmenims, dalyvavusiems PR programoje, „*Kurios iš organizacijų, su kuriomis susidūrėte profesinės rehabilitacijos metu, veiklą laikytumėte operatyviausia?*“ siekta išsiaiškinti ar neįgaliųjų PR specialistų atstovaujama institucija laikosi operatyvumo principo ir kaip tai daro įtaką neįgaliesiems asmenims suteiktų paslaugų kokybės vertinimui?

Operatyvumo principo laikymasis įpareigoja kaip galima anksčiau pradėti PR, siekiant kaip galima greičiau atstatyti asmens profesinius gebėjimus.

4 iš 4 specialistų, atstovaujančių už PR paslaugų teikimą atsakingas institucijas, teigė, kad neįgaliųjų PR vykdoma pakankamai operatyviai, nes yra nustatyti konkretūs kiekvieno PR etapo terminai:

Sakyčiau, kad taip, negalėčiau plačiau pakomentuoti šio atsakymo, dėl to, kad profesinės reabilitacijos trukmė yra nustatyta teisės aktuose dienų tikslumu. (interviu Nr. 24).

Taip, pakankamai operatyviai, gal net per daug. Tiksliai laikantis įstatymų sunku nenukrypti nuo terminų. <...> (interviu Nr. 23).

Mes esame tik pirmasis laiptelis, mes savo darbą atliekame laiku, o toliau viskas priklauso nuo kitų įstaigų, bet šiuo metu, mano nuomone jos dirba puikiai. (interviu Nr. 21).

Manau taip, jei visos organizacijos gerai atlieka savo darbą ir asmuo yra gerai motyvuotas, tada profesinė reabilitacija vykdoma operatyviai ir neįgalusis yra sėkmingai įdarbinamas (interviu Nr. 22)..

1 iš 4 specialistų dėl veiksmingesnio PR operatyvumo koreguotinai laikytų patekimo į PR ir pagalbos įsidarbinant terminus.

<...>Ir pats žmonių patekimas į profesinę reabilitaciją turėtų būti kitoks, jis turėtų pas mus ateiti iš kart po medicininės reabilitacijos, nes po ilgesnio laiko per sunku, viskas turėtų prasidėti nuo šeimos gydytojo, kuris pirmasis sužino apie negalią. (interviu Nr. 23).

<...> Užsienyje profesinės reabilitacijos trukmė yra du metai. Trūksta laiko kai kurioms paslaugoms tinkamai suteikti, pavyzdžiui pagalbai įsidarbinant skiriamos penkios dienos. Ar esate girdėję, kad per tokį laiką įsidarbintų kas nors ką tik baigęs mokslu? Aš ne. (interviu Nr. 23).

Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo tvarkoje numatytų PR etapų terminų vykdymas leidžia apklausiamiesiems manyti, kad PR vykdoma pakankamai operatyviai, nors vieno iš jų nuomone turėtų būti apribotas terminas nuo pirminio neįglumo lygio nustatymo iki PR poreikio nustatymo bei pratęsta pagalbos įsidarbinant etapo trukmė.

Paklausti apie tai, kokios institucijos veiklą neįgalieji laiko operatyviausia vertinant paslaugų kokybę 16 iš 20 neįgaliųjų palankiai vertina:

- PR paslaugas teikiančių institucijų veiklą operatyviai;

Darbo rinkos mokymo centras, ten jis ir dirba, nes kitur tik eilės kad popierius susitvarkyti. (interviu Nr. 2).

Mokymo centras, gal dėl to kad ten ilgiausiai išbuva, pripratau prie tvarkos.(interviu Nr. 10).

- visų atsakingų institucijų veiklą operatyviai;

Mano manymu, visos profesijos dirba apskaičiuotai laiku. (interviu Nr. 6).

Visos dirbo greitai. (interviu Nr. 7).

Ir darbo birža ir darbo reabilitacijos centras ir neįgaliųjų komisija greitai sutvarkė dokumentus mokslui. (interviu Nr. 14).

3 iš 20 respondentų teigiamai įvertintų pokyčius:

- profesinių gebėjimų atkūrimo etapo termino ilginime;

Viskas vyksta gal net per greitai, nespėji įsijausti ir jau viskas baigėsi reikia dirbti, gal ilgiau praktikoje reikėtų pabūti. (interviu Nr. 11).

- pagalbos įsidarbinant etapo trukmės trumpinime;

<...> Kai reikėjo įsidarbinti, tai tiek ten vilkino gumą su visokiais motyvavimo laiškų rašymais ir siuntinėjimais, jau iš karto žmogus jauti ar įdarbins tave ar ne, net nuotraukas į CV dėjom, <...> (interviu Nr. 8).

- profesinių gebėjimų tikrinimo etapo veiklų dubliavimo panaikinime.

Per patikrinimą užduoda tokių užduočių, kad kartais galima pagalbėti, kad mus laiko visai atsilikusiais. Kam to reikia, jei žino ko nori tai ir sieksi, kam gaišti laiką. (interviu Nr. 3).

1 respondentas neigiamai vertina visų institucijų veiklų operatyvumą:

Nei viena nedirbo greitai. (interviu Nr. 4).

Apibendrinus respondentų atsakymus į 2 klausimą išaiškėjo, kad neįgaliųjų PR specialistų atstovaujama institucija laikosi operatyvumo principo vykdydama savo veiklas pagal Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo tvarkoje (2004) numatytus PR etapų terminus, tačiau koreguoti reikėtų termino nuo pirminio neįglumo lygio nustatymo iki PR poreikio nustatymo ir pagalbos įsidarbinant etapo trukmę. Dauguma paslaugas gavusių neįgaliųjų teigiamai vertina visų atsakingų institucijų veiklų operatyvumą.

3 klausimais pateiktais neįgaliųjų PR specialistams „*Už kokių priemonių taikymą atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti trumpalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?*“ ir asmenims, dalyvavusiems PR programoje, „*Kokias priemones profesinės reabilitacijos metu jums buvo pritaikytos, kad pašalintų jūsų trumpalaikius ar ilgalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?*“ siekta išsiaiškinti ar neįgaliųjų PR specialistų atstovaujama institucija laikosi kompleksiško principo ir kaip tai daro įtaką neįgaliesiems asmenims suteiktų paslaugų kokybės vertinimui?

Kompleksiškumo principo laikymasis įpareigoja teikti PR paslaugas, kurios būtų nukreiptos į kompleksinę biopsichosocialinių problemų sprendimą, apimtų priemones tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams traumų/ligų poveikiams profesinei veiklai pašalinti.

4 iš 4 specialistų nurodė, kad teikdamos PR paslaugas institucijos gali pasiūlyti tik socialinių poveikių pašalinimo priemones:

- profesinių įgūdžių išugdymą;

Dažnai neįgalieji nesupranta, jog įgijus specialybę jų darbingumas žymiai išauga, jiems parenkama tokia specialybė, kurią jie galėtų dirbti nejausdami savo negalios, <...> specialybė, jei žmogui neprogresuoja liga, gali būti ilgalaikio ligos poveikio būti nedarbingu pašalinimas. Kalbant apie mūsų organizaciją, mes nustatome tam poreikį, jei žmogui leidžia sveikata, jam suteikiama galimybė integruotis į darbo rinką. (interviu Nr. 21).

<...> tai daugiau socialinių poveikių šalinimas, <...>. Esmė yra surasti tokią profesiją, kurią turėdamas neįgalusis nejaustų savo negalios. <...>. (interviu Nr. 23).

- profesiniams įgūdžiams ugdyti reikalingos mokymo įrangos suteikimas;

<...> Reabilitacijos centruose suteikiama visa reikalinga pagalba, nes didelis dėmesys iš Europos Sąjungos ir pinigai buvo skirti centrams renovuoti naujai įrangai supirkti. (interviu Nr. 22).

1 iš 4 specialistų nurodė, kad dėl finansavimo stokos psichologinių poveikių šalinimo priemonės nėra suteikiamos:

<...> Gal ir galėtų dirbti psichologai, bet tam nėra skiriamas finansavimas. (interviu Nr. 23).

2 iš 4 specialistų išreiškė nuomonę apie biologinių poveikių šalinimo priemones, anot jų profesinės reabilitacijos centrai nėra medicinos institucijos ir jos neturi teisės teikti tokias paslaugas, nors tai kai kuriais atvejais netgi būtina:

Ne, toks dalykas neegzistuoja, nes profesinėje reabilitacijoje negalima pašalinti fiziologinių poveikių <...> (interviu Nr. 23).

Ne, <...> nes tai kitų organizacijų prerogatyva, o atsitinka įvairių situacijų, kai neįgaliajam reikalinga medicininė ar psichologinė pagalba, bet mes negalime suteikti net pirmosios medicininės pagalbos, ir jei asmuo yra iš kito miesto, jam net reikia iš savo šeimos gydytojo gauti siuntimą pas specialistą, ar tiesiog norint atlikti perrišimus, reikia nors laikinai persiregistruoti pas kitą gydytoją, tai neįgaliesiems sudėtinga, nes jų šeimos gydytojai yra gerai susipažinę su jų ligos istorija žino visus niuansus. (interviu Nr. 24).

Paklausti apie tai, kokios priemonės PR metu jiems buvo pritaikytos, kad pašalintų jų trumpalaikius ar ilgalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai, respondantai nurodė, kad jiems buvo suteiktos:

- socialinių poveikių šalinimo priemonės:

Įgijo profesinių įgūdžių;

<...> mokiausi teorijos apie prekes, kaip jas parduoti, su aparatais kasos apmokė. (interviu Nr. 8).

<...> mokė specialybės skaitosi, bet kad nežinau ar čia dėl ligos aš jos nemokėjau, nesimokiau ir nemokėjau. (interviu Nr. 9).

Po operacijos atmintis buvo susilpnėjusi, tai per paskaitas daug dirbau ant to su mokytojais, <...>. (interviu Nr. 11).

- psichologinių poveikių šalinimo priemonės;

Psichologinė parama:

Skyrė kambarį asmeninems reikmėms, masažus, suteikdavo psichologinės paramos kai prireikdavo, negailėjo gero žodžio (interviu Nr. 12).

- Biologinių poveikių šalinimo priemonės:

Masažai, mankštos;

<...> *masažai ir mankštos, <...>. (interviu Nr. 6, 4, 7, 8, 9, 11, 14, 17, 18).*

2 iš 20 respondentų teigė negavę psichologinių poveikių šalinimo priemonių:

Nėra priemonės taikomos, nėra psichologo, davė tik numerį to, kuris dirba poliklinikoje, tai labai nepatogu <...>. (interviu Nr. 4).

Nebuvo psichologo, buvo žmonių kuriems būtų pravertusi psichologinė pagalba, toks įtemtas mokymas atgaivino atmintį, senai taip daug mokiusis nebuvau. Čia gal gydytojo reikėtų, o ne biržos ar centro darbuotojo, o gydytojais komisijoje nieko jie nešalina tik patikrina. (interviu Nr. 10).

6 iš 20 respondentams iš vis nebuvo pasiūlytos jokios ligų ar traumų sukeltų biopsichosocialinių poveikių šalinimo priemonės:

Ne (interviu Nr. 13, 16, 20).

<...> *komisijos sakė, kad kai baigsi tavo invalidumas iš II grupės bus III, nes „atseit“ jie panaikins mano neįgalumą, tai kaip jie man sąnarių priaugins ar epilepsiją panaikins, būtų labai įdomu sužinoti. Netaikė jokių, kaip buvau invalidas taip ir esu. (interviu Nr. 19).*

Apibendrinant atsakymus į 3 klausimą, galima teigti, kad apklaustų specialistų nuomone, jų atstovaujamosiose institucijose nėra laikomasi kompleksiško principo, nes teikiant PR paslaugas, jų veiklos yra nukreiptos tik į socialinių problemų sprendimą. Profesinių įgūdžių ugdymas ir jiems įgyti reikalingos įrangos aprūpinimas, specialistų nuomone, yra priemonės socialiniams tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams traumų/ligų poveikiams profesinei veiklai pašalinti. Tačiau neįgalieji, kuriems buvo suteiktos PR paslaugos, nevertina tų pačių veiksmų kaip socialinių poveikių šalinimo priemonių.

Autorės nuomone, profesinių įgūdžių ugdymas ir jiems įgyti reikalingos įrangos aprūpinimas yra pagrindinė priemonė panaikinti socialinio reiškimo – neįgalųjų nedarbingumo – atsiradusio dėl traumos ar ligos poveikio priemonė, o pusė apklaustų neįgalųjų vertindami PR paslaugų kokybę vertino nurodydami biologinių poveikių šalinimo priemonių suteikimą.

4 klausimais pateiktais neįgalųjų PR specialistams „*Ar profesinės reabilitacijos metu atsižvelgiama asmens poreikis, polinkius ir galimybes ir kokiomis priemonėmis jūsų organizacija reikalauja asmens asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės reabilitacijos rezultata?*“ ir asmenims, dalyvavusiems PR programoje, „*Ar profesinės reabilitacijos metu buvo atsižvelgta į jūsų poreikis, polinkius ir galimybes ir kokiomis priemonėmis iš jūsų buvo pareikalauta asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės reabilitacijos rezultata?*“ siekta išsiaiškinti ar neįgalųjų PR specialistų atstovaujama institucija laikosi asmens teisių ir pareigų profesinėje reabilitacijoje vienybės principo ir kaip tai daro įtaką neįgaliesiems asmenims suteiktų paslaugų kokybės vertinimui?

Asmens teisių ir pareigų PR vienybės principo laikymasis užtikrina neįgaliajam, kad PR metu bus atsižvelgiama į jo poreikius, polinkius ir galimybes, o įstaigos teikiančios PR paslaugas privalo iš asmens reikalauti asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei PR rezultatus.

PR specialistai vieningai atsakė, kad PR metu svarbiausi yra asmens poreikiai, polinkiai ir galimybės. NDNT atstovaujantis asmuo patikino, kad:

<...> pirmiausia, aišku atsižvelgiama į jo galimybes po to tik į polinkius. Yra aiškiai apibrėžti kriterijai ir metodai kuriais vadovaujantis parenkama tinkama specialybė. (interviu Nr. 21).

Asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą ir PR rezultatus pareikalavimo priemonės, kurias nustato institucijos:

- darbingumo lygio pakartotinis nustatymas po PR programos baigimo;

Po profesinės rehabilitacijos programos asmuo grįžta pas mus, tam kad būtų peržiūrėtas jo darbingumo lygis. (interviu Nr. 21).

- mokymo sutartis;

<...> mes su neįgalioju pasirašome sutartį kurioje jis įsipareigoja mokytis pagal pasirinktą programą. (interviu Nr. 22).

<...> Asmuo pasirašo sutartį, bet ji neturi juridinės galios. (interviu Nr. 23).

<...> mes su savo klientais sudarome sutartis ir jie pasirašo patvirtindami susipažinimą su profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo tvarka, bet šiais dokumentais nėra reikalaujama prisiimti atsakomybę, ten skamba panašiau kaip įsipareigojimas dėti pastangas. (interviu Nr. 24).

Išanalizavus PR specialistų atsakymus, galima teigti, kad jų atstovaujamos institucijos iš dalies laikosi asmens teisių ir pareigų vienybės principo, nes visi respondentai teigė savo institucijose užtikrinantys neįgaliajam, kad PR metu bus atsižvelgiama į jo poreikius, polinkius ir galimybes, tačiau specialistų nuomone, atsakomybės pareikalavimas už įsipareigojimų vykdymą yra nepakankamas, nes tarp jų pasirašomos sutartys nenumato griežtų nuobaudų už įsipareigojimų nevykdymą.

20 iš 20 respondentų nurodė, kad PR metu buvo atsižvelgiama į jų poreikius, polinkius ir galimybes.

Mokymo sutartis 10 iš 20 respondentų nurodė kaip priemonę už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą ir rezultatus.

3 respondentai teigė, kad iš jų atsakomybės buvo reikalaujama vykdant kontrolės funkcijas:

Tikrindavo ar ateinu į paskaitas, jei nebūdavau reikėdavo pasiaiškinti, atnešti biuletenį, kitaip nemokėdavo už praleistą dieną. (interviu Nr. 4).

Turėjau įsidarbinti, reikėdavo surašyti į kokias įmones skambinau, kur ėjau dėl pokalbio. Kai kurias net patikrindavo. (interviu Nr. 6).

Dėl įsidarbinimo labai griežtai, jau galvojau ir individualią veiklą imtis, kiti taip darė, bet ką aš būčiau galėjusi pardavinėti su tokia sveikata. Tikrino kur išsiunčiau gyvenimo aprašymus. (interview Nr. 9).

7 iš apklaustųjų teigė, kad nebuvo imamasi jokių priemonių:

Nereikalavo, tik pažymos iš gydytojo. (interview Nr. 13).

Ne. Nereikalavo, nes aš pati norėjau po kursų įsidarbinti, na gal kad buvau supažindinta su vidaus elgesio taisyklėmis. (interview Nr. 14).

Ne, tokia kaip mano specialybė tai už kokį rezultatą gali būti atsakingas. Labai neaišku viskas. (interview Nr. 19).

Iš duomenų gautų interviu su PR programoje dalyvavusiais asmenimis, matyti, kad nevisi apklausti neįgalieji įvertina mokymo sutartis, kaip priemonę už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą, todėl galima teigti, kad sutartys su PR dalyviais nepakankamai suteikia pagrindą jausti asmeninę atsakomybę už PR rezultatus.

IŠVADOS

Teisinių aktų analizė atskleidė, kad neįgaliųjų PR organizavimas yra reglamentuojamas, tačiau neįgaliųjų PR organizavimo sistema išdėstyta nevientisai ir ne sistemingai. Neaiškiai ir nekoncentruotai aprašytas institucijų, atsakingų už profesinę rehabilitaciją, tinklas. Ryšiai tarp šių institucijų neįgaliųjų PR organizavime apibrėžti pakankamai painiai. Profesinės rehabilitacijos organizavimo sistemos apibrėžime galima išskirti kiekvienos institucijos indėlį prisidedant prie sistemos siekiamų uždavinių įgyvendinimo. Nurodymai dviems ar daugiau institucijų, priklausančių šiai sistemai, kertasi, tačiau jos pavaldžios tik vienai aukštesniajai institucijai. Teisės aktuose pasigendama sistemą sudarančių institucijų atsakomybių aiškaus apibrėžimo. Institucijų nuostatuose tik dalinai įvardintos teisinių aktų įgyvendinimo normos.

Apklaustų neįgaliųjų PR specialistų nuomone, teisinis PR organizavimo reglamentavimas yra netinkamas arba koreguotinas šiuose teisinės bazės sudedamosiose dalyse:

- PR paslaugų poreikio tenkinimo tvarkoje, - specialistai pasisako už vieningos paslaugų teikimo metodikos įvedimą;
- PR paslaugų poreikio nustatymo tvarkoje, - specialistai sutiktų, kad šiame etape kiekviena institucija vertintų PR paslaugų poreikį pagal savo kompetenciją;
- PR paslaugų teikimo tvarkos organizavime,- PR paslaugas teikiantys specialistai norėtų teikti pasiūlymus priimant sprendimus dėl paslaugų teikimo tvarkos.

Nustatyta, kad beveik visi apklausti PR specialistai teisingai supranta PR organizavimo struktūrą ir ją sudarančių institucijų funkcijas, tačiau specialistų nuomone, atlikdami jiems numatytas funkcijas jie susiduria su tokiomis problemomis kaip:

- nepakankamo dydžio neįgaliųjų PR paslaugas teikiančių institucijų tinklu;
- atsakomybių už PR paslaugų teikimą nepasidalijimu tarp institucijų;
- aiškiai apibrėžtos PR paslaugų poreikio nustatymo tvarkos nebuvimu;
- vieningos PR paslaugų teikimo metodikos nebuvimu.

Apklausti neįgalieji, dalyvavę PR programoje, PR organizavimą supranta, kaip profesinį rengimą. Jų nuomone PR sistemoje nepakankamai organizuotas:

- informavimas apie paslaugas ir paslaugų teikimo tvarką;
- laisvalaikio praleidimas;
- pakartotinis PR poreikio nustatymas;
- dalyvavimo PR programoje laiko apskaitos vedimas.

Išsiaiškinta, kad respondentai neįgaliųjų PR organizavimo kokybę vertina teigiamai dėl bendradarbiavimo, operatyvumo, asmens teisių ir pareigų vienybės ir kompleksiško principų laikymosi, tačiau nurodo, kad įgyvendinant:

- bendradarbiavimo principą, didesnę dėmesį reikėtų skirti tarpinstituciniam paslaugų tiekėjų ir organizatorių bendradarbiavimui tam, kad nustatyti aiškų atsakomybių pasiskirstymą, padidinti atliekamų funkcijų operatyvumą ir suderinti sprendimų priėmimo tvarką;
- operatyvumo principą, reiktų koreguoti termino nuo pirminio neįglumo lygio nustatymo iki PR poreikio nustatymo ir pagalbos įsidarbinant etapo trukmę;
- asmens teisių ir pareigų vienybės principą, nustatyti griežtesnes priemones už atsakomybę vykdant įsipareigojimus ir PR rezultatus;
- kompleksiško principą, priimti sprendimus dėl psichologinių ir biologinių poveikių atsiradusių dėl traumos ar ligos pašalinimo priemonių finansavimo ir teikimo galimybių.

Įvertinus visus tyrimo rezultatus, galima patvirtinti darbo pradžioje suformuluotą mokslinio tyrimo hipotezę - Lietuvoje yra sukurta neįgaliųjų profesinės reabilitacijos organizavimą reglamentuojanti teisinė bazė, veikia už profesinės reabilitacijos organizavimą atsakingų institucijų tinklas, tačiau profesinės reabilitacijos paslaugų kokybės užtikrinimui trūksta šių paslaugų reglamentavimo aiškumo ir funkcijų tarp paslaugas teikiančių institucijų pasiskirstymo.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjams:

Peržiūrėti LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ ir apsvarstyti galimybes šių teisės aktų tekstuose vientisai ir koncentruotai aprašyti institucijų, atsakingų už profesinę reabilitaciją, tinklą ir tinklą sudarančių institucijų funkcijas aiškiai nustatant jų atsakomybes už joms priskirtų veiklų vykdymą.

Institucijai, atsakingai už profesinės reabilitacijos organizavimo įgyvendinimą:

Apsvarstyti galimybes organizacijų nuostatuose detaliai įvardinti teisiniuose aktuose organizacijai numatytas įgyvendinimo normas;

Teikti pasiūlymus įstatymų leidėjams dėl:

- vieningos paslaugų teikimo metodikos įvedimo;
- PR paslaugų poreikio nustatymo tvarkos koregavimo, siekiant, kad kiekviena institucija PR paslaugų poreikį vertintų pagal savo kompetenciją;
- griežtesnių priemonių neįgaliesiems už atsakomybę vykdant įsipareigojimus ir PR rezultatus nustatymo.

Remti iniciatyvas kuriant neįgaliųjų PR paslaugas teikiančių institucijų tinklą.

Institucijų, atsakingų už profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialistams:

Inicijuoti, jų manymu, reikalingų pokyčių teisinėje bazėje svarstymą savo ir PR paslaugų teikimo partnerių organizacijose;

Teikti PR paslaugų teikimo sistemos organizacijoms pasiūlymus dėl informacijos apie teikiamas paslaugas ir paslaugų teikimo tvarką intensyvinimo.

LITERATŪRA

1. Andrijauskaitė, D. (2007). Neigaliųjų rehabilitacija: ir medicininė, ir socialinė. *Gydymo menas* [internete]. [žiūrėta 2009-12-01] Prieiga per internetą: <<http://www.medicine.lt/index.php?pagrid=leidiniai&subid=gm>>.
2. Appleby, R.C. (1994). *Šiuolaikinio verslo administavimas*. Kaunas: AB spaustuvė "Spindulys".
3. *Aukštasis mokslas ir studentai, turintys negalią* (2007). J. Ruškus ir kt. Šiauliai: Šiaulių universitetas
4. Baranauskienė, I., Juodraitis, A. (2007). *Neigaliųjų profesinės rehabilitacija: sėkmės prielaidos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Baranauskienė, I., Ruškus, J. (2004). *Neigaliųjų dalyvavimas darbo rinkoje: profesinio rengimo ir profesinės adaptacijos sąveika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Baranauskienė, I.; Gudinavičius, B. (2008). Profesinės rehabilitacijos specialisto (tarpininko) profesinė kompetencija: teorinis modelis. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (18). p. 36.
7. Bilevičienė, T. (2009). *Naujos neigaliųjų profesinės rehabilitacijos ir integracijos galimybės: nuotolinio darbo organizavimo modelis. Daktaro disertacija*. Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius
8. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
9. Charles, C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma Litera.
10. Co-ordinated, integrated and fit for purpose: A Delivery Framework for Adult Rehabilitation in Scotland Scottish Executive St. Andrews House. (2007). [internete]. [žiūrėta 2009-12-03] Prieiga per internetą: <<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/924/0069207.pdf>>
11. Czycholl, R. (1999). Mokymasis įmonėje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 2 p. 32–43
12. Česnulaitė N. (2008). Neigaliųjų požiūris į profesinės rehabilitacijos sistemą. Magistro darbas. Vilniaus pedagoginis universitetas: Vilnius.
13. *Darbinis ir profesinis neigaliųjų rengimas: turinio kaita* (2001). Pravilionis, J., Povilianskienė, Dž., ir kt. Šiauliai: Šiaurės leidykla.
14. *European Commission. Social protection in member States of European Union, of the European Economic Area in Switzerland*. (2006). [internete]. [žiūrėta 2009-12-04] Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion, 2000; <http://www1.oecd.org/publications/e-book/8103021E.pdf>>
15. Girdzijauskienė, S. (2006). *Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai*. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
16. Gruževskis, B., Okunevičiūtė, L., Žalimienė, L., Česnuitytė, V (2006). *Sunkiai integruojamų asmenų padėties darbo rinkoje analizė ir priemonės jų užimtumui didinti. Tyrimo ataskaita*. Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas [žiūrėta 2009-11-03] Prieiga per internetą <http://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Documents/sunkiai_integruojami.pdf>.
17. Gold, M. (2000). *A look at values*. Manchester: Manchester Metropolitan University.
18. Gudinavičius, B. (2009). *Neigaliųjų asmenų profesinės rehabilitacijos specialisto profesinė kompetencija: struktūrinis modelis. Magistro darbas*. Šiaulių universitetas: Šiauliai.
19. Guogis, A., Bernotas, D. (2008). *Lithuanian social policy model: why does it not resemble the swedish one?* [internete]. [žiūrėta 2010 01 14] Prieiga per internetą: <<http://facta.junis.ni.ac.rs/pas/pas2008/pas2008-02.pdf>>
20. Guogis, A., Bernotas, D., Ūselis, D. (2000). *Lietuvos politinių partijų samprata apie socialinę apsaugą*. Vilnius: Eugrimas.
21. Guščinskienė, J. (2004). *Taikomoji sociologija*. Kaunas: Technologija.
22. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai & Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma Litera

23. Jones, S. (2001). *Socialisation of the Curriculum Content of Vocational Training of Disabled People & Report on Vocational education and training of young people who have mild learning disabilities in England*. Manchester: Manchester Metropolitan University
24. Jungkunz, D. (1999). Išsilavinimas ir kvalifikacija – profesinio mokymo tikslai didaktinių modelių kontekste. *Profesinis rengimas*, 2, p. 22–32
25. Juodkaitė, D., Jasiūnas, A. (2003) *Informacinė apžvalga. Neįgaliųjų ir jų šeimos narių teisės ir socialinės garantijos*. Vilnius: UAB "Viltis"
26. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas : Judex.
27. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
28. Kriščiūnas, A. (2005). Reabilitacijos sistema Lietuvoje (praėjus, dabartis, ateitis), *Medicina* 41(3)
29. Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai.
30. Lietuvos Respublikos Užimtumo rėmimo įstatymas (2006).
31. Lietuvos Respublikos Socialinių įmonių įstatymas (2004).
32. Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2004).
33. Lietuvos statistikos departamentas. Darbingo amžiaus asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais. [žiūrėta 2009-09-10] Prieiga per internetą: [http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3140704&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6419&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>](http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3140704&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6419&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=)
34. Lietuvos statistikos departamentas. Neįgaliųjų profesinis mokymas ir įdarbinimas [žiūrėta 2009-09-10] Prieiga per internetą: [http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3110410&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6425&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>](http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3110410&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6425&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=)
35. Luobikienė, I. (2006). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija
36. McCulloch, G. (2004). *Documentary Research in Education, History and the Social Sciences*. - London and New York: Routledge. Falmer. [internete]. [žiūrėta 2010-03-13] Prieiga per internetą: http://books.google.lt/books?id=Q7iBHCM-yDwC&printsec=frontcover&dq=Documentary+Research+in+Education+McCulloch&source=bl&ots=IkR0lzKNMF&sig=Cy66AuTYFKv-OZ6Y7kW4eK7OgaU&hl=lt&ei=WHu0S-6fE6WgnQPK5sRM&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CA4Q6AEwAA#v=onepage&q=&f=false
37. Nacionalinė bendroji strategija. Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinė paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti. (2007) [internete]. žiūrėta [2009-09-10] Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/ES_Paramam/strukturines_paramos_2007_1013m._medis/titulinis/files/Strategija_2007-03-30.pdf
38. *Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemos analizė ir išvados bei pasiūlymai strategijos parengimui* (2003). Tyrimo santrauka. Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas [žiūrėta 2009-10-12] Prieiga per internetą: www.socmin.lt/get_file.php?file
39. Neįgaliųjų socialinės integracijos programos veiklos audito ataskaita (2007) [internete]. [žiūrėta 2010 01 12]. Prieiga per internetą: http://www.ndt.lt/files/File/Stateginiai_planai/Forma_1a_NDT.pdf

40. *Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai* [žiūrėta 2009-10-12] Prieiga per internetą: <<http://www.ndnt.lt/neigaliesiems/popup.php?id=13&subcatID=52&puslapis=2>>
41. Newell, S., Swan, J. (2000). Trust and inter-organizational networking, *Human relations*, 53(10). p.1288
42. *Position Classification Standard for Vocational Rehabilitation* (1970). [internete]. [žiūrėta 2010 01 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.opm.gov/fedclass/GS1715.pdf>>
43. *Profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007-2012 metų strategija*. (2007). [internete]. [žiūrėta 2009-12-01] Prieiga per internetą: <http://www.ndt.lt/files/File/viesos_konsultacijos/PR_strategijos_projektas1.doc>
44. Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašas (2004). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. A1-302 „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ žiūrėta [2009-09-10] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=248768>
45. Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklės (2004). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. A1-302 „Dėl Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ žiūrėta [2009-09-10] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=248768>
46. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
47. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
48. Ruškus, J. (2007). Neįgaliųjų profesinė karjera ir projektavimas: būklė ir galimybės. *Profesinis rengimas tyrimai ir realijos* [internete]. [žiūrėta 2009-12-01] Prieiga per internetą: <<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=5b8c1fa1-34cd-42e1-a49e-88b6a4a17d2c&articleId=45aca28b-dc09-4c2f-a514-9469d3f3f9d3>>
49. Ruškus J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
50. Stainback, S., Stainback, W. (1988). *Understanding and Conducting Qualitative research*. Dubuque:Kendall/Hunt.
51. Strauss, A. L. (1993) *Qualitative analysis for social scientists*. London: Cambridge University Press. [internete]. [žiūrėta 2009-12-01] Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=y16ww5ZsJ0AC&printsec=frontcover&dq=Qualitative+analysis+for+social+scientists&source=bl&ots=gT9wFRgblY&sig=RI_JZc6f2okJ9NIWsmuhC0HVXfw&hl=lt&ei=VIG0S_vbMI2knQOih_BD&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CAYQ6AEwAA#v=onepage&q=&f=false>
52. Šaparnis, G. (2000). *Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas, diagnozuojant mokyklos vadybą nestandartizuotu atviro tipo klausimynu. Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas. Šiauliai.
53. Šėporaitytė, D., Tereškinas, A. (2007). *Neįgaliųjų įsidarbinimo ir mokslo galimybės Lietuvoje. Tyrimo ataskaita*. Kaunas. Vytauto Didžiojo universitetas. [žiūrėta 2009-12-23] Prieiga per internetą <<http://www.lygybe.lt/assets/Ne%C4%AFgali%C5%B3j%C5%B3%20%C4%AFsidarbinimo%20ir%20mokslo%20galimybi%C5%B3%20tyrimas.pdf>>
54. Vaitiekus, E. (2009). Reabilitacija: sistema ar modelis “Psychosocialinės, profesinės ir socialinės reabilitacijos bei socialinės paslaugos psichikos neįgaliesiems” Pranešimas. [žiūrėta 2009-12-28]. Prieiga per internetą <<http://www.lspzgb.lt/images/user/Reabilitacija%20sistema%20ar%20modelis.ppt>>

55. Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Recommendation - International Labour Organization [internete]. [žiūrėta 2010-01-14] Prieiga per internetą: <http://wallis.kezenfogva.iif.hu/eu_konyvtar/Projektok/Vocational_Rehabilitation/instr/r_168.htm>
56. VRA Standards Of Practice. (2008). [internete]. [žiūrėta 2009-12-03] Prieiga per internetą: <<http://www.vocationalrehabilitationassociation.org.uk/standards.html> >
57. VšĮ darbo rinkos mokymo centro padalinio “Neįgalųjų profesinės reabilitacijos centras” nuostatai.
58. Žadeikaitė, L., Bruzgelevičienė, R. (2007) Dokumentinis tyrimas kaip socialinio kokybinio tyrimo metodas. Pedagogika [internete]. [žiūrėta 2010-01-14] Prieiga per internetą <<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=def098d0-179f-4fdf-ab69-ca204cc402ab&articleId=33b4cd0f-d2db-40f3-a50e-df67d4e337c2>>
59. Žalimienė, L., Lazutka, R., Skučienė, D., Bagdonas, A., Šumskaitė, L. (2007). 2005 metais įvykusio invalidumo nustatymo ir su tuo susijusių išmokų skyrimo reformos analizė. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tyrimai [žiūrėta 2009-11-03] Prieiga per internetą <<http://www.socmin.lt/index.php?1606775163>>.

PRIEDAI

PUSIAU STRUKTŪRUOTO INTERVIU KLAUSIMYNAI
KLAUSIMYNAS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO
SPECIALISTAMS (Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos atstovui)

1. Kokios jūsų pareigos?
 2. Koks jūsų išsilavinimas?
 3. Kiek metų užsiimate veikla, susijusia su neįgaliųjų profesine rehabilitacija?

 4. Kiek įstatymų ar kitų oficialių teisės aktų reglamentuoja jūsų organizacijos veiklą? Kuris jų aiškiausiai apibrėžia jūsų organizacijos veiklą?
 5. Kokios, jūsų manymu, yra silpniausios jūsų organizacijos veiklos reglamentavimo pusės?

 6. Kaip jūs suprantate profesinės rehabilitacijos organizavimą?
 7. Kokias institucijas priskirtumėte atsakingomis už profesinės rehabilitacijos organizavimą?
 8. Kokias veiklas vykdo institucijos atsakingos už profesinės rehabilitacijos organizavimą?
 9. Su kokiomis problemomis susiduria jūsų organizacija vykdydama savo veiklą ar kokias problemas išvelgiate neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavime?

 10. Ar jūsų organizacija dirba glaudžiai bendradarbiaudama su kitais profesinės rehabilitacijos paslaugų organizatoriais?
 - * Kokiais neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo klausimais dirbate bendradarbiaudami su kitomis tinklo institucijomis?
 11. Ar, jūsų nuomone, profesinė rehabilitacija vykdoma operatyviai siekiant kaip galima greičiau atstatyti asmens profesinius gebėjimus?
 - * Nuo kokių jūsų organizacijos veiklų priklauso profesinės rehabilitacijos operatyvumas?
 12. Ar, jūsų nuomone, profesinės rehabilitacijos paslaugos nukreiptos į kompleksinį problemų sprendimą, apimančią priemones tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams traumų/ligų poveikiams profesinei veiklai pašalinti?
 - * Už kokias priemones atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti trumpalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?
 - * Už kokias priemones atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti ilgalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?
 13. Ar, jūsų nuomone, profesinės rehabilitacijos metu atsižvelgiama asmens poreikius, polinkius ir galimybes? Ar iš jo reikalaujama asmeninės atsakomybės už prisiimtą įsipareigojimų vykdymą bei profesinės rehabilitacijos rezultata?
 - * Kokiomis priemonėmis jūsų organizacija reikalauja asmens asmeninės atsakomybės už prisiimtą įsipareigojimų vykdymą bei profesinės rehabilitacijos rezultata?
-

14. Jei yra ar atsiranda kelios priežastys, trukdančios asmens profesinei integracijai, ar profesinės reabilitacijos paslaugos nukreipiamos į kompleksinį jų sprendimą? Jei pagrindinės priežasties, trukdančios asmens profesinei integracijai, negalima pašalinti, ar profesinės reabilitacijos paslaugos yra tęsiamos?

* Už kokius sprendimus atsakinga jūsų organizacija jei yra/ar atsiranda kelios priežastys, trukdančios asmens profesinei integracijai, ar profesinės reabilitacijos paslaugos?

15. Ar jūsų organizacijai pasiekiami informacija: kiek asmenų po profesinės reabilitacijos programos sėkmingai įsidarbino atviroje darbo rinkoje:

* Kiek asmenų sugrįžo į tą patį darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____

* Kiek asmenų įsidarbino į kitą darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____

* Kiek asmenų įsidarbino į ankstesnės profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____

* Kiek asmenų įsidarbino į kitos profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____

**KLAUSIMYNAS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO
SPECIALISTAMS** (Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovui)

4. Kokios jūsų pareigos?

5. Koks jūsų išsilavinimas?

6. Kiek metų užsiimate veikla, susijusia su neįgaliųjų profesine rehabilitacija?

4. Kiek įstatymų ar kitų oficialių teisės aktų reglamentuoja jūsų organizacijos veiklą? Kuris jų aiškiausiai apibrėžia jūsų organizacijos veiklą?

5. Kokios, jūsų manymu, yra silpniausios jūsų organizacijos veiklos reglamentavimo pusės?

6. Kaip jūs suprantate profesinės rehabilitacijos organizavimą?

7. Kokias institucijas priskirtumėte atsakingomis už profesinės rehabilitacijos organizavimą?

8. Kokias veiklas vykdo institucijos atsakingos už profesinės rehabilitacijos organizavimą?

9. Su kokiomis problemomis susiduria jūsų organizacija vykdydama savo veiklą ar kokias problemas išvelgiate neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavime?

10. Ar jūsų organizacija dirba glaudžiai bendradarbiaudama su kitais profesinės rehabilitacijos paslaugų organizatoriais?

Kokiais neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo klausimais dirbate bendradarbiaudami su kitomis tinklo institucijomis?

11. Ar, jūsų nuomone, profesinė rehabilitacija vykdoma operatyviai siekiant kaip galima greičiau atstatyti asmens profesinius gebėjimus?

Nuo kokių jūsų organizacijos veiklų priklauso profesinės rehabilitacijos operatyvumas?

12. Ar, jūsų nuomone, profesinės rehabilitacijos paslaugos nukreiptos į kompleksinį problemų sprendimą, apimančią priemones tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams traumų/ligų poveikiams profesinei veiklai pašalinti?

* Už kokias priemones atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti trumpalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?

* Už kokias priemones atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti ilgalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?

13. Ar, jūsų nuomone, profesinės rehabilitacijos metu atsižvelgiama asmens poreikius, polinkius ir galimybes? Ar iš jo reikalaujama asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės rehabilitacijos rezultata?

* Kokiomis priemonėmis jūsų organizacija reikalauja asmens asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės rehabilitacijos rezultata?

14. Jei yra ar atsiranda kelios priežastys, trukdančios asmens profesinei integracijai, ar profesinės rehabilitacijos paslaugos nukreipiamos į kompleksinį jų sprendimą? Jei pagrindinės priežasties,

trukdančios asmens profesinei integracijai, negalima pašalinti, ar profesinės reabilitacijos paslaugos yra tęsiamos?

* Už kokius sprendimus atsakinga jūsų organizacija jei yra/ar atsiranda kelios priežastys, trukdančios asmens profesinei integracijai, ar profesinės reabilitacijos paslaugos?

15. Kiek asmenų po profesinės reabilitacijos programos sėkmingai įsidarbino atviroje darbo rinkoje.?

* Kiek asmenų sugrįžo į tą patį darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____

* Kiek asmenų įsidarbino į kitą darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____

* Kiek asmenų įsidarbino į ankstesnės profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____

* Kiek asmenų įsidarbino į kitos profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____

**KLAUSIMYNAS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS ORGANIZAVIMO
SPECIALISTAMS** (neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos centrų atstovams)

7. Kokios jūsų pareigos?
8. Koks jūsų išsilavinimas?
9. Kiek metų užsiimate veikla, susijusia su neįgaliųjų profesine rehabilitacija?

4. Kiek įstatymų ar kitų oficialių teisės aktų reglamentuoja jūsų organizacijos veiklą? Kuris jų aiškiausiai apibrėžia jūsų organizacijos veiklą?
5. Kokios, jūsų manymu, yra silpniausios jūsų organizacijos veiklos reglamentavimo pusės?

6. Kaip jūs suprantate profesinės rehabilitacijos organizavimą?
7. Kokias institucijas priskirtumėte atsakingomis už profesinės rehabilitacijos organizavimą?
8. Kokias veiklas vykdo institucijos atsakingos už profesinės rehabilitacijos organizavimą?
9. Su kokiomis problemomis susiduria jūsų organizacija vykdydama savo veiklą ar kokias problemas išvelgiate neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavime?

10. Ar jūsų organizacija dirba glaudžiai bendradarbiaudama su kitais profesinės rehabilitacijos paslaugų organizatoriais?
 - * Kokiais neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos organizavimo klausimais dirbate bendradarbiaudami su kitomis tinklo institucijomis?
11. Ar, jūsų nuomone, profesinė rehabilitacija vykdoma operatyviai siekiant kaip galima greičiau atstatyti asmens profesinius gebėjimus?
 - * Nuo kokių jūsų organizacijos veiklų priklauso profesinės rehabilitacijos operatyvumas?
12. Ar, jūsų nuomone, profesinės rehabilitacijos paslaugos nukreiptos į kompleksinį problemų sprendimą, apimančią priemones tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams traumų/ligų poveikiams profesinei veiklai pašalinti?
 - * Už kokias priemones atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti trumpalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?
 - * Už kokias priemones atsakinga jūsų organizacija siekiant pašalinti ilgalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai?
13. Ar, jūsų nuomone, profesinės rehabilitacijos metu atsižvelgiama asmens poreikius, polinkius ir galimybes? Ar iš jo reikalaujama asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės rehabilitacijos rezultata?
 - * Kokiomis priemonėmis jūsų organizacija reikalauja asmens asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės rehabilitacijos rezultata?
14. Jei yra ar atsiranda kelios priežastys, trukdančios asmens profesinei integracijai, ar profesinės rehabilitacijos paslaugos nukreipiamos į kompleksinį jų sprendimą? Jei pagrindinės priežasties,

trukdančios asmens profesinei integracijai, negalima pašalinti, ar profesinės reabilitacijos paslaugos yra tęsiamos?

* Už kokius sprendimus atsakinga jūsų organizacija jei yra/ar atsiranda kelios priežastys, trukdančios asmens profesinei integracijai, ar profesinės reabilitacijos paslaugos?

15. Kiek asmenų po profesinės reabilitacijos programos sėkmingai įsidarbino atviroje darbo rinkoje:

Kiek asmenų sugrįžo į tą patį darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____

Kiek asmenų įsidarbino į kitą darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____

Kiek asmenų įsidarbino į ankstesnės profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____

Kiek asmenų įsidarbino į kitos profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____

**KLAUSIMYNAS ASMENIMS, BAIGUSIEMS PROFESINĖS REABILITACIJOS
PROGRAMĄ**

1. Prieš kiek laiko dirbote prieš pardedant profesinės rehabilitacijos programą?
 2. Kada baigėte profesinės rehabilitacijos programą?
 3. Ar po profesinės rehabilitacijos programos sėkmingai įsidarbinote atviroje darbo rinkoje:
 - 3.1. Ar sugrįžote į tą patį darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____
 - 3.2. Ar įsidarbinote į kitą darbą toje pačioje darbovietėje? _____/_____
 - 3.3. Ar įsidarbinote į ankstesnės profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____
 - 3.4. Ar įsidarbinote į kitos profesijos darbą kitoje darbovietėje? _____/_____
-
4. Ar jūs buvote supažindintas ar susipažinęs su įstatymais ar kitais oficialiais teisės aktais, reglamentuojančiais neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją?
 5. Kokį/ius žinote teisės akta/us, reglamentuojančius neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją?
-
6. Kas, jūsų nuomone, yra profesinės rehabilitacijos organizavimas?
 7. Su kokiomis institucijomis ir kokias tikslais susidūrėte nusprendę/usi pardėti profesinės rehabilitacijos programą?
 8. Su kokiomis problemomis susidūrėte (kokias problemas išvelgėte) lankydamiesi institucijose atsakinguose už profesinės rehabilitacijos organizavimą?
 9. Ar organizacijos, su kuriomis susidūrėte profesinės rehabilitacijos metu, bendradarbiavo tarpusavyje?
 - * Kaip jų bendradarbiavimas palengvino jūsų profesinės rehabilitacijos programos organizavimą?
 10. Ar, jūsų nuomone, profesinė rehabilitacija buvo vykdoma operatyviai siekiant kaip galima greičiau atstatyti jūsų profesinius gebėjimus?
 - * Kurios organizacijų, su kuriomis susidūrėte profesinės rehabilitacijos metu, veiklos yra operatyvios?
 - * Kurios - ne?
 11. Kokių priemonių buvo imtasi siekiant pašalinti trumpalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai, kokia organizacija jų ėmėsi?
 12. Kokių priemonių buvo imtasi siekiant pašalinti ilgalaikius traumų/ligų poveikius profesinei veiklai, kokia organizacija jų ėmėsi?
 13. Ar profesinės rehabilitacijos metu buvo atsižvelgta į jūsų poreikius, polinkius ir galimybes? Ar iš jūsų buvo reikalaujama asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės rehabilitacijos rezultata?
-

* Kokiomis priemonėmis ir kokia organizacija iš jūsų reikalavo asmeninės atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų vykdymą bei profesinės reabilitacijos rezultata?

14. Ar svarstėte dėl kokių nors priežasčių nutraukti profesinės reabilitacijos programą?

* Kokia organizacija jums padėjo priimti sprendimą? Kokių veiksmų buvo imtasi?

Neįgaliųjų profesinę reabilitaciją reglamentuojantys teisės aktai ir jų pakeitimai

Nr.	Istatymas	Nr.	Pakeitimai
1.	2004 m. gegužės 11 d. Nr. IX-2228 Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas	1.1.	2005 m. spalio 18 d. Nr. X-373 Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 15, 16, 17, 23 ir 24 straipsnių pakeitimo įstatymas
		1.2.	2008 m. liepos 1d. Nr. I-2044 Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas
2.	2004 m. gruodžio 31 d. Nr. A1-302 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo	2.1.	2005 m. gegužės 31 d. Nr. A1-158 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymo nr. A1-302 „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo
		2.2.	2006 m. liepos 28 d. Nr. A1-Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymo nr. A1-302 „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo
		2.3.	2007 m. gegužės 24 d. Nr. A1-139 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymo nr. A1-302 „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo
		2.4.	2009 m. kovo 3 d. Nr. A1-77 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymo nr. A1-302 „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo
		2.5.	2009 m. balandžio 17 d. Nr. A1-263 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymo nr. A1-302 „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo

3	2005 m. balandžio 18 d. Nr. 413 Nutarimas Dėl profesinės reabilitacijos pašalpos skyrimo ir mokėjimo nuostatų patvirtinimo		
4	2005 m. balandžio 28 d. Nr. A1-114 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl išvados dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio formos patvirtinimo	4.1.	2006 m. liepos 28 d. Nr. A1-210 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. balandžio 28 d. įsakymo nr. a1-114 „dėl išvados dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio formos patvirtinimo“ pakeitimo
5	2005 m. gegužės 31 d. Nr. A1-159 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl reikalavimų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo	5.1.	2006 m. gegužės 3 d. Nr. A1-141 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. gegužės 31 d. įsakymo Nr. a1-159 „Dėl reikalavimų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo“ pakeitimo
6	2005 m. birželio 30 d. Nr. V-533/A1-189 Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių, šių pažymėjimų blankų, taip pat sunkių ligų, kuriomis sergantiems vaikams iki 16 metų stacionare ar medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo įstaigoje slaugyti išduodamas pažymėjimas ne ilgiau kaip 120 kalendorinių dienų per kalendorinius metus, sąrašo bei ligų ir būklių, dėl kurių suteikiamos papildomos 14 kalendorinių dienų nėštumo ir gimdymo atostogos, sąrašo patvirtinimo	6.1.	2006 m. rugpjūčio 29 d. Nr. V-721/A1-245 Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. BIRŽELIO 30 d. įsakymo Nr. v-533/a1-189 „Dėl nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių, šių pažymėjimų blankų, taip pat sunkių ligų, kuriomis sergantiems vaikams iki 16 metų stacionare ar medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo įstaigoje slaugyti išduodamas pažymėjimas ne ilgiau kaip 120 kalendorinių dienų per kalendorinius metus, sąrašo bei ligų ir būklių, dėl kurių suteikiamos papildomos 14 kalendorinių dienų nėštumo ir gimdymo atostogos, sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo
		6.2.	2008 m. balandžio 23 d. Nr. V-321/A1-125 Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. BIRŽELIO 30 d. įsakymo Nr. v-533/a1-189 „Dėl nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių, šių pažymėjimų blankų, taip pat sunkių ligų, kuriomis sergantiems vaikams iki 16 metų stacionare ar medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo įstaigoje slaugyti išduodamas pažymėjimas ne ilgiau kaip 120 kalendorinių dienų per kalendorinius metus, sąrašo bei ligų ir būklių, dėl kurių suteikiamos papildomos 14 kalendorinių dienų nėštumo ir gimdymo atostogos, sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo
7	2005 m. gegužės 20 d. Nr. A1-144 Lietuvos Respublikos Socialinės		

	apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl profesinės reabilitacijos pažymėjimo formos ir profesinės reabilitacijos pažymėjimų davimo taisyklių patvirtinimo		
8	2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-93 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo		
9	2007 m. birželio 6 d. Nr. A1-157 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007–2012 metų strategijos patvirtinimo		
10	2007 m. lapkričio 19 d. Nr. A1-317 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007–2012 metų strategijos įgyvendinimo 2007–2008 metų priemonių plano patvirtinimo		
11	2009 m. kovo 19 d. Nr. A1-128 Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų plėtros 2007–2012 metų strategijos įgyvendinimo 2009 metų priemonių plano patvirtinimo		
12	2009 m. kovo 19 d. Nr. V-V-130 Lietuvos darbo biržos direktoriaus įsakymas Dėl pavyzdinio profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo.		